

D E
E N T E
S U P E R N A T U R A L I
Supplementum schematicum

BERNARD J. F. LONERGAN

Collegium Immaculatae Conceptionis

Marianopoli

1946

Re-edited
by
Frederick E. Crowe
assisted by
Conn O'Donovan & Giovanni Sala
Regis College
Willowdale (Toronto)
1973

Copyright © 1973 Bernard Lonergan

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

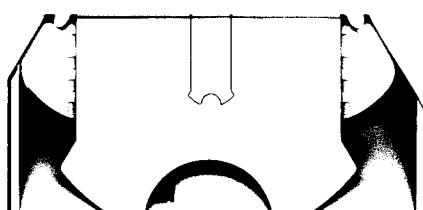

TABLE OF CONTENTS

GENERAL INTRODUCTION (to the series).....	ii
EDITOR'S INTRODUCTION to <u>De ente supernaturali</u>	x

DE ENTE SUPERNATURALI

(INTRODUCTIO)	1
THESIS I: Existit creata communicatio divinae naturae, seu principium creatum, proportionatum et remotum quo creaturae insunt operationes quibus attingitur Deus uti in se est.....	3
Scopus	3
Notiones quaedam praeviae	3
Termini	4
Quid sit creata communicatio divinae naturae	5
Quid in nobis sit creata communicatio divinae naturae	7
Adversarii	7
Qualificatio	7
Probatio	8
Obicitur	9
THESIS II: Haec creata divinae naturae communicatio non solum naturae humanae sed etiam cuiuslibet finitae substantiae proportionem excedit ideoque est supernaturalis simpliciter	11
Scopus	11
Notiones praeviae	11
Sensus theseos	12
Adversarii	12
Qualificatio	13
Probatur per partes	13
Obicitur	16
THESIS III: Actus non solum virtutum theologicarum sed etiam aliarum virtutum, inquantum in parte rationali et sicut oportet a Christiano eliciuntur, simpliciter supernaturales sunt quoad substantiam et quidem ratione obiecti formalis	19
Scopus	19
Termini	19

Notiones praeviae	20
De essentia seu substantia operationis	
cognoscenda	23
Opiniones	23
Qualificatio	24
Probatur per partes	24
Obicitur	27
 SCHOLION (I): <i>De gradibus intra ipsos actus supernaturales</i>	29
 SCHOLION II: <i>De supernaturalitate mere entitativa</i>	30
 THESIS IV: <i>Potentia ad supernaturalia simpliciter est obedientialis</i>	31
Scopus	31
Notiones praeviae	31
Qualificatio	34
Probatio	34
 SCHOLION (I): <i>De naturali desiderio videndi Deum per essentiam</i>	35
 SCHOLION II: <i>De actibus supernaturalibus qua vitalibus</i>	42
 SCHOLION III: <i>De concursu divino</i>	49
 SCHOLION IV: <i>De efficacia concursus divini..</i>	53
 THESIS V: <i>Gratia actualis interna essentialiter consistit in actibus secundis intellectus et voluntatis vitalibus, principalibus, et supernaturalibus</i>	70
Ad terminos	70
Sensus theseos	71
Sententiae	71
Probatio	73
 APPENDIX I: <i>Notes to Text of <u>De ente supernaturali</u></i>	82
 APPENDIX II: <i>References to DB DS</i>	88
 INDEX OF AUTHORS	90
 INDEX OF LOCA THOMISTICA	91

EDITOR'S INTRODUCTION

to

DE ENTE SUPERNATURALI

The work, De ente supernaturali, whose title we might translate On the Supernatural Order, was written by Bernard Lonergan in the fall semester of the academic year 1946-47, the last semester he taught at the College of the Immaculate Conception in Montreal. After joining the faculty there in the summer of 1940 he had taught a variety of treatises: sacramental and eucharistic theology, creation, eschatology, etc. In the year 1945-46 he moved into the area that was to become almost synonymous with his seminary work: trinitarian theology; and in 1946-47 into the area of his doctoral thesis (kept fresh meanwhile by writings and graduate courses): the theology of divine grace.

/y/ The manual that served as basis for the course was the set of notes called simply Tractatus de gratia, prepared by Père Paulin Bleau, who had just died after many years as a dominant figure on the faculty of the college.¹ Lonergan's work was supplementary to this manual, and thus we have the sense of the otherwise puzzling notion in the title: "Supplementum schematicum." This procedure became a pattern that Lonergan would follow for some years: to use a standard manual as basis for the positive part of his courses (introducing his own ideas by way of excursus as he did so), and to devote his special energy to the theoretic side, sometimes by way of lectures, sometimes by way of a written supplement (as in the present case), and sometimes by way of a fullscale book, as happened later in regard to both Christology and the Trinity. It is important to notice this and not regard De ente supernaturali as Lonergan's course on divine grace; in fact, it supposes the whole positive and dogmatic part of his course to have been taught already.

It is Lonergan's own original contribution to the theology of grace, rather than the manuals he used in his course, that interests us here, and to understand that, it

¹A set of Père Bleau's notes is to be found in the collection of papers at the Lonergan Center, Regis College. An account of his life and work, written by Eugène Gousie, may be found in Nouvelles de la Province du Bas-Canada, 24e année, Mars 1945, pp. 54-63.

will be useful to locate De ente supernaturali in the series of related works that Lonergan wrote during this fifteen-year period. There was first of all his doctoral dissertation: Gratia operans. A Study of Speculative Development in the Writings of St. Thomas Aquinas. It was prepared during his graduate studies at the Gregorian University in Rome from 1938 to 1940 (though not defended publicly till June 8, 1943, and then in Montreal), and rewritten for publication as a series of articles in Theological Studies 1941-42.² A rapid survey of the thesis shows that Lonergan delved deeply into St. Thomas on practically all the questions that come up later in De ente supernaturali, but from a doctrinal viewpoint the central topic was the reconciliation of divine dominion with human freedom, which is but one aspect of the synthesis set forth in De ente . . ., and is found in two Scholia of Thesis IV, on the divine concursus and its efficacy.

A number of shorter works written during this period throw an illuminating crosslight on the ideas of De ente . . . and its history. There is Lonergan's article-length review³ of a book by E. Iglesias in Theological Studies; this appeared in December of 1946, from which one may judge it to have been written by September at the latest and therefore to be just prior to De ente Thus Scholion III of Thesis IV gives presumably a direct translation of a good part of this review-article. Subsequent to De ente . . . is a talk Lonergan gave in 1949 before the Jesuit Philosophical Association: "The Natural Desire to See God."⁴ This is on exactly the same topic as Scholion I of Thesis IV. Then there is the work Lonergan wrote, again as a Supplementum schematicum, at Regis College in the second half of the year 1949-50: De scientia atque voluntate Dei;⁵ it too has close links with the Scholia of Thesis IV on the divine concursus and its efficacy. Finally, in the Roman period of work there are links with the reconciliation of grace and freedom in Lonergan's Christological work on the freedom of Christ, and with the structure of the supernatural order in his trinitarian work on the divine missions.⁶

² Now re-edited by J. Patout Burns and published as Grace and Freedom . . . (see reference, General Introduction).

³ Now Chapter Three (On God and Secondary Causes) of Collection, New York, 1967.

⁴ Now Chapter Five of Collection.

⁵ The context was the course on God, De Deo uno; Lonergan taught that part of the course which dealt with predestination.

⁶ De Verbo incarnato, Rome, 1964 (3rd edition); De Deo Trino, Rome, 1964 (3rd edition of part 2).

The network of relationships linking these works should sometime be studied, but this Introduction can only indicate the field of labor.

For illumination of De ente . . . from another angle we turn to the context of current theology in the 40's. The old debate between the Bannézians and the Molinists was still alive, kept vivid in the 1920's and 1930's by such redoubtable antagonists as Garrigou-Lagrange and d'Alès; it easily accounts for the concentration of interest on divine concursus and its efficacy. But newer questions were claiming the attention of theologians. Henri de Lubac's Surnaturel appeared just in this year of 1946, though it does not seem that Lonergan had access to it at the time of writing De ente . . .⁷. However, when he taught the course on divine grace soon after at Regis College (in 1947-48), he gave special attention to Père de Lubac's thesis, and it was the controversy surrounding that thesis that occasioned his address before the Jesuit Philosophical Association in 1949. Shortly after that a page of revision was introduced into the Regis text of De ente . . . to clarify Lonergan's position on the natural desire for God; this will be duly noted and documented in the appendices of this present edition.

But the student of Lonergan must finally turn from the context of his writings and the context of theological currents in those years to study the De ente . . . itself. May the editors suggest that he not allow the interest of the controversies in which it engages to distract him from the more enduring elements of the work. These surely lie in the structure given the supernatural order, the fundamental ground for the distinction between the natural and the supernatural, the beginning of a study of their relationship, the very structure of the theological treatise itself,⁸ and other basic questions of this sort dealt with in De ente To dwell on the latter point for a moment: this is the first work Lonergan wrote in what he would later call the order of the via synthetica and, though he does not seem at this time to have given the same thought to the contrasting via analytica, this initial effort at methodical theology is of immense importance to the historian of his thought.

It is time to turn to the work of the editors and the details of this edition. Here we must mention a factor of the highest interest to students of Lonergan. In the collection of papers acquired from him in the spring and summer of 1972, the

⁷ Part of Surnaturel had already appeared in periodicals, but not the controversial final chapter.

⁸ See nos. 4, 18, 19, etc., of the text.

"Autograph" of De ente supernaturali was found along with others (see GENERAL INTRODUCTION). This one, however, turned out to be of special significance definitely showing that the long and important Scholion on the efficacy of the divine concursus was wrongly located at the end of Thesis V in the various editions; it does not belong there at all, but rather belongs to Thesis IV as Scholion IV (see the Note to Section 106).¹⁰⁸ This fact is illuminating for seeing the structural unity of the work and for grasping the significance of this question in the total view of Father Lonergan on the theology of grace.

As to format and style, the account given in the GENERAL INTRODUCTION to this Regis Edition is applicable here too. We have only to add a word on earlier editions. The original edition at Montreal was done on folded legal-size paper to give 84 pages. Bits and pieces of the work were mimeographed on 8 1/2 x 11 paper at Regis College between 1951 and 1964, with disjointed pagination. The whole work was mimeographed at the College of St. Francis Xavier (the Gesù) in Rome around 1959-60; this edition, 60 pages on legal-size paper, makes some attempt to correct errors. There is also an unpublished English translation, On the Supernatural, done at Weston College, Weston, Mass., in 1966; it is 123 pages, 8 1/2 x 11.

Duplex exstat quaestio praevia: cur de ente
supernaturali tractetur; cur ab ente hoc abstractissimo
ordiamur.

- 2 De ente supernaturali tractatur ut explicetur
gratuitas gratiae. Si enim gratuitum Dei donum non esset,
gratia non esset. Ex parte quidem haec gratuitas
explicatur quia in Adamo peccavimus et ideo iuste eis
privamur quibus ante peccatum Adamus gavisus est. At haec
explicatio est partialis tantum et minor totius atque
facilior pars. Maxime gratia est donum gratuitum quia
excedit proportionem nostrae naturae, quia supernaturalis
est.

Si vero quis mavult dictis sacrae Scripturae et
sanctorum Patrum ita esse contentus ut theologorum
explications missas faciat, audiat Aquinatem:

. . . quilibet actus exsequendus est secundum quod
convenit ad suum finem.

Disputatio autem ad duplicem finem potest
ordinari.

Quaedam enim disputatio ordinatur ad
removendum dubitationem an ita sit; et in tali
disputatione theologica maxime utendum est
auctoritatibus. . . .

Quaedam vero disputatio est magistralis in
scholis, non ad removendum errorem, sed ad
instruendum auditores ut inducantur ad intellectum
veritatis quam intendit; et tunc oportet rationibus
inniti investigantibus veritatis radicem, et
facientibus scire quomodo sit verum quod dicitur;
alioquin si nudis auctoritatibus magister
quaestionem determinet, certificabitur quidem
auditor quod ita est; sed nihil scientiae vel
intellectus acquires, et vacuus abscedet (Quodl., 4,
q. 9, a. 18 c.).

Agitemus ergo quaestionem magistralem, non utrum
gratia sit gratuita, sed cur sit gratuita vel quaenam sit
radix huius veritatis.

- 3 Quantum ad ordinem attinet, planum est duplicem

ordinem¹ esse possibilem, vel resolutorium qui de veritatibus revelatis ad eorum ordinationem intelligibilem procedit, vel compositorium qui ex intelligibili ordinatione ad ordinanda descendit.

Iam vero ubi pueri sunt instruendi, praecepta paedagogica imponunt ordinem resolutorium: pueri enim nisi ex multiplicatis et repetitis exemplis nihil capiunt. At ubi auditores sunt maturiores, ubi acies mentis valet ex paucis exemplis ad totius intelligentiam pervenire, longe praestat ordo compositorius in quo memoria non oneratur et dulcedo intelligendi expellit laborem.

¹ See Guide to Terms in Lonergan's Early Latin Works (Regis College, 1973), s. v., Ordo. In future we shall refer to this work simply as Guide

THESIS I

Exsistit creata communicatio divinae naturae,
seu principium creatum, proportionatum et
remotum quo creaturae insunt operationes
quibus attingitur Deus uti in se est.

Scopus

(1) Colliguntur veritates ex tractatibus de Verbo
incarnato, de gratia habituali, de virtutibus infusis, de
Deo fine ultimo.

(2) Quae veritates collectae in unum ordinem
rediguntur sub ratione communicationis divinae naturae.

Quare materialiter thesis nihil asserit quod alibi
non tractetur et probetur; sed formaliter sumpta thesis
addit ordinationem materiae aliunde derivatae.

Notiones quaedam praeviae

Natura:¹ substantia prout est principium remotum
operationum.

Substantia: id cui competit esse per se; essentia
simpliciter dicta.

Haec definitio est accurasier: "per se" dicit
habitudinem alicuius ad se ipsum, ideoque est relatio
rationis tantum (vel, [vide] C. gent., 1, c. 25, # 236);
essentiae simpliciter dictae opponitur essentia secundum
quid, seu accidentis ontologici quod habet quidem
essentiam et "quod quid est" non perfecte sed cum ordine
ad aliud in quo est.

Operatio:² actus secundus.

Est notio primitiva, ideoque per exempla tantum
exponi potest, puta, moveri, lucere, sentire, intelligere,
velle.

¹ See Guide . . . , s. v., Natura, Naturale.

² See Guide . . . , s. v., Actio.

Principium: quod est primum in aliquo ordine.¹

Maxime distinguitur duplex ordo, ordo cognoscendi et ordo essendi, seu "quoad nos" et "quoad se."

In ordine cognoscendi principia seu prima sunt ipsae operationes quas directe experimur et ex quibus expertis procedimus in cognitionem potentiarum accidentalium et ipsius substantiae.

In ordine essendi seu "quoad se" principium remotum est substantia, ex qua profluunt potentiae accidentales, in quibus tamquam in principiis proximis recipiuntur operationes.

6 Proportio:² paritas habitudinum.

V. g., sicut A se habet ad B, ita C se habet ad D.

Proportio naturae: paritas habitudinum inter substantiam et esse, potentias accidentales et operationes.

Haec naturae proportio declarari solet per varia effata: (1) Potentiae accidentales profluunt ex substantia. (2) Operari sequitur esse. (3) Esse recipitur in substantia et ab ea limitatur. (4) Operatio recipitur in potentia accidentali et per eam limitatur.

Metaphysica expositio huius proportionis habetur in tractatu de angelis (Sum. theol., 1, q. 54, aa. 1-3).

Sine hac naturae proportione non potuissemus ex operationibus concludere ad existentiam et differentiam potentiarum (voluntas, intellectus possibilis, intellectus agens, etc.) neque ad existentiam et differentiam animae humanae et animae beluinae, neque ad illius spiritualitatem et huius materialitatem, etc. Proportio enim naturae est ipsius naturae obiectiva intelligibilitas.

7

Termini

Exsistit: vere asseritur esse a parte rei, sive ad modum veritatis particularis, uti unio hypostatica, sive ad modum veritatis generalis, uti³ oeconomia salutis.

Creata: ens finitum et contingens.

Communicatio:⁴ id quo commune fit quod secus esset proprium (non commune).

¹ See Appendix I, Note to Section 5.

² See Guide . . . , s. v., Proportio.

³ "Uti"--in the autograph: "uti de."

⁴ See Guide . . . , s. v., Communicatio.

Divina: pertinens ad actum purum, Deum unum et trinum.

Proportionatum: secundum legem proportionis naturae.

Remotum: remotum est principium ex quo profluunt principia proxima in quibus ipsae operationes recipiuntur.

Attingere: habitudo actus ad obiectum.

Deus uti in se est: actus purus et infinitus qualis.

Opponitur Deo uti ad extra imitari potest, et ideo dicit rationem quae creaturae inesse vel creatura esse non potest.

8 Quid sit creata communicatio divinae naturae

Uti in ipsa enuntiatione declaratur, creata communicatio divinae naturae est principium creatum, proportionatum et remotum quo creaturae insunt operationes quibus attingitur ipse Deus uti in se est. Ad cuius pleniorum intelligentiam exponemus (1) quaenam sint operationes quibus attingitur ipse Deus uti in se est, (2) cuinam iure suo vindicentur operationes eiusmodi, (3) in quibusnam etiam inveniantur, (4) quemadmodum ex ipsis operationibus ad communicationem creatam divinae naturae concludatur, et (5) quid sit increata communicatio divinae naturae.

9 (1) Duae sunt operationes quibus attingitur ipse Deus uti in se est: in intellectu, visio beatifica; in voluntate, actus caritatis.

Beatus enim intuitive et immediate videt ipsum Deum uti in se est; videt Deum et non creaturam quamdam; videt Deum totum, etsi non totaliter seu ea perfectione qua Deus se ipsum cognoscit. (Vide [tractatus] de Deo fine ultimo, de Deo uno.)

Beatus etiam amat quod intellectu apprehendit; amat ergo ipsum Deum uti in se est; et quidem amat non propter propriam utilitatem vel delectationem sed propter bonitatem ipsius Dei obiectivam, nam amat Deum sicut amicus amicum.

Praeterea, eadem specifice est caritas viae et patriae, testante Paulo: "Caritas numquam excidit" (1 Cor. 13, 8; vide Sum. theol., 1-2, q. 67, a. 6¹).

¹ See Appendix I, Note to Section 9.

10 (2) Christus Dominus, Deus simul et homo, isque solus iure sibi vindicat eiusmodi operationes.

Nam sine beatifica visione Christus ut homo non cognosceret se ipsum qua Deum prout Deus est Deus. Pariter sine caritate Christus ut homo a Christo ut Deo divideretur quoad voluntatem. Operari sequitur esse: qui est homo etiam est Deus, et quidem non imitatio quaedam Dei sed ipse Deus infinitus; ex "esse Deum" sequitur cognoscere et amare Deum prout in se est.

Alius vero nemo praeter Christum est Deus simul et homo, vel Deus simul et angelus; cum nemo alias habet "esse Deum," nemo alias sibi iure vindicat cognoscere et amare Deum uti in se est.

11 (3) Etiam inveniuntur eiusmodi operationes, quoad visionem et caritatem in beatis angelis et hominibus, quoad caritatem tantum in protoparentibus ante peccatum, in viatoribus iustificatis, in animabus purgatorio detentis.

Quibus omnibus insunt hae operationes, non iure quodam sed gratis, aliter tamen et aliter. Unde distinguuntur:

(a) Gratia Dei quae collata est angelis et protoparentibus.

(b) Gratia redemptoris quae confertur post Adae peccatum et intuitu meritorum Christi redemptoris.

Quae divisio est extrinseca: fundatur enim in subiecto recipiente et non in ipso dono quod recipitur.

Gratia Christi dici potest vel gratia Dei vel gratia redemptoris: nam Christus est Deus, in quo omnia constant (Col. 1, 17); et Christus est exemplar omnium quibus insunt hae operationes.

12 (4) Ex naturae proportione concluditur ad creatam communicationem naturae divinae.

Si bos intelligeret et velle, non solum diceres eum habere intelligere et velle sed etiam intellectum possibilem et voluntatem; unde ulterius colligeres corpus bovinum informari anima intellectiva.

Pariter, quibus insunt operationes quibus attingitur ipse Deus uti in se est, eisdem insunt non solum principia proxima harum operationum, nempe, lumen gloriae et habitum caritatis, sed etiam principium proportionatum remotum earumdem operationum; quod principium est id quod dicimus communicationem naturae divinae, et cum sit contingens, etiam necesse est ut sit finitum et creatum.

Quod tamen principium est duplex: aliud principale, aliud secundarium.

Principale est unio hypostatica, seu gratia unionis, qua¹ hic homo, Dominus noster Jesus Christus, vere et

¹"Qua"--in the autograph: "quo."

realiter est Deus. Non enim vacuum nomen sufficit sed obiectiva realitas requiritur ut hic homo vere dicatur Deus; quae realitas, cum sit contingens, etiam est creatum quid atque finitum.

Secundarium est gratia sanctificans seu habitualis, qua sumus filii Dei, consortes divinae naturae, iusti, amici Dei, etc. (Vide [tractatum] de gratia habituali et DB 799 s.)

- 13 (5) Praeter creatas communicationes divinae naturae, etiam exsistunt increatae communicationes duae. Pater Filio, Pater et Filius Spiritui Sancto communicant divinam naturam.

Quae communicationes sunt aeternae, necessariae, et increatae. Increatae sunt, nam realiter identificantur cum processionibus divinis, quae realiter identificantur cum relationibus divinis ad intra, quae realiter identificantur cum essentia divina, quae realiter identificantur cum esse divino increato. (Vide [tractatum] de Deo trino.)

- 14 Quid in nobis sit creata communicatio divinae naturae

Materialiter substantia et natura sunt eadem; formaliter natura differt a substantia in quantum natura est substantia non qua substantia sed qua principium proportionatum et remotum relate ad operationes.

Pariter, habetur materialis identitas et formalis diversitas inter gratiam sanctificantem et creatam in nobis communicationem divinae naturae. Haec enim communicatio est gratia sanctificans non qua talis sed in quantum est principium proportionatum et remotum relate ad operationes quibus attingitur Deus uti in se est.

Quare, quaestio disputata, utrum nempe realiter gratia sanctificans a habitu caritatis distinguatur, afficit non substantiam sed modalitatem ordinationis in hoc tractatu: non afficit substantiam doctrinae, nam omnes scholae catholicae admittunt creatam communicationem divinae naturae; afficit modalitatem ordinationis, quia aliter alii intelligibilem materiae ordinationem exponunt.

- 15

Adversarii

Vide theses quae directe agunt de unione hypostatica, visione beatifica, caritate, gratia sanctificante.

Qualificatio

1. Materialiter spectata, thesis sequitur qualificationem datam in singulis thesibus de unione

hypostatica, visione beatifica, caritate, gratia sanctificante.

2. Formaliter spectata, thesis est ordinatio huius materiae secundum analogiam naturae et secundum nexum mysteriorum inter se, et sic sequitur doctrinam [concilii] Vaticani (DB 1796).

3. Analogia naturae quae adhibetur est dicta "proportio naturae" inter substantiam et esse, potentias accidentales et operationes.

Omnino admittenda est quaedam naturae proportio: secus quis non satisfaceret definitionibus ecclesiae de anima ut forma corporis, ut immortali, etc. (DB 481, 738).

Illa proportio quae in thesi adhibetur est ad mentem divi Thomae cuius doctrinae, methodo, principiis inhaerere iubemur.

4. Nexus mysteriorum inter se qui adhibetur, est secundum notionem communicationis quae invenitur in ipsa sanctissima Trinitate, in assumptione naturae humanae a Verbo divino, in vita nobis palmitibus gratis data ab eo qui dixit, "Ego sum vitis, vos palmites" [Ioan. 15, 5].

16

Probatio

1. Ex sacra Scriptura, 2 Petr. 1, 4: "ut per haec efficiamini divinae consortes naturae."

Saltem verbotenus hic textus idem dicit quod thesis inquantum asserit communicationem (koinônia) divinae naturae.

Sed etiam re idem dicit, spectatis quae in evangeliis et epistolis inveniuntur de vita per Christum, in Christo, de caritate Dei infusa in cordibus nostris, de futura Dei cognitione.

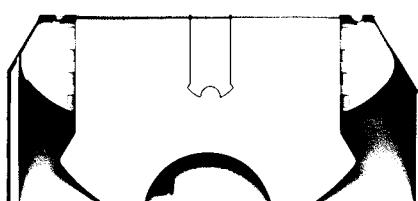
Quod confirmatur ex interpretatione Patrum qui saepe loquuntur de quadam nostrum deificatione. (Vide RJ series 358.)

2. Haec divinae naturae communicatio est creata, ex eodem constat: non enim efficimur sine quadam mutatione; quae est ens contingens et finitum et ideo creatum sensu theseos.

Accedit consensus theologorum et definitio Tridentina (DB 799, 821).

17

3. In hac creata communicatione divinae naturae distinguendum est inter operationes quasdam divini ordinis (visionem et caritatem) et earumdem operationum principia cum proxima tum remota.

Nam intelligentia theologica est secundum analogiam naturae (DB 1796).¹

Sicut ergo philosophus determinat homini inesse non solum actus intelligendi sed etiam intellectum possibilem, animam intellectivam, et animam per se subsistentem, pariter theologus non solum ponit in iusto caritatem et in beato visionem, sed etiam habitum caritatis, lumen gloriae, et horum remotum principium, gratiam sanctificantem.

18

Obicitur

1. Thesis inutiliter ponitur: nihil enim asserit quod alibi non melius tractetur et clarius demonstretur.

Respondeo:

Thesis materialiter spectata, concedo; formaliter, nego.

Prius enim oportet colligere et ordinare entia quae proprietatem supernaturalitatis habent quam ipsam hanc proprietatem investigare.

2. Thesis ponit fundamentum labile ad investigationem supernaturalitatis.

Ponit enim creatam communicationem divinae naturae, principaliter in Christo per unionem hypostaticam, secundario in iustis per gratiam sanctificantem. Sed utrumque est merum placitum cuiusdam scholae, neque plus quam probabile. Scotus enim et Tiphonus aestimant unionem hypostaticam non esse realitatem sed potius negationem. Scotus negat gratiam sanctificantem esse aliam habitum caritatis.

Respondeo:

Ponit fundamentum cum debili censura theologica, concedo; ponit fundamentum labile, nego.

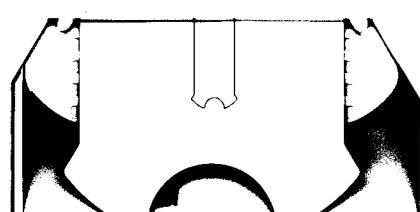
Censura theologica fundatur in clara et aperta connectione cum veritatibus revelatis;² signum eiusmodi connectionis est consensus theologorum, quasi non possent theologi consentire nisi clarissima et apertissima esset connectio.

Scientia theologica est intelligibilis ordinatio veritatum revelatarum; sapientis autem est ordinare; quare ad scientiam theologicam plus valet unus vere sapiens quam sescenti minus sapientes.

¹ See Guide . . . , s. v., Intelligentia theologica.

² See Appendix I, Note to Section 18.

Praeterea, oppositio scholarum hac in re non in eo consistit quod alia affirmat et alia negat creatam communicationem divinae naturae; omnis schola hoc affirmat. Oppositio in eo est quod alia schola aliter ipsam naturam eiusque analogiam concipit, et alia aliter; quod non afficit fundamentum investigationis supernaturalitatis sed modum ordinandi intelligibiliter entia supernaturalia.

THESIS II

Haec creata divinae naturae communicatio
non solum naturae humanae sed etiam
cuiuslibet finitae substantiae proportionem
excedit ideoque est supernaturalis
simpliciter.

Scopus

Stabilitur proprietas fundamentalis quae in creata communicatione divinae naturae elucet. Haec proprietas fiet regula et fons caeterorum omnium quae in hoc tractatu sunt dicenda.

Notiones praeviae

Naturale:¹ quod iacet intra naturae proportionem; quod ad naturam pertinet sive constitutive, sive consecutive sive exigitive.

Stricte constituitur natura per substantiam (forma pura in angelis, forma substantialis cum materia in materialibus).

Late constituitur natura per substantiam, esse substantiam sequens, et accidentia quae ex substantia profluunt.

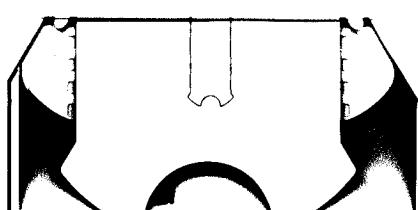
Consequuntur² naturam principaliter finis, qui est operatio vel operationum complexus, secundario vero ea quae in subiecto recipiuntur in ordine ad finem vel ex fine adepto.

Exiguntur a natura conditiones extrinseciae cum tou esse tum tou bene esse, scil., ut sit et in maiore parte finem attingat.

Differunt duae definitiones datae, inquantum prima analytic statuit quod altera enumerando describit. Caeterum, idem dicunt, quamvis interdum reflexio requiratur ut identitas perspiciatur. Exemplo sit concursus necessarius ad exercitium causalitatis efficientis: secundum

¹ See Guide . . . , s. v., Natura, Naturale.

² "Consequuntur"--in the autograph: "consequitur."

descriptivam enumerationem eiusmodi concursus est naturalis quia a natura exigitur; secundum analyticam definitionem est naturalis quia iacet intra proportionem naturae finitae ut adhiberi possit et de facto adhibeatur tamquam instrumentum ad effectus producendos.

21 Supernaturale:¹ quod excedit proportionem alterius naturae, seu superioris est gradus entitatis et perfectionis. Iterum, descriptive, quod ad naturam pertinet neque constitutive neque consecutive neque exigitive.

Supernaturale secundum quid (relativum): quod huius vel illius naturae proportionem excedit.

Supernaturale simpliciter (absolutum): quod excedit proportionem cuiuslibet substantiae finitae (sive creatae sive creabilis).

Supernaturale dicitur non per oppositionem sed per comparationem ad naturam: supponit ordinem cosmicum secundum quem alia entia aliis antecellunt² in perfectione; nominat ordinem quemdam seu gradum sive superiore sive summum; minime negat huic gradui superiori vel summo inesse obiectivam illam intelligibilitatem, cohaerentiam, proportionem, harmoniam quam per nomen, "natura," "naturale," indicare soleamus; sed negat inferiori ordini vel gradui inesse perfectionem quae superiori sit propria, imo quae faciat ut superior vere sit superior.

22

Sensus theseos

Determinatur excellentia ontologica creatae communicationis naturae divinae de qua in thesi antecedenti.

Statuitur haec excellentia exedere perfectionem propriam (1) naturae humanae et (2) cuiuslibet substantiae finitae.

Adversarii

Contra primam partem adversarius praecipuus atque directus est Baius qui damnatus est a sancto Pio V (DB 1001-1080).

Admisit Baius gratuito nobis a Deo conferri communicationem divinae naturae; quam tamen gratuitatem explicare conatus est, non ex supernaturalitate huius doni,

¹ See Guide . . ., s. v., Supernaturale.

² "Antecellunt"--in the autograph: "antecellent."

sed ex eo quod iuste naturalibus privamur propter peccatum protoparentis.

Non docuit caritatem et deinde visionem per se resultare ex ipsis principiis naturalibus debite adhibitis; sed tamen docuit ea a natura innocentia exigi et ideo Deum teneri ea conferre.

Errores Baianos renovaverunt:

- (1) implicite Iansenius, DB 1092-96;
- (2) explicite Quesnel, DB 1351-1421;
- (3) explicite synodus Pistoriensis, DB 1516-25.

Indirecte et reductive contra primam partem longa haereticorum series enumerari potest; quae tamen enumeratio sicut clarius ita etiam melius omittitur.

Contra secundam partem adversarii sunt scholastici quidam, praecipue Ripalda quocum addes Molinam, Valentiam, Morlaix.

Hi opinati sunt vel non repugnare vel de repugnantia non constare dicti eiusmodi: Deum posse creare substantiam adeo perfectam ut naturaliter ei deberetur communicatio divinae naturae.

23

Qualificatio

(1) Theologice certum est creatam communicationem naturae divinae excedere proportionem naturae humanae.

Et quidem dupliciter: primo, ex consensu theologorum inde a saeculo XIII, accedente concilio Vaticano (DB 1786: finis supernaturalis); deinde ex impossibilitate negandi hanc supernaturalitatem quin multi errores logice sequantur (vide DB 1001-1080; 1092-96; 1351-1421; 1516-25).

(2) Probabilis et longe communius est creatam communicationem divinae naturae excedere proportionem cuiuslibet substantiae finitae.

24

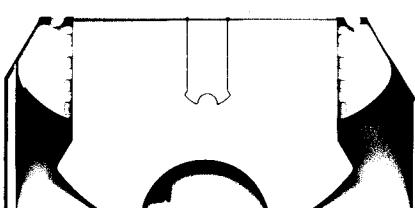
Probatur per partes

Prima pars: Creatae naturae divinae communicatio excedit proportionem naturae humanae.

Haec communicatio est nobis indebita atque gratuita aut quia nostrae naturae proportionem excedit aut quia iuste (v.g., propter peccatum Adami) privamur eis quae intra proportionem nostrae naturae iacent.

Atqui alterum membrum admitti nequit.

Ergo primum membrum est admittendum, scil., creatae naturae divinae communicatio excedit proportionem nostrae naturae.

25

Ad maiorem:

Maior est evidens nam asserit enumerationem completam et quidem completam ratione dichotomiae: aut excedit aut iacet intra proportionem nostrae naturae; tertium non datur.

Maior utique supponit [illam] communicationem esse nobis indebitam et gratuitam; quod tamen per longum et latum alibi et independenter demonstratur ubi de necessitate gratiae; praeterea, Baius eiusque sequaces nullo modo dubitant de hac gratuitate.

At hoc suppositum intrat in argumentum materialiter tantum; tota vis est in disiunctione inter rationes cur communicatio sit nobis gratuita.

26

Ad minorem:

Admitti nequit doctrina damnata uti haeretica, erronea, suspecta, temeraria, scandalosa, offensiva respective secundum diversas eius consequentias.

Atqui eiusmodi est doctrina fluens ex altero membro.

Ergo alterum membrum admitti nequit.

Maior haec evidens videtur.

Minor probatur deducendo ex altero membro propositiones damnatas Baii, Iansenii, Quesnelli, Synodi Pistoriensis.

Quia communicatio divinae naturae est debita homini naturaliter, sequitur radicem merendi vitam aeternam non esse supernaturalem qualitatem operum meritoriorum sed eorumdem conformitatem ad legem. Et ita Baius damnatus, DB 1001-1020.¹

Sequitur pariter nullam esse elevationem supernaturalem ad hanc communicationem. Et ita Baius, DB 1021-24; 1055; 1078 s.; Quesnel, DB 1385; Synodus Pistor., DB 1522.

Sequitur hominem lapsum, qui certo non potest mereri vitam aeternam sine gratia, etiam non posse legem implere sine gratia. Quare omnia opera infidelium sunt peccata, DB 1025-30, 1034-38; imponitur necessitas peccandi, DB 1046-55; 1074-76; 1092; 1389; 1519; destruitur vera libertas, DB 1039-41; 1093 s.; 1388; 1523.

Sequitur radicalem antithesin non esse inter naturale et supernaturale sed inter bonam et malam voluntatem seu inter caritatem divinam et pravam concupiscentiam, DB 1031-38, 1061-65.

Sequitur aliud esse implere legem seu habere caritatem, et aliud esse habere remissionem peccatorum, DB 1042-44, 1056-61, 1069-73.

¹ See Appendix I, Note to Section 26.

Brevi, aut status cum gratia est supernaturalis, aut status sine gratia est infranaturalis, sine vera libertate, cum necessitate peccandi. Optime Baius pessimas conclusiones ex falso supposito deduxit.

- 27 Pars altera: Creata communicatio naturae divinae excedit proportionem cuiuslibet substantiae finitae et ideo est simpliciter supernaturalis.

Brevitatis et claritatis causa scribetur:

"A" loco scribendi "creata communicatio naturae divinae;"
 "B" loco scribendi "quaelibet substantia finita;"
 "C" loco scribendi "Deus uti in se est;"
 "D" loco scribendi "Deus prout ad extra imitari potest."

- 28 Si A est superioris ordinis ontologici quam B, A excedit proportionem B.

Atqui A est superioris ordinis ontologici quam B.
 Ergo A excedit proportionem B.

Maior est evidens, nam antecedens et consequens eamdem rem diversis nominibus enuntiant.

Minor probatur:

Si A definitur per C et B definitur per D, A est superioris ordinis ontologici quam B.

Atqui A definitur per C et B definitur per D.
 Ergo A est superioris ordinis ontologici quam B.

Maior est evidens, nam Deus, uti in se est, est Deus qua infinitus; et Deus qua infinitus est perfectior quam qui ad extra imitari possit.

Minor probatur per partes:

A definitur per C: nam creata communicatio naturae divinae definitur in thesi prima [ut] principium creatum, proportionatum, remotum ad actus quibus attingitur ipse Deus uti in se est.

B definitur per D: nam quaelibet substantia finita definiri potest per rationem secundum quam Deus ad extra imitari potest; vel aliter: si substantia finita definiri posset per Deum uti est in se, non esset finita sed infinita.

- 29 Ad assertum additum: Et ideo est simpliciter supernaturalis.

Quod excedit proportionem cuiuslibet finitae substantiae est simpliciter supernaturale.

Atqui creata communicatio naturae divinae excedit proportionem cuiuslibet finitae substantiae.
Ergo haec communicatio est simpliciter supernaturalis.

Maior est definitio; minor probatur supra.

30

Obicitur

1. Doctrina Baii, Iansenii, etc., est doctrina sancti Augustini.
Atqui doctrinam sancti Augustini reici non oportet.
Ergo doctrinam Baii, Iansenii, etc., reici non oportet.

Respondeo:

Ad maiorem: Negatur identitas.

Baius et Iansenius maxima diligentia et studio opera sancti Augustini investigaverunt; summam similitudinem inter sententias suas et sententias sancti Augustini curaverunt; sed etiam addiderunt sistema quod utique ex dictis sancti Augustini sponte consurgere crediderunt.

Quod sistema est vera additio: propositiones enim damnatae Baii et Iansenii apud Augustinum non inveniuntur; neque haec eorum additio necessario consurgit ex dictis sancti Augustini, cum theologi mediaevales pari zelo opera sancti Augustini investigaverint et ad conclusiones oppositas pervenerint.

Differentiae inter sanctum Augustinum, theologos mediaevales, et Baium, Iansenium, etc., sic brevissime describuntur:

Sanctus Augustinus theorema de supernaturali omisit sed non exclusit.

Theologi mediaevales theorema de supernaturali elaboraverunt et addiderunt ad normam evolutionis speculationis theologicae.

Baius et Iansenius sistema positive excludens theorema de supernaturali excogitaverunt, et omissionem Augustini tamquam positivam exclusionem falso interpretati sunt.¹

Ad minorem: Distinguo.

Doctrinam sancti Augustini reici non oportet, concedo; perfici non oportet, nego.

¹ See Appendix I, Note to Section 30.

Et addo rationem cur perfici oporteat. Sanctus Augustinus erat in genere contentus affirmare quae in deposito fidei inveniuntur circa gratiam et libertatem. At munus theologicum praeterea includit aliquam intelligentiam mysteriorum (DB 1796).

31

2. Qui nimis probat, nihil probat.

Atqui argumentum datum ad secundam theseos partem nimis probat.

Ergo nihil probat.

Et probatur minor: si valeret argumentum, creata communicatio naturae divinae evaderet impossibilis; atqui impossibilis non est, ex thesi prima; ergo argumentum non valet.

Et maior proxima probatur: quod definitur per Deum uti in se est, est infinitum; creata communicatio definitur per Deum uti in se est; ergo est infinitum; et tamen dicitur creatum, i.e., finitum.

Respondeo:

Ad probationem ultimam seu quae dicitur maioris proximae:

"Quod definitur per Deum uti est in se, est infinitum." Distinguo: substantia definita per Deum uti in se est, est infinita, concedo; aliud praeter substantiam ita definitum est necessario infinitum, sub-distinguo: infinitum secundum quid, concedo; infinitum simpliciter, nego.

"Atqui creata communicatio divinae naturae definitur per Deum uti est in se." Contra-distinguo: et est substantia, nego; aliud praeter substantiam, concedo.

"Ergo creata communicatio est infinita." Pariter distinguo: est infinita simpliciter, nego; est infinita secundum quid, scil., inquantum ordinatur ad attingendum Deum uti est in se, concedo.

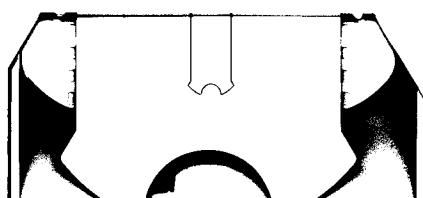
32

Explicantur distinctiones:

Non omnia possunt definiri per habitudinem ad aliud; secus adesset nihil praeter circulum vitiosum. Ergo aliqua saltem definiuntur per se ipsa et sine habitudine ad aliud; et haec sunt substantiae, quae definiuntur essentiae simpliciter dictae, scil., essentiae tantum, essentiae quae non includunt in ratione propria quamdam habitudinem ad aliud.

Quare, cum substantia sit id quod definitur per id tantum quod ipsa est in se, sequitur substantiam definitam per Deum uti in se esse Deum et infinitum.

Proinde, sicut non omnia possunt definiri per habitudinem ad aliud, ita non omnia possunt definiri sine habitudine ad aliud. Et eiusmodi sunt omnia praeter

substantiam: ita esse est actus substantiae; accidentis est cui competit esse in alio, scil., in substantia; operationes cognoscitivae et appetitivae, praeter divinas, non solum in alio sunt sed etiam aliud (nempe, obiectum) respiciunt.

Et de his, si definiuntur per Deum uti in se est, non statim oritur difficultas: non enim definiuntur tantum per id quod ipsa sunt sed etiam per id cui insunt et per id ad quod sunt.

33 Additur cautio:

Ne tentaveris positivam et intrinsecam intelligentiam creatae communicationis naturae divinae. Haec communicatio pertinet ad ordinem fidei et mysteriorum. Primo et maxime quaerenda est exclusio contradictionis; post, quantum fieri potest, aliquam intelligentiam imperfectam ad normam DB 1796 quaerere licebit.

THESIS III

Actus non solum virtutum theologicarum sed etiam aliarum virtutum, inquantum in parte rationali et sicut oportet a Christiano eliciuntur, simpliciter supernaturales sunt quoad substantiam et quidem ratione obiecti formalis.¹

Scopus

Extenditur campus supernaturalitatis.

In prima enim thesi sola principaliora in medium afferebantur, nempe, unio hypostatica, gratia sanctificans, caritas, visio beatifica. Quatenus his constituitur, creata communicatio divinae naturae in secunda thesi demonstrata est esse simpliciter supernaturalis.

At creata communicatio divinae naturae totum renovat hominem: vetus enim homo est totus deponendus et novus homo est in Christo induendus. Quae conformatio vitae nostrae ad vitam Christi maxime in actibus virtutum elucet. Quaeritur ergo utrum hi actus sint simpliciter supernaturales et qua ratione supernaturales esse cognoscantur.

Termini

Actus:² scil., secundus.

Virtus: habitus operativus bonus.

Virtutes theologicae: fides, spes, caritas.

Virtutes aliae: prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia, ad quas caeterae virtutes omnes reduci solent.³

In parte rationali: scil., in intellectu vel in voluntate, non autem in parte sensitiva, uti in concupiscibili vel in irascibili.

sicut oportet a Christiano: secundum regulam quae per se lumine fidei cognoscitur et in vitam aeternam ordinat.

¹ See Appendix I, Note to Section 34.

² See Guide . . . , s. v., Actus.

³ See Appendix I, Note to Section 35.

Eliciuntur: scil., fiunt.

Supernaturale simpliciter : quod excedit proportionem cuiuslibet substantiae finitae.

Quoad substantiam: scil., quoad essentiam.

Obiectum formale: obiectum quatenus operatione attingitur.

36

Notiones praeviae

Actus secundus: magis indigitatur quam definitur; in linea substantiali est esse; in linea accidental est moveri, lucere, calefieri, sentire, intelligere, velle.

Actus secundus dividitur in actum perfecti et actum imperfecti.

Actus perfecti est actus exsistentis in actu. Est operatio proprie dicta.

Actus imperfecti est actus exsistentis in potentia prout huiusmodi. Est motus stricte dictus.

Descriptive, actus perfecti seu operatio est actus secundus qui in instante perfici potest et totus exsistit quamdiu perdurat; actus autem imperfecti seu motus est actus secundus qui in instante perfici non potest sed partim exsistit in singulis temporis partibus quamdiu perdurat.

37

Operatio¹ dividitur in rationalem et non-rationalem.

Operatio rationalis est intrinsece reflexa seu attingit obiectum propter motivum sufficiens.

Exempla: dico "quod quid est" seu essentiam propter eius intelligibilitatem-in-se; affirmo verum propter eius intrinsecam evidentiam; credo verum propter auctoritatem attestantis; spero bonum futurum propter auxilium promissum; amo Deum amicum propter eius bonitatem.

Operatio non-rationalis non est intrinsece reflexa; dici potest attingere obiectum suum propter motivum, in quantum alia operatio reflexa hoc percipit; sed ipsa operatio non-rationalis non attingit suum motivum qua motivum. Ita visus videt colorem propter lumen, sed quamvis visus videat et lumen et colorem, non percipit lumen qua motivum percipiendi colorem.

38

Actus primus est principium quo actus secundus specifice determinatus per se inest subiecto. Ita gravitas vel forma gravitatis est actus primus, in physica

¹ See Guide . . . , s. v., Actio.

Aristotelica, quia est principium quo grave per se movetur deorsum. Similiter potentiae sensitivae exteriores (visus, auditus, etc.) sunt principia quibus per se operationes sensitivae (videre, audire, etc.) insunt organis sensitivis. Similiter habitus operativi in intellectu (scientia) et in voluntate (virtus, vitium) sunt principia quibus per se operationes (scientiae, virtutis, vitii) intellectui vel voluntati insunt.

- 39 Obiectum¹ (antikeimenon) est id quod operationi opponitur.

Inter obiectum et operationem viget ratio causalitatis efficientis: sed cave ne confundas operationem in sensu actus secundi cum operatione in sensu exercitii causalitatis efficientis; actus secundus et alia producit (nam unumquodque agit in quantum est actu) et ab alio producitur (nam est ens contingens et finitum).

Obiectum est vel effectus productus ab operatione, vel causa efficiens quae operationem producit. (Vide Sum. theol., 1, q. 77, a. 3; De anima, a. 13; In II de anima, lect. 6, #305; De verit., q. 16, a. 1 ad 13m. Forte idem implicite dicitur sed certo non explicite, De verit., q. 15, a. 2.)

Similiter operatio est vel causa efficiens producens obiectum vel effectus ab obiecto productus. (Vide C. gent., 2, c. 76, #1575 : "... si quidem operatio illa consistat in actione, adest ei principium activum, sicut patet de potentiis animae nutritivae in plantis; si vero operatio illa consistat in passione, adest ei principium passivum, sicut patet de potentiis sensitivis in animalibus.")

Attingentia est ambivalens haec habitudo quae vel causae efficientis ad effectum vel effectus ad causam efficientem esse potest. Quare operatio dicitur attingere obiectum; et obiectum dicitur attingi ab operatione. "Sentire" productum a sensibili attingit sensibile. "Intelligere" productum a phantasmate illuminato attingit phantasma illuminatum. "Intelligere" producens verbum attingit verbum.

- 40 Obiectum dividitur in materiale et formale.

Obiectum materiale est obiectum in se spectatum.

Obiectum formale est obiectum quatenus est obiectum operationis.

Obiectum est obiectum operationis quatenus operationi assimilatur.

Eatenus enim operatio obiectum attingit, quatenus viget ratio causalitatis efficientis inter obiectum et operationem;

¹ See Guide . . . , s. v., Obiectum.

eatenus viget haec ratio, quatenus datur assimilatio, nam omne agens agit sibi simile. Nihil plane refert utrum efficiens sit operatio an obiectum; in utroque casu, inquantum habetur attingentia, intantum habetur assimilatio inter operationem qua operationem et obiectum qua obiectum; et vice versa.

41 Obiectum formale dividitur in "quod" et "quo."

Obiectum formale quod est id quod operatione attingitur.

Obiectum formale quo est quo (vel, cur) operatio attingit id quod attingit.

Proprie haec divisio applicatur operationibus reflexis quae obiectum complexum attingunt, scil. "A propter B."

Similitudinarie applicatur operationibus non rationalibus; exsistit sane cur hae operationes attingant id quod attingunt; sed ipsae operationes qua operationes non attingunt to propter. Quare dici potest:

Obiectum formale quod est obiectum operationis rationalis qua operationis.

Obiectum formale quo est obiectum operationis rationalis qua rationalis.

Una et eadem operatio attingit to "A propter B;" sed qua rationalis et reflexa attingit to "propter B;" qua operatio attingit to A. Ita credere qua rationale attingit auctoritatem attestantis, qua operatio attingit verum attestatum.

Non unus est omnium auctorum usus: ubi communius dicuntur obiectum formale quod et quo, alii dicunt obiectum formale et motivum formale, et alii dicunt obiectum materiale principale et obiectum formale.

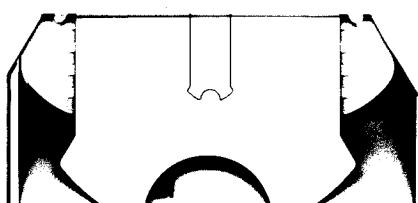
42 Distinguitur operatio quoad substantiam et quoad modum.

Quoad substantiam idem dicit ac quoad essentiam, essentialiter; cum esse essentiam sequatur, prorsus aequivalent operatio quoad substantiam, quoad essentiam, operatio essentialiter, operatio entitative.

Improprie interdum dicitur "operatio quoad substantiam" quando intenditur non substantia vel essentia specifica sed generica tantum.

Quoad modum, stricte, est operatio secundum varias modalitates quae variari possunt eadem manente essentia; cuiusmodi sunt facilitas, promptitudo, delectabilitas, intensitas, duratio, etc.

Quoad modum, late, extenditur ad includendum quodlibet accidens vel extrinsecum; ita qui caecus fuit et dein miraculose sanatus, dicitur habere visum quoad modum supernaturalem.

43

De essentia seu substantia operationis cognoscenda¹

In quantum haec essentia est nobis per se cognoscibilis, derivatur cognitio vel ex adiunctis, vel ex fine extrinseco, vel ex motivo extrinseco, vel ex fine intrinseco, vel ex obiecto formali. Alius enim fons ignoratur.

Proinde essentia non cognoscitur ex adiunctis quae variari possunt eadem specifice manente operatione; neque ex fine extrinseco, nam finis est extrinsecus in quantum variari potest eadem specifice manente operatione, puta ambulare ut vires reficiam, ut dormiam, ut laborem, ut cum amico colloquar; neque ex motivo extrinseco quod aliud non est quam finis extrinsecus prout apprehenditur; neque ex fine intrinseco, cum alia sit ipsa operationis essentia, et aliud cuius gratia essentia ex intrinseca necessitate exsistat.

Relinquitur ergo ut ex obiecto formali cognitio essentiae operationis derivetur. Quod directe etiam manifestatur, cum necessario detur assimilatio inter operationem quatenus obiectum attingit et obiectum quatenus operatione attingitur, uti supra demonstravimus.

Porro, quantum operationes intrinsece rationales attinet, earum essentia cum ex obiecto formali quod tum ex obiecto formali quo cognoscitur. Una et eadem res est et operatio et eius intrinseca rationalitas: unum est obiectum complexum quod operatione rationali attingitur, scil., non tantum obiectum formale quod neque tantum obiectum formale quo sed utrumque prout illud est propter hoc.

Praeterea, cum obiectum formale quo se habeat ad formale quod sicut principium ad principiatum, non potest esse minor perfectio ratione principii quam ratione principiati; at non convertitur; potest esse minor perfectio ratione principiati quam ratione principii.

44

Opiniones

Inde a tempore concilii Tridentini communiter a theologis affirmatur omnia opera salutaria esse entitative et simpliciter supernaturalia. Opera salutaria intelliguntur ea quae ducunt quocumque modo in vitam aeternam, sive sint meritoria uti post iustificationem, sive sint non meritoria uti ante iustificationem.

Quia entitas operis sequitur essentiam, planum est eos admittere eadem opera esse simpliciter supernaturalia quoad substantiam seu essentiam.

Haec doctrina probari solet ex absoluta necessitate gratiae ad opera salutaria perficienda: nisi enim eiusmodi opera sint simpliciter supernaturalia, absoluta necessitas gratiae non intelligatur.

¹ See Guide . . . , s. v., Obiectum specificans actum.

Quamvis vero theologi convenient in asserenda supernaturalitate essentiali horum operum, discrepant de cognoscibilitate eiusdem essentiae.

Alii affirmant eam esse qualitatem quae sola revelatione cognoscatur, ideoque haec opera qua supernaturalia non specificari ab obiecto formali. Ita plus minus Scotus, Molina, Ripalda, de Lugo, Franzelin, Billot, Janssens, Beraza, Schiffini, Lange, Lennerz, etc.

Alii autem affirmant supernaturalitatem horum operum esse sicut aliam qualitatem cognoscibilem, ideoque haec opera qua supernaturalia specificari ab obiecto formali. Ita Suarez, Salmantenses, Ioannes a sancto Thoma, Wirceburgenses, Mazzella, Garrigou-Lagrange, Mattiussi, Petazzi, Boyer, etc.

45 Ex his dictis elucet quaestionem poni solere in via resolutionis; nobis autem via compositionis procedentibus, aliis modis ponendi quaestionem convenit. Quare non quaerimus de actibus meritoriis, neque de actibus salutaribus, sed de actibus virtutum. Praeterea, magis insistimus in ipsa horum actuum analysis, quam in principiis generalibus quae, omissa actuum analysis, plus confusionis quam lucis afferre solent.

Qualificatio

Quod actus virtutum theologicarum et aliarum sunt simpliciter supernaturales quoad substantiam, sententia communis theologorum inde a [concilio] Tridentino.

Quod hi actus qua supernaturales sunt cognoscibles ratione obiecti formalis, sententia probabilior.

46

Probatur per partes

1. Quoad actum fidei divinae:

Actus fidei divinae est simpliciter supernaturalis quoad substantiam, si eius "obiectum formale quod" est simpliciter supernaturale.

Atqui "obiectum formale quod" fidei divinae est simpliciter supernaturale.

Ergo actus fidei divinae est simpliciter supernaturale quoad substantiam.

Maior: est evidens ex terminis, nam essentia seu substantia actus per se cognoscitur ex obiecto formali quod.

Minor: Illud verum est simpliciter supernaturale quod excedit proportionem cuiuslibet intellectus finiti.

Atqui "obiectum formale quod" fidei divinae est verum eiusmodi.

Ergo "obiectum formale quod" fidei divinae est simpliciter supernaturale.

Maior haec: est evidens ex terminis, nam est definitio.

Minor haec: probatur ex [concilio] Vaticano (DB 1795, 1796, 1816).

Asseritur obiectum distinctum fidei correspondens; quod obiectum est verum aliquod, nempe, mysteria divina in Deo abscondita (DB 1795), ultra proportionem humani intellectus (DB 1816), imo suapte natura excedens intellectum creatum (DB 1796).

Hoc obiectum est "obiectum formale quod:" primo, quia est id quod credendo attingitur, nempe, veritas revelata; deinde, quia non est obiectum materiale quod est Deus absconditus qua absconditus, neque est "obiectum formale quo" seu motivum formale, nam hoc est auctoritas Dei revelantis (DB 1789).

Hoc "obiectum formale quod" est supernaturale relate ad hominem (DB 1816); imo est simpliciter supernaturale, nam excedit intellectum creatum, non per accidens in quantum intellectus finitus proportionatus de facto non est creatus, sed per se, scil., "suapte natura" excedit intellectum creatum.

47

2. Quoad actum spei theologicae:

Actus spei theologicae est simpliciter supernaturalis quoad substantiam, si eius obiectum formale quod est simpliciter supernaturale.

Atqui. . . .

Ergo. . . .

Maior: evidens ex terminis.

Minor: Obiectum formale quod spei theologicae est illud bonum possibile futurum arduum quod est principaliter ipsa visio beatifica attingenda, secundario actus necessarii ad visionem attingendam.

Atqui eiusmodi bonum arduum futurum est simpliciter supernaturale.

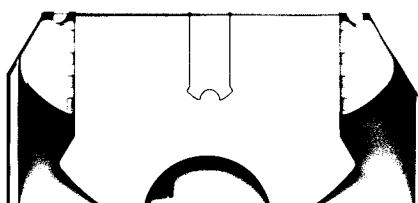
Ergo obiectum formale quod spei theologicae est simpliciter supernaturale.

Haec minor: obiectum principale, nempe visio attingenda, ratione sui est simpliciter supernaturalis; quae necessaria sunt ad visionem attingendam saltem intrinsece seu ratione finis sunt simpliciter supernaturalia; et quaedam inter ea, uti fides et caritas, etiam intrinsece sunt supernaturalia simpliciter, uti iam demonstratum est.

48

3. Actus aliarum virtutum prout in parte rationali eliciuntur et sicut oportet a Christiano fiunt, sunt simpliciter supernaturales quoad substantiam.

Hi actus sunt simpliciter supernaturales quoad substantiam si eorum obiectum formale quo est simpliciter supernaturale.

Atqui eorum obiectum formale quo est simpliciter supernaturale.

Ergo hi actus sunt simpliciter supernaturales quoad substantiam.

Maior: evidens ex terminis.

Minor: Horum actuum obiectum formale quo est principium determinans obiectum formale quod et ipsos actus qua rationales motivans.

Atqui eiusmodi principium est simpliciter supernaturale.

Ergo horum actuum obiectum formale quo est simpliciter supernaturale.

Haec minor: Nam hoc principium, ex parte intellectus, est lumen fidei et, ex parte voluntatis, est impulsus spei vel/et caritatis.

Atqui fides, spes et caritas sunt simpliciter supernaturales.

Ergo principium hoc est simpliciter supernaturale.

49

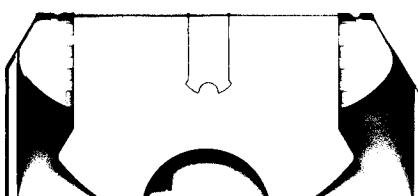
Notanda

Arguitur hic exclusive ex obiecto formalis quo et circa actus intrinsece rationales, puta, de fortitudine prout a voluntate imperatur et non prout in irascibili exsistit.

Arguitur exclusive ex obiecto formalis quo, quia hoc obiectum respicit actum qua rationalem; actus autem virtutis est virtutis, non quatenus est tale opus, puta, abstinentia a cibo vel tolerantia supplicii, sed quatenus est conformis regulae virtutis; praeterea, haec conformitas ad regulam virtutis pertinet ad intrinsecam rationem actus intrinsece rationalis et reflexi; nam actus reflexus non solum attingit obiectum formale quod sed etiam obiectum formale quo.

Non arguitur de actibus virtutum prout in parte non-rationali fiunt. Cum enim hi actus non sint intrinsece rationales, dubium videtur asserere eos essentialiter et modo proportionato assimilari obiecto formalis quo, ita ut necessario sint simpliciter supernaturales quoad substantiam.

Denique, ex eo quod obiectum formale quo est simpliciter supernaturale, non necessario sequitur obiectum formale quod esse simpliciter supernaturale. Propositio conversa utique tenet, quia principiatum non excedit suum principium. Sed non necessario principiatum adaequat suum principium. Et quantum ad actus virtutum qua actus attinet, planum videtur opera omnia iusta a Christiano facta sicut oporteat

non differre quoad obiectum formale quod ab operibus humanae iustitiae; secus quemadmodum lex civilis posset determinare legem iustitiae non solum pro infidelibus sed etiam pro fidelibus?

50

Obicitur

1. Quoad actum fidei:

Id quod est simpliciter supernaturale non est quivis assensus mysteriis sed assensus ex perspecta intrinseca evidentia.

Atqui fides non perspicit intrinsecam evidentiam.
Ergo non est simpliciter supernaturalis.

Respondeo:

Assensus ex perspecta evidentia intrinseca est simpliciter supernaturalis: etiam, concedo; tantum, nego.
Et explico.

Exsistit aliquod verum intellectui nostro proportionatum. Hoc verum nobis proportionatum non mensuratur ex potentia Dei revelantis, ita ut quidquid Deus revelare potest sit verum nobis proportionatum. Verum nobis proportionatum mensuratur non ex Deo revelante sed ex nostro intellectu; et quidem mensuratur ex capacitatem nostri intellectus ad perspiciendam intrinsecam evidentiam, nam intrinseca evidentia per se est mensura veri et eius motivum formale. Per accidens enim voluntas imperat assensum.

Unde clare et distinete dividuntur visio naturalis et supernaturalis, fides naturalis et supernaturalis.

Id videmus vel scimus vel credimus naturaliter cuius intrinseca evidentia naturaliter a nobis perspici potest; sed videmus vel scimus, si perspicimus; et credimus si non perspicientes auctoritati perspicientis obtemperamus.

Id videmus vel scimus vel credimus supernaturaliter cuius intrinseca evidentia naturaliter a nobis perspici non potest; sed videmus vel scimus si perspicimus, uti in visione beatifica; et credimus si non perspicientes auctoritati perspicientis obtemperamus, et ita in fide divina.

51 2. Si obiectum formale quod est simpliciter supernaturale, etiam obiectum formale quo est simpliciter supernaturale.

Atqui obiectum formale quo in actu fidei non est simpliciter supernaturale.

Ergo obiectum formale quod non est simpliciter supernaturale.

Maior: nam principium saltem est aequale principiato.

Minor: nam formale quo fidei est auctoritas Dei

revelantis, quae naturaliter cognoscitur, uti in motivis credibilitatis quae fidem antecedunt.

Respondeo:

Conceditur maior et negatur minor.

Ad probationem minoris: distinguitur inter auctoritatem Dei revelantis prout est veritas naturaliter et per se nota in motivis credibilitatis et prout est motivum supernaturale sufficiens in ipso actu fidei. De qua re, plura in analysi fidei.

- 52 3. Admittendum est in virtutibus Christianis et cardinalibus non solum obiectum formale quo sed etiam obiectum formale quod simpliciter supernaturale.

Nam principiatum sequitur principium; sed principium admittitur esse simpliciter supernaturale.

Praeterea, inutile videtur formale quo simpliciter supernaturale nisi eo fit actus simpliciter supernaturalis quoad obiectum formale quod.

Respondeo:

Alia est quaestio de ipsis virtutibus quae respiciunt totam quamdam actuum seriem; et alia est quaestio de actibus qui singuli prout in se sunt considerari debent.

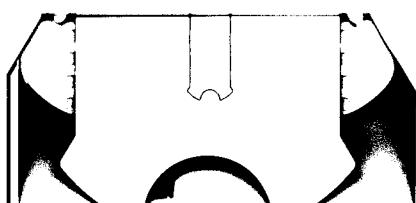
Concedimus multos actus virtutum Christianarum differre quoad obiectum formale quod ab actibus correspondentibus virtutis humanae. Patet hoc de virtute religionis (Sum. theol., 2-2, qq. 81 ss.) quae est iustitiae annexa, et alia humana, alia prorsus positiva et supernaturalis. Quamvis tamen concedatur speciale esse obiectum formale quod in actibus virtutum Christianarum multis, non statim sequitur hoc speciale obiectum esse simpliciter supernaturale; neque via obvia ad hoc probandum praesto est.

Alia tamen ex parte qui velit adstruere speciale obiectum formale quod in singulis actibus virtutis Christianae, contra factum arguere videtur.

- 53 Quantum ad rationes datas:

Principiatum sequitur principium si in ordine eodem existit, concedo; si in ordine inferiori, nego. Opera sensitiva in homine principiantur ab imperio rationis et tamen manent motus coniuncti, entitative materiales.

Neque inutile est obiectum formale quo simpliciter supernaturale, nisi etiam formale quod est supernaturale. Nam formale quo respicit actum qua virtuosum, formale quod respicit actum qua actum; si actus qua virtuosus est simpliciter supernaturalis, hoc non est inutile, etiamsi actus qua actus potest fieri ab infideli, puta, abstinentiam a cibo a Gandhi protractam.

De gradibus intra ipsos actus supernaturales

Alii actus sunt simpliciter supernaturales quia eis attingitur ipse Deus uti in se est et quidem Deus totus. Et eiusmodi sunt visio beatifica, amor sequens visionem, amor eiusdem speciei (caritas numquam excidit) visionem antecedens.

Alii actus sunt simpliciter supernaturales quia eis attingitur ipse Deus uti in se est non simpliciter et totus sed tantum secundum quid.

Et eiusmodi est fides, quae attingit quidem mysteria in Deo abscondita, non tamen omnia quae in Deo absconduntur; unde post fidem remanent alia de Deo in visione cognoscenda; quare etiam ratione obiecti formalis quod, fides est imperfecta.

Eiusmodi etiam est spes, quae tendit quidem in attingendum ipsum Deum uti in se est, non tamen actu attingit; quando autem ad ipsum Deum attingitur, spes evacuatur.

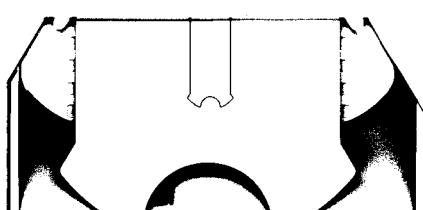
55 Fides, spes, caritas, et ipsa visio sunt simpliciter supernaturales ratione et obiecti formalis quod et obiecti formalis quo. Sed actus aliarum virtutum, quae respiciunt non ipsam divinam vitam in nobis sed magis transformationem nostrae vitae ex praesentia vitae divinae, sunt simpliciter supernaturales qua actus virtuosi ratione obiecti formalis quo, non autem, saltem omnes et singuli, qua actus et ratione obiecti formalis quod.

Haec gradus diversitas intra ipsos actus supernaturales forsitan respiciat alias diversitates actuum supernaturalium.

Sola caritas non exercetur nisi adest virtus per se infusa. Actus enim fidei et spei et caeterarum virtutum exerceri possunt ante iustificationem quando virtutes infunduntur.

Sola caritas per se est meritoria: caeterae virtutes vel earum actus possunt esse vel formati vel informes; formantur gratia sanctificante et caritate; sed gratia sanctificante abeunte informes fiunt et meritorii esse desinunt.

Quare operae pretium esse videtur distinguere inter actus simpliciter supernaturales formaliter et actus simpliciter supernaturales virtualiter; illis attingitur ipse Deus uti in se est; his non attingitur ipse Deus uti in se est nisi secundum quid uti in fide et spe. Quia est supernaturalis formaliter caritas est semper meritoria et necessario supponit habitum vel virtutem infusam. Quia non sunt supernaturalia formaliter, alia non semper sunt meritoria neque necessario supponunt virtutem infusam.

SCHOLION II

De supernaturalitate mere entitativa

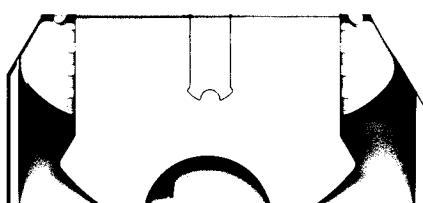
Quaeritur quid sentiendum de opinione a multis defensa, actus simpliciter supernaturales esse tales propter qualitatem sola revelatione cognitam, cui qualitati non respondeat obiectum formale supernaturale.

Primo, respondeatur quod ipsa analysis iam facta sufficienter demonstrat actus virtutum supernaturales de facto habere obiectum formale supernaturale. Nam ex existentia huiusmodi obiecti probavimus actus esse supernaturales.

Secundo, difficile admittitur qualitas per se nobis incognoscibilis nisi ex revelatione divina adesse in actibus secundis elicitis in potentibus intellectivis: quod adest in actu secundo in intellectu est quoddam cognoscere; quod adest in actu secundo in voluntate est quoddam velle; sed cognoscere et velle natura sua sunt cognoscibilia et cognita cognoscenti et volenti.

Tertio, eiusmodi assertio qualitatis incognoscibilis nisi ex revelatione vergit in detrimentum fidei. Adstruit enim Christum esse mortuum ut eiusmodi qualitas actibus insit. Adstruit Deum non dare vitam aeternam nisi propter actus non qua bonos sed qua qualitate incognoscibili ornatos.

Quarto, inutile videtur recurrere ad mysterium ad haec placita defendenda: potius enim est mysterium a theologis quibusdam opinantibus propositum quam a Deo revelatum.

THESIS IV

Potentia ad supernaturalia simpliciter est
obedientialis.

Scopus

Determinatis utrum sit communicatio creata divinae
naturae, qualis sit et ad quales actus ducat, quaeritur
quaenam sit potentia substantiae finitae ad hanc
communicationem recipiendam et ad hos actus eliciendos.

Notiones praeviae

1. Potentia est ordo ad actum.¹

Potentia activa est ordo ad actum producendum.
Potentia passiva est ordo ad actum recipiendum.

Cum actus qui recipi potest sit vel primus vel
secundus, potentia passiva dividitur in accidentalem et
essentialis. Circa actum primum et secundum, vide thesin
tertiam.

Potentia passiva accidentalis est ordo actus primi
ad actum secundum recipiendum. Exempla: formae substantialis
ad esse; formae accidentalis ad operationem; habitus ad usum
habitus; cuiuscumque principii tou per se ad actum secundum
qui per se (intelligibiliter et uniformiter ratione ipsius
subiecti) subiecto inest.

Potentia passiva essentialis est ordo ad actum primum
recipiendum. Exempla: materiae primae ad formam substantialis;
organorum sensitivorum ad potentias sensitivas; intellectus
possibilis ad habitus scientiae; voluntatis ad habitus
virtutum.

59 Potentia passiva dicitur accidentalis quia per
accidens est si actus secundus ei non inest: ita qui habet
potentiam visivam, per se videt in actu secundo, per
accidens non videt in actu secundo nam sub debitis
conditionibus potest videre quandcumque vult.

Potentia passiva dicitur essentialis quia ei deest forma
vel habitus vel aliud principium simile quo per se actus
secundus ei inest.

¹ See Guide . . . , s. v., Potentia.

Potentia passiva accidentalis est eiusdem proportionis formaliter ac actus secundus. Nam est actus primus, i.e., vel forma vel aliquid ad modum formae.

60 Potentia passiva essentialis dividitur in proximam et remotam.

Potentia passiva essentialis et proxima est eiusdem proportionis virtualiter ac actus primus ad quem est. Puta, corpus rite dispositum ad receptionem animae spiritualis, non est eiusdem proportionis formaliter ac ipsa anima, nam nihil spirituale in se habet, sed est eiusdem proportionis virtualiter, scil., secundum considerationem alicuius causae, cum finis operis corporis dispositi sit anima recipienda.

Potentia passiva essentialis et remota non est eiusdem proportionis (neque formaliter neque virtualiter) ac actus ad quem est. Puta, materia prima relate ad receptionem animae spiritualis: materia prima non est forma, et multo minus forma spiritualis; neque finis operis materiae primae est anima spiritualis, secus tota materia prima exigeret talem informationem.

61 Potentia passiva essentialis et remota dividitur in naturalem et obedientiale.

Est naturalis quatenus per causam efficientem finitam, quae agit secundum propriam proportionem, actuari potest.

Est obedientialis¹ quatenus per solum Deum actuari potest.

Notate, primo, neque potentiam obedientialem neque potentiam passivam essentialalem remotam et naturalem exigere² actum ad quem est (vide definitiones); secundo, differentiam inter potentiam obedientialem et naturalem non esse ipsi passivae potentiae intrinsecam sed extrinsecam, nam fundatur in differentia inter agens proportionatum infinitum et finitum (vide definitiones); tertio, quamvis haec differentia sit extrinseca, tamen haec divisio non est per accidens sed per se, quia potentia passiva ratione sui supponit potentiam extrinsecam et activam (nam actus est prior potentia, et potentia activa dicit actum; praeterea, nulla est potentia ad recipiendum nisi per prius est potentia ad producendum).

62 2. Potentia activa dicitur et proprie et improprie.

Potentia activa improprie dicta est eadem ac potentia passiva accidentalis: ita qui habet habitum scientiae vel virtutis per se potest agere secundum illum habitum; quod tamen agere proprie est pati, scil., recipere aliquod intelligere vel velle in actu secundo.

¹ See Guide . . . , s. v., Obedientialis.

² See Guide . . . , s. v., Exigentia.

Potentia activa proprie dicta est ordo ad actum producendum, scil., ad exercitium causalitatis efficientis.

Haec potentia est actus secundus, non quidem in se spectatus seu prout actus secundus est, sed secundum proprietatem suam consideratus, scil., secundum capacitatem actus secundi ad producendum sibi simile.

Exemplum: qui habet habitum scientiae sed actu non intelligit, est in potentia passiva accidentaliter ad intelligere recipiendum in intellectu possibili, sed in potentia activa in quantum etiam habet intellectum agentem; qui vero actu intelligit, ratione huius intelligere, est in potentia activa ad producendum verbum interius.

Unus et idem est actus qui et a potentia activa producitur et in potentia passiva recipitur. Unus et idem est actus ad quem ordinatur potentia activa ad producendum et ad quem ordinatur potentia passiva ad recipiendum. Hic unus et idem actus, in quantum est a potentia activa, est actio (actus huius ut ab hoc), et in quantum est in potentia passiva, est passio (actus huius ut in hoc). Quare actio est ab agente et in passo.

- 63 3. Causa efficiens¹ est id quod aliud producit, seu est subiectum potentiae activae qua actuatae; quae actuatio est actio; quae actio realiter est eadem ac passio et in passo.

Causa efficiens proportionatur suo effectui: omne enim agens agit sibi simile.

Haec proportio mensuratur secundum perfectionem formae: quare causae efficienti inest potentia activa ratione actus secundi, sed ei inest proportio ad effectum ratione formae (actus primi) quae actu secundo perficitur. Cuius fundamentum est quod actus secundus non de se limitatur ad aliquam proportionem finitam, sed ita limitatur generice a potentia cui inest et specificie a forma quam perficit.

Causa efficiens dividitur in principalem et instrumentalem.

Causa efficiens est principalis in quantum perfectio suae formae vel aequat vel superat perfectionem effectus.

Causa efficiens est instrumentalis in quantum perfectio suae formae superatur a perfectione effectus.

- 64 Unde concludes: nulla causa est instrumentalis simpliciter; ita enim nihil posset in effectum qui omnibus aspectibus superat suam perfectionem; sed si nihil posset in effectum, non esset causa efficiens.

¹ See Guide . . . , s. v., Causalitas efficiens.

Etiam concludes: solus Deus est causa principalis simpliciter; nam omnis effectus habet esse; sed solus Deus habet esse secundum perfectionem suae formae; omnis ergo effectus, in quantum habet esse, superat proportionem propriam cuiuslibet causae finitae.

Tertio concludes: cum totus effectus procedat ab instrumento, uti agente proximo, aliquo modo instrumento inest aliqualis proportio ad effectum; quae proportio, cum non sit perfectio formae, neque essentialis ratio actus secundi, nam haec ex forma habetur, necessario ponitur in modalitate actus secundi. Haec modalitas nominatur "virtus instrumentalis," scil., illa virtus seu potentia productiva quae convenit instrumento qua tali. Haec modalitas illustratur, v.g., in motu bovis qui ita conducitur ut debito modo aratrum trahat, vel in motu machinae dactylographicae, cuius claves tali serie feriuntur ut debito ordine characteres imprimantur et quoddam intelligibile exscribatur.

65

Qualificatio

Quod de facto potentia nostra ad supernaturalia simpliciter est obedientialis, sententia theologorum communis et certa.

Quod de iure potentia creaturae ad supernaturalia simpliciter est obedientialis, sententia probabilior. Ripalda enim et alii quidam admittunt possibilitatem substantiae finitae quae natura sua proportionatur ad supernaturalia simpliciter.

Probatio

Est corollarium thesis tertiae.

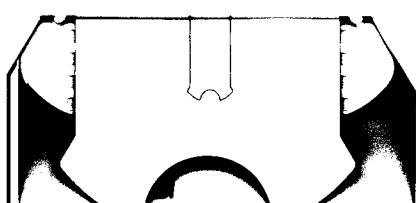
Si nulla substantia finita est agens proportionatum ad producendos actus simpliciter supernaturales, potentia ad eiusmodi actus recipiendos est obedientialis.

Atqui nulla substantia finita est agens proportionatum ad producendos actus supernaturales simpliciter.

Ergo potentia ad eiusmodi actus recipiendos est obedientialis.

Maior: nam potentia est obedientialis si solum agens proportionatum ad eam disponendam vel actuandam est Deus.

Minor: vide thesin antecedentem.

SCHOLION [I]

De naturali desiderio videndi Deum per essentiam.¹

1. In operibus prioribus sanctus Thomas vel silet vel excludit desiderium naturale videndi Deum per essentiam. Silet: In II Sent., d. 33, q. 2, a. 2; In IV Sent., d. 49, q. 2, a. 1; Quodl. 10, a. 7; De verit., q. 8, a. 1. Excludit: De verit., q. 14, a. 2 (cf. Sum. theol., 2-2, q. 4, a. 1); De verit., q. 27, a. 2.

In operibus posterioribus saepius et explicite affirmatur tale desiderium: C. gent., 3, cc. 25-63 (speciatim 25, 48, 50, 57, 63); Sum. theol., 1, q. 12, a. 1; a. 8 ad 4m; q. 62, a. 1; 1-2, q. 3, a. 8; Comp. theol., c. 104.

Praeformari videtur posterior doctrina in quibusdam textibus prioribus: In Boeth. de Trin., q. 6, a. 4 ad 5m; De verit., q. 10, a. 11 ad 7m.

Nullum prorsus dubium existit sanctum Thomam habuisse visionem beatificam tamquam simpliciter supernaturalem.

2. Desiderium naturale videndi Deum per essentiam a theologis communiter vel negatur vel in serium dubium vocatur, propter difficultatem reconciliandi tale desiderium naturale cum supernaturalitate absoluta desideratae visionis.

67

3. Ad terminos:

Desiderium: appetitus vel actus appetendi obiecti absentis seu non possessi.

Naturale: multipliciter dicitur.²

(a) Est aliquid intra naturae proportionem, aliquid quod constitutive vel consecutive vel exigitive ad naturam pertinet.

(b) Opponitur non supernaturali sed elicito; scil., non est actus in potentia appetitiva elicitus, sed est ipse potentiae ordo ad actum seu ipsius potentiae tendentia naturalis.

Videre Deum per essentiam: actus intelligendi Deum uti in se est; cognitio Dei quidditativa, scil., secundum "quod quid est" vel essentiam Dei. Opponitur cognitioni analogiae per vias affirmationis, negationis, eminentiae.

¹ See Guide . . . , s. v., Desiderium naturale.

² See Guide . . . , s. v., Natura, Naturale.

68 4. Propter ambiguitatem vocis "naturale," triplex sensus tribui potest dicto "desiderio naturali."

Primo modo, sumi potest "naturale" non tamquam excludens actum elicitorum sed tamquam excludens supernaturalitatem actus elicitorum. Ita sensus est, homo naturaliter elicitorum actus desiderandi visionem beatificam. Qui sensus omnino est reiciendus. (Vide damnationem Synodi Pistoriensis, DB 1518.)

Altero modo, sumi potest "naturale" tamquam excludens actum elicitorum sed saltem implicite connotans exigentiam visionis beatificae. Ita sensus est, homo, quamvis sine gratia non possit elicere actus desiderandi visionem beatificam (eiusmodi enim actus est vel spei vel caritatis), tamen naturaliter ordinatur in visionem tamquam in finem et huius visionis consecutionem per se exigit. Pariter hic sensus est reiciendus prorsus. Negat enim supernaturalitatem visionis beatificae.

Tertio modo, sumi potest "naturale" non solum ut excludens actum elicitorum sed etiam tamquam nullo modo implicans visionem beatificam esse naturalem vel naturae debitam vel secundum exigentias naturae dandam. Et hic sensus probari potest, quamvis hodie non apte exprimatur per nomen "desiderium naturale."

Solus hic tertius sensus sancto Thomae attribui potest; qualis vero sit, ulterius inquiremus.

69 5. Desiderium naturale videndi Deum per essentiam est naturale duplicitate.

Primo modo, inquantum "naturale" opponitur "elicito;" hoc primo modo tacetur utrum desiderium sit intra vel supra naturae proportionem; agitur enim de voce aequivoca. Si dico¹ gratiam esse formam non artificialem sed naturalem, non nego supernaturalitatem gratiae sed nego artificialitatem gratiae; quatenus enim naturale opponitur artificiali, nihil dicitur de gradu perfectionis ontologicae. Et similiter quatenus naturale opponitur elicito, nihil dicitur de gradu perfectionis ontologicae.

Altero modo, inquantum non habetur intrinseca sed sola extrinseca differentia inter potentiam naturalem et obedientialem. Potentia enim obedientialis nihil reale ponit in ipsa naturali potentia. Tota enim differentia inter potentiam naturalem et obedientialem habetur ex consideratione causae agentis.

70 Quia ergo differentia inter potentiam naturalem et potentiam obedientialem est extrinseca, potest quis inquirere quid in natura hominis existat quod, supposito supernaturali Dei auxilio, perveniat ad visionem beatificam. Respondetur sane "intellectus humanus." Concluditur utique intellectus humanus habere potentiam obedientialem ad visionem beatificam.

¹"Dico"--in the autograph: "dicerem."

Sed potentia obedientialis differt non intrinsece sed extrinsece a potentia naturali. Ulterius ergo quaeritur, quid sit potentia naturalis quae, supposito Dei auxilio supernaturali, obedientialis evadat. Eiusmodi quaestio est quaestio de desiderio naturali videndi Deum per essentiam. Nullo modo negat vel implicat negationem circa supernaturalitatem visionis.

71 6. De naturali desiderio intellectus humani:

"Omnes homines naturaliter scire desiderant" (Aristoteles, Metaphysica, init.). Naturale hoc sciendi desiderium est duplex; duo enim intellectus quaerit, nempe, "an est" et "quid est," ad quae reducuntur omnia alia quaeribilia et scibilia.

Quae quaestiones tripliciter considerari possunt: primo modo, prout sunt verba exteriora vel sonantia vel scripta; alio modo, prout sunt verba interiora in ipso intellectu concepta; tertio modo, prout manifestant radicalem ipsius intellectus tendentiam in scientiam acquirendam. Hoc tertio modo, eoque solo, habetur naturale desiderium intellectus, quod desiderium definiri potest: tendentia intellectus in quaerendum et sciendum per quaestiones "an est" et "quid est" manifestata. Ut patet, antecedit haec tendentia omnem explicitam quaestionem sive interius sive exterius expressam.

72 7. De naturali desiderio cognoscendi Deum:

Sicut de caeteris rebus, ita etiam intellectus de Deo quaerit et an sit et quid sit. Intra proportionem intellectus humani est demonstrare Dei existentiam (DB 1806). Intra proportionem eiusdem intellectus est analogiam Dei cognitionem acquirere, uti constat ex theologia naturali ubi attributa Dei determinantur et quantum fieri potest inter se reconciliantur.

Porro, existit tendentia intellectus humani in quidditatem Dei cognoscendam, in ipsum Deum intelligendum. Secus nullus esset nisus determinandi attributa Dei, nullus esset nisus reconciliandi attributa apparenter opposita. Haec facimus quia desideramus Deum intelligere. Haec facimus naturaliter quia naturaliter in quidditates cognoscendas tendimus.

Iam vero quidditativa Dei cognitio est visio Dei beatifica: nam cognoscere quidditatem rei est cognoscere eius essentiam; et cognoscere Dei essentiam aliter non haberi potest quam per beatificam visionem. Cuius rei plenior declaratio et probatio in tractatu de ipsa visione habetur.

Iterum quidditativa Dei cognitio est simpliciter supernaturalis; excedit proportionem cuiuslibet substantiae finitae.

Iterum quamdiu analogice tantum Deus per intellectum cognoscitur, tamdiu redeunt quaestiones intellectus nondum

perfecte intelligentis: nam "cur" et "quomodo" continuo exsurgunt usquedum intelligentia sit perfecta et intellectus quiescat; quae quies in sola visione haberri potest.

- 73 8. Finis¹ proinde est ultima rei perfectio. In homine haec ultima perfectio principaliter consistit in operatione intellectiva circa Deum.

Finis dividitur in naturalem et supernaturalem, prout est operatio iacens intra proportionem naturae vel eamdem proportionem excedens. Finis naturalis hominis est imperfecta et analogica cognitio essentiae divinae. Finis vero supernaturalis est perfecta et intuitiva visio essentiae divinae.

Qui finem attingit, in fine adepto quiescit. At quo perfectior est finis, eo perfectior est quies. Quiescere enim in fine, stricte, nihil dicit nisi quod motus ad finem cessat et ipse finis possidetur. Cessatio motus excludit progressum ad alium finem specifice diversum, excludit inquietudinem qua aliis finis perfectior desideraretur, excludit insecuritatem circa finem possessum. At haec motus cessatio non debet confundi cum intrinseca immobilitate Dei: haec immobilitas fundatur in negatione potentiae passivae, in affirmatione actus puri; haec immobilitas intrinseca pertinet ad beatitudinem divinam, principaliter quidem ad beatitudinem divinam qua ipse Deus est beatus, secundario vero ad beatitudinem divinam qua supernaturaliter creaturae efficiuntur beatae.

- 74 Quare dicendum videtur quod homo quiescit cum in fine supernaturali tum in fine naturali; at perfectior est quies illa quam haec. In fine enim supernaturali habetur participatio quaedam immobilitatis intrinsecae divinae, non quia finis est sed quia supernaturalis est. In fine vero naturali eiusmodi participatio non habetur, neque eiusmodi immobilitas, sed tantum illa quies quae excludit motum in aliud tamquam in finem diversum et non possessum. Immo, finis naturalis in quadam mobilitate intrinseca necessario consistere videtur: nam aut analogica cognitio Dei dat perfectam Dei intelligentiam, aut tollitur impulsus intellectus quaerentis "cur" et "quomodo" circa rem nondum perfecte intellectam; sed perfecta Dei intelligentia habetur per solam visionem supernaturalem; neque convenienter tollitur impulsus intellectus sive per ablationem ipsius intellectus sive per immissam vim soporificam sive per errorem misericorditer inductum; relinquitur ergo ut finis naturalis hominis consistit in continuo quodam progressu et evolutione analogiae cognitionis essentiae divinae.

- 75 Sicut finis est duplex, alias naturalis et alias supernaturalis, ita etiam potentia ad finem est duplex, alia

¹ See Guide . . . , s. v., Finis.

naturalis et alia obedientialis. Sed finis naturalis et finis supernaturalis conveniunt in ratione obiecti cognoscendi, nempe, essentiae divinae, et differunt in modo cognoscendi huius obiecti, nempe, naturaliter et analogice vel supernaturaliter et univoce. Pariter, potentia naturalis et potentia obedientialis conveniunt in quantum intrinsece sunt una et eadem potentia humana, sed differunt ratione agentis proportionati ad actuationem, cum agens finitum proportionetur actuationi potentiae naturalis sed solum agens infinitum proportionetur actuationi potentiae obedientialis; et ex hac diversitate extrinseca oritur diversitas in fine ad quem datur potentia.

76

9. Remanet ut de exigentia¹ quaedam dicantur.

Exigentia proprie respicit conditiones extrinsecas cum relate ad esse tum relate ad bene esse rei.

Exigentia ad esse immediate consequitur formam substantialem, mediate vero consequitur materiam rite dispositam ad formae infusionem vel eductionem. Nisi existat forma substantialis, nulla est immediata exigentia relate ad esse; nisi existat materia rite disposita, nulla est mediata exigentia relate ad esse.

Res bene est in quantum finem attingit, ideoque exigentia ad bene esse est exigentia quae immediate respicit ipsum finem vel mediate respicit media ad finem necessaria vel bona ex fine adepto convenienter profluentia.

Finis qui exigi potest iacet intra proportionem substantiae exigentis; neque omnis et singula substantia finita exigit actualē adeptionem finis; nam substantia finita est principium tū per se et admittit to per accidens; unde actualis adeptio finis exigi potest non semper sed tantum in maiori parte.

Praeterea, ubi actualis adeptio finis pendet ex cooperatione liberi arbitrii, id quod ab alio exigitur relate ad finem non est ipsa adeptio sed media necessaria ut in maiori parte finis attingi possit.

Praeterea, ubi supervenit elevatio ad ordinem supernaturalis, super leges ordinis naturalis praevalent leges ordinis supernaturalis; inferior enim superiori cedit.

77

10. Ponitur quaestio de cognoscibilitate visionis beatificae maxime ex eo quod sanctus Thomas arguit ex naturali desiderio cognoscendi causam usque ad possibilitatem et imo, uti videtur, ad actualitatem visionis; nihil enim, ait, in natura frustra; ita, Sum. theol., l, q. 12, a. 1 c. Ex quo² visionem beatificam esse naturaliter cognoscibilem concludi posset.

¹ See Guide . . ., s. v., Exigentia.

² "Quo"--in the autograph: "his."

Sed contra, idem sanctus Thomas circa parvulos sine baptisme mortuos ait: "quod illud bonum perfectum, ad quod homo factus est, sit illa gloria quam sancti possident, est supra cognitionem naturalem;" imo eiusmodi cognitio est ex revelatione, pertinet ad fidem, non habetur a parvulis qui ideo de carentia visionis non dolent (De malo, q. 5, a. 3).

78 Quantum ipsam rem attinet, dicendum est visionem esse simpliciter supernaturalem, ideoque a natura non exigi, neque ad integritatem naturalis perfectionis pertinere; praeterea, visionem esse mysterium, cuius intrinseca possibilitas naturaliter non potest cognosci, cuius actualitas sola revelatione cognosci potest. Alia ex parte, supposita revelatione et facto visionis, sequitur cognitio extrinsecæ possibilitatis: ab esse enim ad posse valet illatio. Proinde, cognita possibilitate visionis in genere, ad eius possibilitatem in homine exhibendam argumenta convenientiae inveniri possunt.

79 Quantum interpretationem sancti Thomae attinet, duo sunt notanda. In genere sanctus Thomas uti theologus est locutus et ideo nisi de contrario positive constat magis supposuisse veritates fidei quam ab iisdem praescidisse est credendus; imo de facto saepe ita proponit argumenta convenientiae ut¹ incauto legenti viderentur argumenta demonstrativa ex naturaliter notis; exemplo sit quod dicitur, Sum. theol., 1, q. 27, a. 1, de necessitate verbi in omni intelligente quamvis idem sanctus Thomas alibi clare docuerit verbum divinum sola revelatione esse cognoscibile. In particulari, circa visionem eiusque cognoscibilitatem, recolendum est sanctum Thomam non elaborasse conceptum de "natura pura" et ideo de actualibus et non de meris possibilibus sermonem fecisse. Circa beatitudinem humanam distinxit inter beatitudinem imperfectam quae in hac vita haberi possit et beatitudinem perfectam quae in visione Dei consistit (ita, Sum. theol., 1-2, q. 4, aa. 5-8; q. 5, aa. 3-6; cf. 1, q. 62, a. 1, ubi de beatitudine angelorum naturali et supernaturali fit sermo sed de beatitudine humana perfecta et imperfecta qualis in hac vita haberi possit). Beatitudo naturalis humana post hanc vitam systematice quidem praetermittitur, per transennam tantum tractatur, uti de parvulis sine baptisme mortuis (In II Sent., d. 33, q. 2, a. 2; De malo, q. 5, a. 3)).

80 Quare sententia sancti Thomae ex loco explicito, De malo, q. 5, a. 3, sumenda videtur, neque attendendum est ad id quod concluditur ex Sum. theol., 1, q. 12, a. 1, et

¹"Ut"--in the autograph: "quae."

locis similibus; conclusiones enim eiusmodi multipliciter peccant; nam supponunt sanctum Thomam magis philosophum quam theologum; ignorant habitualem eius modum proponendi argumenta convenientiae; ducunt in consequentias impossibiles, v.g., sanctum Thomam habuisse visionem Dei tamquam naturaliter debitam, id quod saepe et explicite negat.

- 81 11. Obici potest: Quod naturaliter desideratur, naturaliter exigitur; atqui visio dicitur naturaliter desiderari; ergo naturaliter exigitur.

Respondeo:

Naturaliter exigitur quod naturaliter desideratur potentia naturali, concedo; quod naturaliter desideratur potentia obedientiali, nego; et contra-distinguitur minor.

Instatur: Naturaliter desiderare per potentiam obedientialem implicat contradictionem. Ergo nulla solutio.

Respondeo:

Contradiccio implicatur si potentia obedientialis non est intrinsece eadem ac potentia naturalis, concedo; si est eadem, nego.

Ex eodem naturali desiderio intelligendi idem intellectus tendit in eiusdem essentiae divinae cognitionem, vel analogicam et naturalem, vel supernaturalem et intuitivam, prout causa efficiens extrinseca tantum naturae exigentiis cedit vel gratuito in finem supernaturalem producit.

- 82 Instatur: frustra est naturale desiderium quod naturaliter non expletur. Atqui nihil in natura frustra. Ergo nihil est naturale desiderium quod naturaliter non expletur.

Respondeo:

Frustra est naturale desiderium quod naturaliter non expletur, si etiam supernaturaliter expleri non potest, concedo; secus, nego.

"Frustra" enim dicit totalem negationem finalitatis.

Instatur: Ergo beatitudo naturalis non explet omne desiderium naturale.

Respondeo:

Non explet omne desiderium elicatum intra naturae proportionem, nego; non explet omnem tendentiam secundum quam homo perfici potest, concedo.

Instatur: Ergo naturaliter beati lugent de perfectibilitate quadam sua quae non perficitur.

Respondeo:

Si cognoscunt hominis finem supernaturalem quae sola revelatione cognoscitur et adeo sunt irrationabiles ut de bonis sibi mere possibilibus et nullo modo debitum tamquam de lamentabili privatione conquerantur, concedo; si nesciunt vel si sunt rationabiles, nego.¹

- 83 Instatur: At supposito naturali desiderio visionis, ex naturalibus concludi potest ad possibilitatem visionis neque requiritur revelatio; ergo saltem ex parte solutio claudicat.

Respondeo:

Si ipsum naturale desiderium visionis cognosci potest sine revelatione, concedo; secus, nego.

Naturale desiderium visionis cognoscitur postquam theologus factum visionis cognovit et in quantum eius convenientiam explicare conatur.

Instatur: Saltem negatur quies in beatitudine naturali.

Respondeo:

Negatur immobilitas intrinseca quae pertinet ad beatitudinem ipsius Dei et ad beatitudinem supernaturalem quatenus est participatio indebita beatitudinis Dei, concedo; negatur ea quies quae ex ratione finis demonstrari potest, nego.

At si quis malit affirmare naturaliter beatos non proficere in analogica cognitione divinae essentiae, omnino affirmet, modo suam positionem tueri possit.²

84

SCHOLION II

De actibus supernaturalibus qua vitalibus³

1. Quaeritur quaenam conditiones sint sufficietes et necessariae ut actus supernaturalis subiecto insit. Primo, quaeritur circa receptionem actus supernaturalis. Secundo, quaeritur circa productionem actus supernaturalis. Tertio, notantur sententiae speciales circa actus

¹ See Appendix I, Note to Section 82.

² See Appendix I, Note to Section 83.

³ See Guide . . . , s. v., Vitalis.

supernaturales qua vitales.

- 85 2. In genere ad receptionem actus supernaturalis requiritur et sufficit potentia obedientialis. Haec potentia obedientialis intrinseca est eadem ac ipsa subiecti potentia naturalis, modo subiectum sit intellectualis naturae.

Ratio huius asserti est impossibilitas seriei infinitae. Si enim ante receptionem actus supernaturalis requireretur in subiecto elevatio quaedam ad ordinem supernaturalem, tunc haec elevatio esset vel extrinseca vel intrinseca. Si dicitur extrinseca, nihil ponit in subiecto, et cum nihil in Deo immutabili ponere possit, videtur esse nihil simpliciter a parte rei. Si vero dicitur intrinseca, aliquid in subiecto ponens, tunc hoc quod ponitur aut est supernaturale aut non; si non est supernaturale, non videtur elevare subiectum ad ordinem supernaturalem; si est supernaturale, statim reddit quaestio utrum aliud supernaturale praerequiratur ante huius receptionem et ita in infinitum.

Concludendum est universaliter non posse requiri elevationem supernaturalem ante receptionem actus supernaturalis.

- 86 3. In specie quidam actus supernaturales non recipiuntur ante aliam receptionem supernaturalem.

Visio beatifica non recipitur nisi in remote disposito per gratiam sanctificantem et proxime disposito per receptionem luminis gloriae.

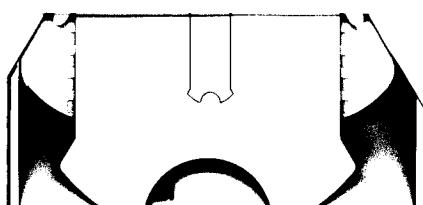
Caritas non recipitur nisi in iustificato. Est enim amor amicitiae, qui haberi non potest nisi inter amicos; sed per receptionem gratiae sanctificantis, ex qua fluunt caeterae virtutes infusae, efficimur amici Dei.

Praeterea, in utroque casu habetur actus simpliciter supernaturalis formaliter, scil., quo attingitur ipse Deus uti in se est.

4. Ad alios actus virtutum supernaturalium non praerequiritur infusio habitus supernaturalis. Nam alii actus supernaturales eliciuntur in praeparatione ad iustificationem (DB 798); sed in ipsa iustificatione infunduntur habitus supernaturales (DB 800).

Accedit quod hi actus sunt simpliciter supernaturales non formaliter sed virtualiter, scil., non attingunt Deum uti in se est nisi secundum quid, i.e., in quantum revelatur, vel bonum futurum speratur, vel aliter fit regula virtutis.

- 87 5. Quare effectus virtutis infusae est duplex. Semper enim infusa virtus facit subiectum connaturale ad receptionem actus secundi eiusdem virtutis: virtus enim est habitus operativus bonus; habitus vero est principium

quo actus secundus per se subiecto inest.

Interdum etiam virtus infusa facit ut actus secundus subiecto inesse possit; et hoc verificatur circa caritatem quae subiecto non inest sine virtute infusa; sed non verificatur circa alias virtutes quarum actus subiecto inesse possunt ante iustificationem in qua virtutes infunduntur.

- 88 6. Postquam de receptione actuum supernaturalium actum est, iam de eorum productione est agendum.

Solus Deus est causa efficiens naturaliter proportionata ad actus supernaturales producendos: hi enim actus excedunt naturalem proportionem cuiuslibet substantiae finitae. Quare quaecumque substantia finita eatenus producit actum supernaturalem quatenus supra proportionem suae naturae elevatur.

Haec elevatio est duplex prout respicit actum primum vel actum secundum. Substantia finita elevatur ad actum primum in quantum recipit virtutes infusas. Substantia finita elevatur ad actum secundum in quantum motio divina producit actum secundum in subiecto. De hac duplice elevatione duo maxime sunt notanda.

Actus primus se habet ad actum secundum, sicut perfectibile ad suam perfectionem; ita forma substantialis se habet ad esse, habitus ad usum, forma gravitatis ad motum deorsum, etc. Quare substantia finita ad actum primum elevata non ideo potest producere actum secundum. Eatenuis potest producere actum secundum quatenus ad actum secundum iam est elevata. Ita qui movetur a Deo ad actum volendi finem supernaturalem, potest producere actum volendi medium supernaturale. Sed qui non movetur a Deo ad actum volendi finem, etiamsi actu primo (virtute) elevatus sit, non potest producere actum volendi media supernaturalia.

Interdum sed non semper praesupponitur receptio actus primi ante receptionem actus secundi. Praesupponitur quoad actum secundum caritatis; sed non necessario praesupponitur quoad actus secundos aliarum virtutum; hi enim actus ante virtutes infusas recipi possunt.

- 89 7. Ulterior est quaestio de iisdem actibus prout sunt actus liberi.¹

Actus est liber vel virtualiter vel formaliter vel denominative.

Actus est liber virtualiter in cuius virtute subiectum potest producere vel non producere aliud actum. Velle finem, ergo, est actus liber virtualiter, scil., ad modum libere efficientis.

¹ See Guide . . . , s. v., Libertas.

Actus est liber formaliter cui primo et per se inest ratio libertatis. Ita velle media est actus liber formaliter quia huic actui primo et per se inest ratio libertatis, scil., posse esse vel non esse ad lubitum subiecti.

Actus est liber denominative cui inest ratio libertatis sed non primo vel per se. Ita movere brachium est actus denominative liber; ei inest ratio libertatis, scil., posse esse vel non esse ad lubitum subiecti; sed hoc ei inest non per se, scil., quia est motus brachii, neque primo, nam primo inest actui in voluntate elicito.

Unde concludes actus liberos sive formaliter sive denominative necessario produci ab ipso subiecto eorumdem actuum. Contra, actus virtualiter liberi non necessario producuntur ab ipso eorum subiecto: his enim actibus subiectum redditur capax producendi alium actum secundum; ita in doctrina sancti Thomae velle finem producitur quoad exercitium a motore extrinseco qui est Deus (De malo, q. 6, a. 1; Sum. theol., 1-2, q. 9; nota bene: haec doctrina non invenitur in operibus prioribus, v. g., In libros Sententiarum, De veritate, De potentia, Contra gentes, Pars prima Summae theologiae).

- 90 8. Ultima denique est quaestio de his iisdem actibus, non qua supernaturalibus, neque qua salutaribus, neque qua meritoriis, neque qua liberis, sed qua vitalibus.

Actus vitalis est actus viventis qua viventis; ita nutriti, sentire, intelligere, velle.

Sat communiter his ultimis saeculis actus vitales assimilantur actibus liberis inquantum debent produci ab ipso eorum subiecto; imo assimilantur non tantum actibus denominative sed actibus formaliter liberis, scil., principium quo subiectum est proportionatum ad eorum productionem debet inveniri in ipsa eadem potentia in qua actus vitalis invenitur productus.

Fundamentum huius sententiae profertur mirabilis illa qualitas quae in actibus vitalibus invenitur, nempe, vitalitas. Qui dicit vitalitatem, aiunt, dicit activitatem; qui dicit activitatem, dicit productionem, causalitatem efficientem; ergo actus vitalis qua talis necessario a suo subiecto producitur.

Prius de ipsa sententia philosophica, deinde de consequentiis theologicis agendum est.

- 91 9. Sanctus Thomas sane admisit aliquos actus vitales produci ab eorum subiecto; ita intelligere producitur in intellectu possibili a subiecto per phantasma ab intellectu agente illuminatum. Imo non nullos actus vitales habuit productos a subiecto ratione principii proportionati in eadem potentia in qua actus vitalis recipitur; ita verbum producitur in intellectu possibili ratione actus intelligendi in eodem intellectu possibili; et in doctrina

posteriori volitio medii producitur in voluntate ratione actus volendi finem qui actus in eadem voluntate exsistit.

Si vero ipse sanctus Thomas auditur, sustineri non potest sententia quae vult omnes actus vitales ab ipso eorum subiecto productos.

"Velle finem" est actus vitalis qui, quoad exercitium, producitur a motore extrinseco (De malo, q. 6, a. 1; Sum. theol., 1-2, q. 9, a. 4). Praeterea, in doctrina priore de voluntate, quando sine distinctione inter specificationem et exercitium actus dominabatur axioma Aristotelicum "appetibile apprehensum movet appetitum," non solum exercitium actus voluntatis sed etiam specificatio actus producebatur ab obiecto appreheenso.

- 92 Deinde "sentire," "cognitio sensus," "operatio sensus" est actus vitalis; qui actus semper a sancto Thoma docetur produci ab obiecto sensibili.

". . . cognitio sensus perficitur in hoc ipso quod sensus a sensibili movetur" (In IV Sent., d. 50, q. 1, a. 4 sol.).

"Anima igitur sensitiva non se habet in sentiendo sicut movens et agens, sed sicut id quo patiens patitur" (C. gent., 2, c. 57, #1333).

". . . si vero operatio illa consistat in passione, adest ei principium passivum, sicut patet de potentibus sensitivis in animalibus" (ibid., c. 76, #1575).

". . . sentire consistit in moveri et pati" (In II de an., lect. 10, #350).

". . . substantia uniuscuiusque sensus et eius definitio est in hoc quod est aptum natum pati a sensibili" (ibid., lect. 13, #387).

". . . sentire consistit in quodam pati et alterari" (ibid., #393).

". . . sensum affici est ipsum eius sentire" (Sum. theol., 1, q. 17, a. 2 ad 1m).

". . . sentire perficitur per actionem sensibilis in sensum" (ibid., q. 27, a. 5 c.).

". . . duplex operatio. Una secundum solam immutationem, et sic perficitur operatio sensus per hoc quod immutatur a sensibili" (ibid., q. 85, a. 2 ad 3m).

". . . cognitio sensus exterioris perficitur per solam immutationem sensus a sensibili" (Quodl. 5, a. 9 ad 2m).

- 93 Hi textus omne effugium praecludunt: "sentire," "cognitio sensus," "operatio sensus" (ergo non actus primus sed secundus), "perficitur," "consistit," "est" (ideoque non tantum praeparatur) in "moveri," "alterari," "pati," "affici," "immutari" ipsius sensus ab obiecto sensibili (ideoque non est actus vitalis ad mentem recentiorum).

Effugia quae finguntur consistunt maxime in his duobus: confunditur "activa potentia" prout est principium effectus et prout est actus primus receptivus actus

secundi (vide supra [#62], potentia activa proprie et impropprie dicta); confunditur "operatio," "actio," prout significat actum secundum et prout significat exercitium causalitatis efficientis.

- 94 10. Secundum Scotum actus cognoscitivus producitur a dupli causa efficienti partiali, nempe, ab objecto vel specie et simul a vi cognoscitiva. (V. g., Opus oxoniense, 1, d. 3, q. 7: Editio Vives, IX, pp. 361 ss.¹)

Caietanus Scotum quandoque secutus post doctor factus correxit suam sententiam (vide In Sum. theol., 1, q. 12, a. 2, #XIV: Editio Leonina, IV, pp. 118-119). Ad claram notionem actionis eum pervenisse haud potest concludi ab eo qui legit commentarium super Sum. theol., 1, q. 79, a. 2, ##XVIII ss. (Editio Leonina, V, pp. 262-263). In commentariis super Summam [theologiae] docet activitatem animae relate ad productionem cognitionis sensitivae (In 1, q. 82, a. 4, #IV: Editio Leonina, V, p. 304) ubi refert ad Aristotelis De anima (hic distingui oportet duplarem quaestionem: num anima remote causat sensationem in quantum est principium ex quo fluit ipse sensus; num anima causat sensationem positive influendo in productionem ipsius actus secundi; priori quaestioni affirmative, posteriori negative est respondendum; vide C. gent., 2, c. 57, #1333, citatum supra [#92]).

- 95 Caietanus vero in commentariis suis in De anima clare sese opponit sententiae subsequenti. Reicit sententiam secundum quam datur duplex mutatio, "et prima quidem fit ab objecto, et terminatur ad speciem qua sensus fit similis sensibili; secunda autem fit ab anima et terminatur ad ipsam sensationem, qua sensus est formaliter sentiens." Contra talem positionem asserit: "Non est putandum quod species sensibilis et sensatio sint sic duo entia, ut dent duo esse: sed se habent ut forma et esse formae, ut albedo et esse album . . . et propterea sicut eadem est mutatio ad albedinem et esse album, ita eadem est mutatio ad speciem visibilem et videre." Vide Yves Simon, Revue de philosophie 33 (1933) 235-236.²

Ferrariensis leviter ex operatione ad productionem concludit (In II C. gent., c. 57, #2: Editio Leonina, XIII, p. 408a).

Sententia Ioannis a sancto Thoma longe exponitur et defenditur ab Yves Simon (articulo supra citato, pp. 228-258). Dicit: "Les arguments de Jean de s. Thomas en faveur de l'activité du sens se ramènent tous à faire valoir que la sensation est un acte vital: or qui dit vie, dit activité"

¹ In the edition of the Commissione Scotistica: Ordinatio, I, d. 3, pars 3, q. 2: Opera omnia, 3, 245 ff.

² Also numbered "Nouvelle série: Tome IV," though the 1934 volume is likewise numbered Tome IV.

(pp. 255-256). Eloquenter suam sententiam proposuit Ioannes: obiectum se habet ut pater, sensus se habet ut mater a patre foecundata, actus vitalis sentiendi se habet ut proles procedens immediate a sola matre.

96 11. Qui tenent actum vitalem necessario produci a subiecto actus, contenti esse non possunt cum eis quae supra posuimus circa receptionem et productionem actus supernaturalis. Actus supernaturalis sive credendi sive sperandi sive poenitendi est actus vitalis; quatenus est actus liber, concedimus eum produci a subiecto; quatenus vero actus est vitalis, nobis sufficit mera receptio in subiecto, adversarii vero requirunt non solum receptionem in subiecto sed etiam productionem a subiecto, et quidem productionem a subiecto ratione principii proportionati in eadem potentia recepti.

Ut adsit tale principium proportionatum ad productionem actus supernaturalis, ante ipsum vitalem actum praerequiritur in potentia actus supernaturalis non vitalis vel alia elevatio a Deo solo facta et nobis inconsca. Huic principio consentientes, in diversas vias solvendi problema sic inventum abeunt.

97 Banneziani docent duplicem praemotionem¹ physicam: alia respicit actum primum et nominatur gratia sufficiens et excitans; alia respicit actum secundum et nominatur gratia efficax et adiuvans; prima datur ut homo possit producere vitaliter actum supernaturalem; secunda datur ut homo de facto producat vitaliter actum supernaturalem. Utraque est entitas quaedam physica in potentia recepta, elevans potentiam si habitus desit, non vitalis, suapte natura fluens.

Haec sententia duplicitate modificatur: primo modo, uti a L. Billot, admittitur prima praemotio sed negatur secunda; alio modo admittitur prima praemotio sed secunda admittitur ante virtutes infusas, negatur post virtutes infusas.

98 Molinistae e contra communiter docent elevationem extrinsecam ante virtutes infusas, concursum simultaneum supernaturalem post virtutes infusas (virtutes infusae concipiuntur non ad modum actus primi qui per actum secundum perficitur, sed ad modum causae efficientis quae actum secundum producit). Arguunt multas esse causas relate ad actum vitalem, nempe, Deum, obiectum, habitum, potentiam; non omnes necessario ipsi subiecto inesse; quare quod Deus per creaturam efficere potest, etiam specialiter assistendo ab extrinseco per creaturam efficere potest; ergo creatura

¹ See Guide . . . , s. v., Praemotio.

potest producere actum supernaturalem nullo ente in se recepto, sed tantum Deo specialiter ab extrinseco assistente et elevante.

99 12. Ut huic rei finem imponamus, crisis et iudicium proponi debent.

Sententia negans actum vitalem necessario ab ipso subiecto produci (1) clare docetur a sancto Thoma, (2) forte docetur a Caietano, (3) elegantem et simplicissimam solutionem circa actus supernaturales praebet, (4) praetermitti solet a theologis, duce Scoto.

Sententia Banneziana (1) cohaerenter resolvit problema actus supernaturalis vitalis, (2) componi non potest cum libertate humana.

Sententia Patris Billot (1) minus cohaerenter resolvit problema actus supernaturalis vitalis, (2) componi potest cum libertate humana.

Sententia communior Molinistarum (1) componi potest cum libertate humana, (2) nihil dicit. Elevatio enim extrinseca nihil est in creatura, nam creature est extrinseca; et nihil est in Deo assistente, nam Deus est immutabilis; et inepte identificatur cum ipso actu vitali producto, nam tota quaestio est de praevia proportione subiecti ad productionem.

Secunda sententia admitti non potest. Prima et quarta ad idem redeunt: quarta enim nihil dicit, prima vero tenet nihil esse dicendum quia problema est nullum. Qui ergo asserit nihil in subiecto recipi oportere ut actum supernaturalem qua vitalem eliciat, habet secum et sanctum Thomam et Molinistas; quorum auctoritas forte maior est quam Patris Billot.

100

SCHOLION III

De concursu divino¹

Concursus divinus est causalitas efficiens² divina relate ad effectus quos Deus producit et etiam creatura producit.

Cuius rei difficultas ex dupliqua quaestione oritur: primo, quaenam realitas obiectiva sit causalitas efficiens; deinde, quaenam realitas obiectiva sit causalitas efficiens mediata.

¹ See Guide . . . , s. v., Concursus.

² See Guide . . . , s. v., Causalitas efficiens.

Primae quaestioni dupliciter respondetur: primo, causalitas efficiens ex parte rei est quidam influxus; aliter, causalitas efficiens ex parte rei est realis relatio dependentiae ad id a quo effectus dependet.

- 101 Tripliciter, si causalitas efficiens dicitur esse influxus, explicatur causalitas efficiens mediata.

Primo modo, causalitas efficiens mediata non est tertius quidam influxus; est nomen impositum ad indicandos duos alios influxus. Puta, si A causat B, et B causat C, dantur duo influxus, nempe, ab A in B, et a B in C; sed non datur tertius influxus ab A in C; praeter duos priores influxus causalitatis immediatae, causalitas mediata nihil est nisi nomen. Ita haberi potest sententia associata cum Durando: Deus causat creaturam, creatura producit effectum suum, sed Deus non exercet aliam causalitatem praeter eam qua creaturam producit.

Altero modo, saltem interdum causalitas efficiens mediata non est nomen tantum sed tertius influxus. Non solum datur influxus ab A in B, et a B in C, sed simul cum influxu a B in C habetur tertius influxus ab A in C. Hic tertius influxus nominari potest concursus simultaneus. Ita habetur sententia similis illi quae Molinae attribuitur.

Tertio modo, saltem interdum causalitas efficiens mediata non est nomen tantum sed tertius influxus; neque tamen est tertius influxus immediatus, sicut in secunda sententia quae re vera non salvat causalitatem efficientem mediatam. Oportet distingui inter B prout est effectus A et prout est causa C: primo influxu ab A in B dat B' (B prout est effectus A); altero influxu ab A in B dat B'' (B prout est causa C); tertio influxu a B'' in C dat C. Hic alter influxus nominari potest causalitas efficiens relate ad praemotionem physicam. Et ita habetur sententia similis illi quae attribuitur Bannezio.

- 102 Tres hae sententiae errare videntur in conceptu ipsius causalitatis efficientis. Quid enim est influxus ille? Aut est realitas quaedam obiectiva aut non est. Si non, omnis causalitas efficiens est vacuum nomen, et nulla est realitas obiectiva. Sin est realitas obiectiva, tunc et ipse causam efficientem habeat necesse est. Haec causa efficiens debet exercere influxum ad producendum influxum priorem. Hic novus influxus est realitas, habet causam efficientem, tertio influxu producitur. Et ita proceditur in infinitum. Quod est inconveniens.

Haec obiectio facile solvitur in altera opinione, nempe, causalitatem efficientem a parte rei esse relationem realem. Nam relatio relationis est ens rationis, ideoque causalitas efficiens causalitatis efficientis est ens rationis tantum, quamvis causalitas efficiens sit ens reale, nempe, relatio realis.

- 103 Sit ergo realitas obiectiva causalitatis efficientis

relatio realis dependentiae ad id a quo. Tunc causalitas efficiens mediata facile concipitur: nam omnis causalitas efficiens sive mediata sive immediata est realis relatio dependentiae relate ad id a quo.

Utrum habeatur causalitas efficiens mediata necne, determinatur per distinctionem inter causas per se et per accidens ordinatas. Si voluntas movet digitos, et digitii movent machinam dactylographicam, voluntas et digitii sunt causae per se ordinatae; scil., una est intelligibilis processio a voluntate in scriptum. Si Abraham genuit Isaac, et Isaac genuit Jacob, habentur causae per accidens ordinatae: Abraham enim non est causa sed conditio generationis Jacob.

Praeterea, distinguitur duplex immediatio, immediatio virtutis et immediatio suppositi. Illa causa est immediata immediatione virtutis quae non agit ut instrumentum alterius. Illa causa est immediata immediatione suppositi quae non usurpat aliam causam tamquam instrumentum.

104 Attamen hac in sententia, sicut in priore, triplex habetur divisio sententiarum quatenus haec causalitatis analysis applicatur concursui divino. Applicatio enim pendet ex ratione cur dicantur Deus et creatura esse causae per se ordinatae relate ad aliquem effectum. Et tripliciter eiusmodi ratio assignari potest.

Primo modo, relate ad actus vitales. Actus vitalis debet produci a subiecto in quo est. At nullum subiectum potest de suo augere suam perfectionem. Ergo requiritur praemotio physica quae reddit subiectum proportionatum ad actum vitalem producendum. Proinde, universaliter loquendo, Deus solus est causa proportionata ad eiusmodi praemotiones efficiendas. Ergo solus Deus causat praemotiones requisitas ad actus vitales.

Secundo modo, relate ad omnem prorsus effectum a creatura productum. Viget realis distinctio inter potentiam agendi et ipsum agere. Creatura naturaliter possidet potentiam agendi. Sed creatura non potest sibi dare ipsum agere: maior enim est actus quam potentia. Ergo creatura ab alio recipere debet ipsum agere ut actualiter effectum producat. Proinde, solus Deus est causa efficiens proportionata ad dandum ipsum agere; nam omnis effectus est ens; sed solus Deus proportionatur ad causandum esse (solus enim Deus est esse secundum perfectionem propriae formae); ergo solus Deus proportionatur ad dandum ipsum agere (vel praemotionem ad ipsum agere) quo actualiter esse effectus producitur.

105 Tertio modo, relate ad omnem prorsus effectum a creatura productum. Omnis causa efficiens finita est conditionata: naturaliter potest agere; sed non actu producit effectum nisi conditiones implentur. Atqui solus Deus est causa proportionata ad efficiendam impletionem conditionum. Ergo solus Deus est causa proportionata eius quod causa finita actu producit effectum.

Maior: constat ex eo quod nulla creatura potest creare; ergo omnis causa finita supponit subiectum in quod agat; praeterea, omnis causa finita supponit alias conditiones impletas, scil., debitam proportionem inter se et patiens, debitas habitudines inter se et patiens. Sine his conditionibus impletis, causa finita nihil potest facere.

Minor: solus Deus est causa proportionata ad efficiendam impletionem conditionum. Primo quia solus Deus creat patiens. Secundo, etiam supposita creatione et supposito quod aliae causae finitae alterius conditiones implere possunt, tamen non actu implet nisi efficienter causando; et earum efficientia est pariter conditionata. Numquam per causas finitas habetur causa proportionata ad impletionem conditionum, sed tantum idem problema ab una causa ad aliam transfertur. Quare applicatio¹ causae finitae ad actionem suam, quamvis per alias causas finitas efficiatur immediate immeditatione suppositi, numquam tamen fit nisi a Deo tamquam causa proportionata, principali, immediate agente immeditatione virtutis.

- 106 Ex quo statim sequitur non solum Deum creare et conservare sed etiam applicare omnem causam finitam ad suam actionem et ulterius habere totam seriem cosmicam causarum tamquam instrumentum. Neque quicquam refert utrum effectus de quo agitur sit naturalis an actus intra ipsam voluntatem elicitus.

Hic tertius modus nobis p[re]caeteris placet. Nam est demonstrabilis et de facto demonstratur. Praeterea gaudet auctoritate divi Thomae, uti alibi stabilitum est; [vide] Theological Studies 3 (1942) 375-402.

- 107 Quantum primum modum attinet, distinguitur prima maior. Actus vitalis debet produci a subiecto in quo est: aliquis, concedo; omnis, peto probationem. Vivens movet se ipsum in quantum una pars movet aliam; sed hic motus non est circularis; incipit ab extrinseco.

Quantum secundum modum attinet, pariter distinguitur prima maior. Viget duplex realis distinctio inter potentiam agendi et ipsum agere. Potentia agendi potest esse potentia activa proprie dicta et potest esse potentia activa improprie dicta; proprie est actus secundus; improprie est actus primus. Iterum, ipsum agere est duplex: est operatio, actus secundus, et sic correspondet potentiae activae improprie dictae seu actui primo; est etiam exercitium causalitatis efficientis, et tunc est relatio realis in effectu relate ad causam efficientem. In utroque casu habetur realis distinctio; sed in utroque casu ipsum agere non addit novam realitatem in subiecto. Unde contradistinguitur minor; creatura non potest sibi dare ipsum

¹ See Guide . . . , s. v., Applicatio.

agere: scil., creatura in actu primo qua in actu primo non est causa proportionata actus secundi in se recepti, concedo; scil., creatura in actu secundo qua in actu secundo non est causa proportionata relate ad effectum intra suam proportionem, peto probationem.

Accedit quod hi duo modi numquam cum libertate sunt conciliati et de facto numquam conciliari poterunt: re vera tollunt causalitatem a creatura; et si creatura non potest causare, non potest libere causare.

108

SCHOLION IV¹De efficacia² concursus divini

1. Efficacia dicitur de causa efficiente; super ipsam efficientiam addit indefectibilitatem; ideoque causa efficiens est efficax quae ab effectu producendo deficere non potest.

Interdum dicitur causa esse efficax quae infallibiliter suum effectum producit; quod tamen minus accurate dictum esse videtur; infallibilitas enim pertinet ad certitudinem quae habetur in cognoscente de effectu ex causa; ad ipsam vero causam pertinet non tam infallibilitas quam indefectibilitas, irresistibilitas, efficacia.

109

2. Efficacia dividitur multipliciter.

Efficacia est intrinseca vel extrinseca: efficacia intrinseca dicitur de causa ratione ipsius causae; efficacia extrinseca dicitur de causa ratione alterius. Gratia efficax Banneziana est intrinsece efficax, sed gratia efficax Molinistarum est extrinsece efficax.

Efficacia est antecedens vel consequens: efficacia antecedens pertinet ad causam antecedenter ad occurrentiam effectus; efficacia consequens pertinet ad causam solummodo quia de facto effectus occurrit; efficacia consequens est improprie dicta; re vera est inefficacia.

110

Efficacia est praevia vel simultanea: efficacia praevia adaequate distinguitur ab eo quod effectus occurrit; efficacia simultanea non adaequate distinguitur ab eo quod effectus occurrit. Ita in systemate Banneziano efficacia praemotionis est praevia; in systemate vero Molinistico efficacia est simultanea, nam habetur cum praevisione effectus in scientia media.

¹ See Appendix I, Note to Section 108.

² See Guide . . . , s. v., Efficacia.

Efficacia est absoluta vel relativa: absoluta efficacia generat certitudinem metaphysicam; relativa efficacia generat certitudinem physicam vel moralem. Efficacia relativa est impropie dicta; re vera est inefficacia; nam dicta certitudo physica vel moralis supponit continuationem alicuius ordinis qui cessare potest; haec suppositio habet maximam probabilitatem; sed eo ipso quod ordo naturae cessare potest, plus quam probabilitatem maximam non habet.

- 111 3. Concursum divinum esse efficacem constat inter theologos.

Systemata saeculo XVI inventa exhibent doctrinam brevem de hac efficacia. Aut Deus dat praemotionem physicam aut non dat; si dat, effectus habetur certo; si non dat, effectus haberi non potest. Iterum aut Deus concurrit aut non concurrit; si concurrit, certo effectus habetur; si non concurrit, certo effectus non habetur. In utroque systemate efficacia gratiae est absoluta et antecedens; sed in Banneziano est etiam prævia et intrinseca; in systemate vero Molinistico est simultanea et extrinseca.

Quid vero senserit divus Thomas, breviter est exponendum.

- 112 4. Efficacia ipsius Dei et efficacia instrumentorum Dei.

Docuit Aquinas Deum dare esse, et conservare, et applicare, et tamquam instrumentum¹ adhibere omnes et singulas causas finitas; cumque "causa causae est causa causati," Deum esse causam efficientem cuiuslibet effectus sive in natura sive in voluntate.

Duplex ergo est quaestio de efficacia in hoc systemate: quaenam efficacia ipsis instrumentis sit ascribenda; quaenam efficacia ipsi Deo sit ascribenda.

- 113 5. Efficacia instrumentorum Dei in genere.

Cf. C. gent., 3, c. 94; In VI Meta., lect. 3, ##1202 ss.; In I Peri herm., lect. 13 et 14; Sum. theol., 1, q. 19, a. 6; q. 22, a. 2; q. 103, a. 7; q. 116, a. 1; etc.

His in locis arguitur ex natura defectibilitatis.

Causa efficiens potest a suo effectu producendo deficere in quantum alia causa intervenit et effectum impedit. Huiusmodi impeditio accidere potest tantummodo causae particulari; nam causa universalis movet et applicat omnes alias causas; si ergo aliqua causa particularis aliam causam particularem impedit, hoc est ex intentione et applicatione causae universalis; et si non impedit iterum hoc est ex intentione et applicatione causae universalis; in omni ergo casu causa universalis a suo effectu producendo impediti non potest. Sequitur causam universalem simpliciter, nempe Deum, esse indefectibilem et efficacem.

¹ See Guide . . . , s. v., Instrumentum.

Quaeri potest utrum causae particulares omnes simul sumptae sint absolute vel relative efficaces. Respondetur distinguendo "omnes." Si "omnes" intelligis esse omnes causas creatas actu exsistentes, efficacia est tantummodo relativa; potest enim Deus aliam causam creare et potest haec causa nuper creata impedire effectum quem secus "omnes" causae actu exsistentes producerent. Si "omnes" intelligis non solum omnes causas actu exsistentes sed etiam omnes possibles quas Deus creare et intervenire et impedire facere posset, habetur efficacia absoluta. Uti patet, haec efficacia absoluta invenitur non in causis creatis qua talibus sed in intentione ipsius Dei.

Unde docuit Aquinas nullam certitudinem praeter conjecturalem haberri posse de effectu ex causis contingentibus, e. g., Sum. theol., 1, q. 14, a. 13. Ubi notandum est Aquinatem habuisse ut causas contingentes non solum voluntates liberas sed etiam omnes causas terrestres; cf. loca citata supra, In VI Meta. et In I Peri herm.

114

6. Efficacia instrumentorum Dei in specie.

Quae numero praecedente relata sunt, tam de voluntate quam de rebus naturalibus valent. Quae vero voluntatem specialiter respiciunt, addere nunc placet.

Docuit Aquinas Deum regere voluntatem. Imo nisi Deus voluntates liberas rexisset, nulla prorsus fuisset exsecutio providentiae divinae; nam ita Deus mundum gubernat ut entia inferiora per entia superiora, rationalia, et libera administrentur (C. gent., 3, c. 90, #2654).

Quare continuo citat Aquinas: "Cor regis in manu Dei; quocumque voluerit vertit illud." Docet solum Deum immediate in voluntatem agere posse (Sum. theol., 1-2, q. 9, a. 6 c. et ad lm). Docet Deum inclinare voluntate prout vult ipse Deus (De verit., q. 22, a. 8; q. 24, aa. 12 et 14; q. 27, a. 5; De malo, q. 6, a. 1; q. 16, a. 5; Sum. theol., 1-2, q. 9, aa. 4 et 6; a. 6 ad 3m; q. 109, a. 6; q. 111, a. 2; 3, q. 85, a. 5).

115

Breviter ex generali theoria de operatione Dei¹ in omni operatione creaturae, nihil est in intellectu movens voluntatem ad specificationem actus, nihil est in parte sensitiva inclinans hominem in hanc vel illam electionem, nihil est in ipsa voluntate sive per modum actus primi, ut dispositio vel habitus, sive per modum actus secundi, ut volitio finis vel mediorum, quod ipse Deus sive immediate sive mediate non produxerit.

Regit ergo voluntatem Deus, quia ex intentione et applicatione Dei est quidquid in voluntatem influit et quidquid in voluntate exsistit.

¹ See Guide . . . , s. v., Operatio Dei in operatione creaturae.

At si haec finita entia sola respicis, non habetur nisi efficacia relativa relate ad actum formaliter liberum. Non solum valet quod supra dictum est de efficacia relativa instrumentorum Dei in genere, sed etiam adest specialis consideratio. Nam voluntas libera a suo effectu deficere potest, non solum quia causa impediens intervenit sed etiam quia ipsa voluntas ex sua culpa deficit.

116 7. Efficacia ipsius Dei.

Repugnat ut ipse Deus, ens infinite perfectum, ignorare possit, ut errare possit, ut volendo frustretur, ut nitendo effectum non producat. Ex ipsa ergo infinita Dei perfectione necessario sequitur Deum esse infallibilem in cognoscendo, irresistibilem in volendo, indefectibilem in efficiendo. Si ergo Deus hoc aliquid scit, necessario hoc est; si Deus hoc aliquid vult, necessario hoc est; si Deus hoc aliquid facit, necessario hoc est.

Ipsi ergo Deo pertinet efficacia antecedens et absoluta; antecedens, quia ex sola Dei perfectione concluditur; absoluta, quia oppositum metaphysice repugnat.

117 8. Efficacia ipsius Dei est transcendens.¹

Efficacia est transcendens quae pertinet ad causam efficientem quin intercedat nexus causalis necessarius inter causam et effectum.

Efficacia autem est ordinaria quae fundatur in nexu causalit necessario inter causam et effectum.

E.g., sit A causa finita efficax tou B; tunc posito A, necessario habetur effectus, B; iterum, cognito A perfecte, cognoscitur habitudo tou A ad B; cognita perfecte hac habitudine, cognoscitur eiusdem necessitas. Eiusmodi est efficacia ordinaria ut posito A indefectibiliter oriatur B, et cognito A perfecte, infallibiliter cognoscatur B.

Attamen res non ita se habet inter Deum et effectus suos. Deus creat non necessario sed libere; eo quod Deus existit, non necessario exsistit quaelibet creatura; eo quod Deus in se perfecte cognoscitur, non necessario cognoscitur quaelibet creatura ut actu exsistens; Deus enim est entitative idem sive creat sive non creat.

118 Inter efficaciam ordinariam et efficaciam transcendentem intercedit differentia quaedam maximi momenti. Efficacia enim ordinaria excludit contingentiam effectus; sed efficacia transcendens non excludit contingentiam effectus. Efficacia ordinaria excludit contingentiam effectus quia efficacia ordinaria supponit nexum causalem necessarium inter causam et effectum, et hic suppositus nexus contradictorie opponitur nexui contingentii. Sed efficacia transcendens non supponit nexum causalem necessarium inter causam et effectum, imo talem nexum potius excludit; quare ex efficacia transcendentii,

¹ See Guide . . . , s. v., Transcendens.

concludi non potest effectum non esse contingentem.

Divum Thomam docere efficaciam divinam esse transcendentem, apertum est. [Vide] C. gent., 3, c. 94; Sum. theol., 1, q. 19, a. 8; In I Peri herm., lect. 14, #22; De subst. sep., 14 (13); etc.

119 9. Efficacia ipsius Dei non est praevia sed simultanea.

Hoc apparet ex solutione notae difficultatis.

"Si Deus hoc aliquid esse scit, vult, facit, hoc aliquid necessario est; atqui omnia in mundo a Deo sciuntur, voluntur, efficiuntur; ergo omnia in mundo sunt necessario."

Ulterius: "Quae sunt necessario, sunt non-contingentia; atqui omnia in mundo sunt necessario; ergo omnia in mundo sunt non-contingentia; i.e., nihil in mundo est contingens."

Respondeatur ad primum argumentum distinguendo maiorem et conclusionem: hoc aliquid necessario est, necessitate absoluta, nego, necessitate hypothetica, concedo; ergo omnia in mundo sunt necessario, necessitate absoluta, nego, necessitate hypothetica, concedo.

Respondeatur ad secundum argumentum distinguendo maiorem et contra-distinguendo minorem: quae sunt necessario necessitate absoluta sunt non-contingentia, concedo; quae sunt necessario necessitate hypothetica sunt non-contingentia, nego; etc.

120 Et distinctiones primo explicantur deinde applicantur.

Distinctiones explicantur: necessitas est absoluta quae sine conditione affirmatur; necessitas vero est hypothetica quae ita cum conditione affirmatur ut ipsum consequens in antecedente includatur.

E.g., necessitates absolutae sunt "necesse est Deum esse" et "necesse est bis bina esse quattuor." Sed necessitates hypotheticae sunt "necesse est Socratem sedere si sedet" et "necesse est me hoc eligere si hoc eligo."

Necessitatem hypotheticam cum vera contingentia componi ex ipsis exemplis patet. Forsitan non tam celeriter pateat necessitatem hypotheticam adesse ex efficacia divina, scil., ut consequens propositio "hoc aliquid est" includatur in antecedente propositione, "si Deus hoc aliquid vel scit vel vult vel facit."

121 Ad cuius ergo evidentiam, recolendum est quod, quidquid de Deo ad extra praedicatur, per denominationem extrinsecam praedicatur. Nihil enim in Deo est contingens; sed quaelibet creatura potest non esse; potest ergo non esse volita a Deo; potest etiam non esse a Deo scita ut actualis. Iam vero eiusmodi scientia et volitio, quae potest non esse, quae contingens est, non potest esse quid entitativum in ipso Deo in quo nulla est realitas contingens. Vere tamen de Deo affirmatur haec scientia et haec volitio, nam Deus vere scit creatureas ut actuales et vere eas vult. Quod vere dicitur de Deo et tamen non dicitur propter

entitatem in ipso Deo contingenter receptam, dicitur per denominationem extrinsecam.¹ Unde notissima distinctio inter "entitative" et "terminative" quae forte saepius repetitur quam intelligitur.

- 122 His positis, habetur intentum. Per denominationem extrinsecam vere affirmatur Deus hoc scire, hoc velle, hoc facere. Sed nulla est vera denominatio extrinseca sine realitate eius quod extrinsece denominat. Ergo "hoc realiter est" includitur in ipso antecedente "si hoc Deus scit vel vult vel facit." Sed "hoc est" est consequens; ergo consequens in antecedente includitur; ergo necessitas consequentis non est absoluta sed hypothetica.

Per hanc distinctionem inter necessitatem absolutam et hypotheticam divus Thomas solvit difficultatem petitam sive ex scientia Dei sive ex voluntate Dei sive ex efficientia Dei contra contingentiam creaturarum. Ita: In I Sent., d. 38, q. 1, a. 5 ad 4m; d. 47, q. 1, a. 1 ad 2m; Sum. theol., 1, q. 14, a. 13 ad 2m; q. 116, a. 3; 3, q. 46, a. 2; In I Peri herm., lect. 14; etc.

- 123 His dictis, habetur etiam id quod primo intenditur in hac sectione, nempe, efficacia ipsius Dei quamvis antecedens sit, inquantum ex sola divina perfectione infinita concluditur, tamen non praevia est sed simultanea. Haec enim efficacia non adaequate distinguitur ab ipso effectu, siquidem affirmari non potest de Deo relate ad aliquem effectum quin supponatur ipse effectus per modum extrinsece denominantis.

- 124 10. Obiecerit quispiam: Deus aeternaliter scit et vult quodcumque scit et vult. Sed denominans extrinsecum est temporale. Aut ergo ante exsistentiam extrinsece denominantis Deus et nescit et non vult, aut tunc non fit praedicatio per denominationem extrinsecam. Et in utroque casu claudicat solutio data.

Difficultas oritur ex imaginatione. Imaginatur enim aeternitas esse tempus quoddam infinitum, contemporaneum cum tempore quamdiu habetur tempus, et sine contemporaneo antequam habeatur tempus. Huic difficultati ex imaginatione per alias imagines respondet sanctus Thomas, maxime in Summa [theologiae] quae novitiis intenditur.

- 125 Sed ponatur difficultas in forma et quid remanet? Sit propositio "Deus ab aeterno scit et vult hoc aliquid tali et tanto tempore exsistere." Haec propositio non involvit contradictionem. Veritas huius propositionis per ea quae entitative in Deo inveniuntur non obtinetur, cum nihil in Deo sit contingens, cum nihil entitative sit in Deo quod potest non esse. Requiritur ergo terminus ad extra ut habeatur adaequatio veritatis inter propositionem et realitatem. Sed quinam terminus ad extra requiritur?

¹ See Guide . . . , s. v., Denominatio extrinseca.

Num aeternus terminus ad extra requiritur? Certissime non requiritur, quia sic falsa evaderet propositio quae asserit terminum ad extra exsistere non aeternaliter sed tali et tanto tempore.

126

11. Efficacia divina et peccatum.

Quaeritur quemadmodum fieri possit ut Deus, causa omnium universalis et efficax, ita hominibus peccatum permittat quin ipsum peccatum in Deum tamquam auctorem principalem reducatur.

(a) Quaestio non est de Deo tamquam causa peccati sed de Deo tamquam auctore peccati.

Causa est quae positive in aliud influit. Iam vero peccatum non est ens positivum; in peccatum non exsistit influxus positivus; et ideo stricte peccatum non habet causam.

Sed auctor est agens per intellectum qui non solum in alia influit sed etiam quae potest facere scit et sciens eligit alia et alia omittit. Auctori ergo respondendum est non solum circa ea quae facit sed etiam circa ea quae facere omittit.

Quaeritur ergo cur Deus non dicatur auctor peccati: si vellet, omne prorsus peccatum impedire posset; quidquid enim vere vult, irresistibiliter vult; sicut agendo Deus est causa principalis omnium quae sunt inquantum sunt, videtur quod pariter Deus non agendo est auctor omnium quae non sunt inquantum non sunt.

127

(b) Quaestio non est de libertate peccatoris.

Haec quaestio iam est soluta supra. Ex scientia enim Dei et voluntate Dei et actione Dei nihil deduci potest nisi necessitas hypothetica quae optime cum contingentia et libertate componitur.

Sed suppositis tum peccatum non esse ens positivum tum peccatorem libere peccare, remanet quaestio cur Deus non dicatur vere esse principalis auctor omnium peccatorum.

128

(c) Inprimis de peccato¹ dicendum est.

Peccatum ergo est privatio debitae conformitatis inter actum humanum et proxime dictamen conscientiae, remote legem Dei.

Privatio est absentia entitatis debitae; quae entitas absens potest deberi vel simpliciter vel secundum quid; unde dividitur privatio in privationem simpliciter (ubi abest quod adesse simpliciter debet) et in privationem secundum quid (ubi abest quod adesse secundum quid debet).

¹ See Guide . . . , s. v., Peccatum.

Malum¹ naturalis defectus et malum poenae sunt privationes secundum quid. Per haec mala abest quod adesse debet secundum regulam et legem cuiusdam naturae particularis; non tamen abest quod adesse debet secundum legem universalis naturae vel regulam divinae iustitiae. E.g., sit homo caecus quia cultellus oculos penetravit: secundum legem naturae humanae huic homini debetur potentia visiva; secundum legem naturae universalis non debetur huic homini suspensio legum naturalium secundum quas cultellus oculos penetrans eos destruit.

- 129 Malum vero culpae seu peccatum formale qua formale est privatio simpliciter. Per malum culpae abest quod debetur naturae humanae adaequate sumptae; abest quod debetur secundum legem universalis naturae et secundum legem supremam Dei. Quare malum culpae est privatio simpliciter.

Notandum denique est non solum ontologice sed etiam psychologicē peccatum esse privationem. Peccatur enim contra legem sive positivam sive negativam; sed contra legem positivam peccatur non agendo secundum legem; et contra legem negativam peccatur non impediendo motum a lege prohibitum. In utroque casu peccatum consistit in defectu actionis, in privatione actionis debitae.

- 130 (d) Deinde, fallacia quaedam est amovenda. Quia inter esse et non esse non cadit medium, videtur pariter agere et non agere esse disiunctionem completam.

Sed agere dicitur dupliciter: uno modo, agere dicit actum secundum agentis, et ita entitative sumitur; alio modo, agere dicit denominationem agentis ex effectibus, et ita sumitur terminative. Praeter agere entitative et non agere entitative non datur tertium. Sed praeter agere terminative et non agere terminative dantur et tertium et quartum. Tot enim modis dicitur agere terminative quot sunt categoriae denominationis extrinseciae. Et quattuor sunt categoriae: ens positivum, non-ens et parentia, privatio secundum quid, privatio simpliciter.

- 131 Quaecumque ergo positive sunt, haec Deus scit et vult et facit, et quidem scit infallibiliter, vult irresistibiliter, facit indefectibiliter.

Quaecumque autem non sunt (sive non-entia sive parentiae), haec non esse Deus scit, eadem non esse Deus vult, neque ut sint Deus facit.

Quaecumque vero sunt privationes secundum quid (malum naturalis defectus et malum poenae), haec Deus scit infallibiliter, ea directe non vult (nemo enim directe vult malum) sed indirecte vult volendo bonum legis

¹ See Guide . . . , s. v., Malum.

generalioris, ea directe non facit (nemo enim directe facit privationem) sed ea indirecte facit efficiendo actionem secundum legem generaliorem.

Quaecumque denique sunt privationes simpliciter (malum culpae, peccatum formale qua formale), ea Deus scit infallibiliter, sed ea non vult directe (nemo enim directe vult malum) neque ea vult indirecte (nam non existit lex generalior et bonum quoddam universalius cui coniunguntur), neque ea facit directe (nemo enim privationem directe facit) neque ea facit indirecte (nam non existit actio legis generalioris secundum quam indirecte Deus ea faceret).

- 132 (Dices: Deus saltem indirecte facit (ut causa prima) actionem peccati, puta, actionem physicam occidendi, etc.

Respondeatur: de ista actione non quaeritur, nam in tali actione non consistit peccatum formale qua formale. Quaeritur de defectu submissionis ad legem, de eo quod occisor sciens motum suum occisivum esse moraliter malum non tamen impedivit talem motum. Hic defectus conformitatis ad legem neque directe neque indirecte a Deo efficitur.)

- 133 Quod Deus indirecte vult malum naturalis defectus et malum poenae sed Deus nullo modo vult malum culpae, est doctrina sancti Thomae: "Unde malum culpae, quod privat ordinem ad bonum divinum, Deus nullo modo vult. Sed malum naturalis defectus, vel malum poenae vult, volendo aliquod bonum, cui coniungitur tale malum" (Sum. theol., 1, q. 19, a. 9 c.).

Porro, quod Deus neque directe neque indirecte vult, hoc Deus neque directe neque indirecte facit. Deus enim est agens per intellectum; efficit intelligendo et volendo, ita ut actio sua non sit realiter tertium quid praeter scientiam et volitionem.

- 134 (e) Tertio dicendum est de permissione¹ divina.

Entitative permisso est actus voluntatis. Terminative respicit aliquam exceptionem a lege. Haec exceptio potest esse in se bona, et ita in genere sunt permissions a superioribus concessae. Iterum, haec exceptio potest esse in se mala sed cum bono praevalente connexa; et eiusmodi sunt exceptiones quae inveniuntur in malo naturalis defectus et in malo poenae. Denique, exceptio quae permittitur potest esse et in se mala et sine bono praevalente connexa; et eiusmodi est exceptio quae in malo culpae invenitur.

Triplex ergo est permisso: permisso concessionis

¹ See Guide . . ., s. v., Permissio divina.

quae est directa volitio boni permissi; permissio tolerantis quae directe est volitio boni praevalentis et indirecte est tolerantia mali connexi; permissio prohibentis quae neque directe neque indirecte est volitio mali quod permittitur.

135 De tertio genere permissionis agitur. Deus neque directe neque indirecte vult peccatum formale. Imo Deus positive et sine exceptione prohibet peccatum formale; neque solum prohibet sed peccatori dat lumen rationis naturale ut videat non esse peccandum et dat peccatori naturalem voluntatis motum ut velit bonum bonae conscientiae et ulterius dat lumen supernaturale et bonum motum supernaturalem voluntatis. Numquam vero Deus positive quemquam movet ad peccandum, ubi "peccare" sumitur formaliter, scil., agendo deficere.

136 (f) Quarto dicendum est de bonitate permissionis divinae.

Si sumitur entitative, patet permissionem divinam esse bonum; est enim actus voluntatis divinae qui identificatur cum ipso actu puro et ipso summo bono.

Si vero sumitur terminative, permissio divina habet bonitatem non in se sed in alio. Deus enim vult gloriam suam per bonitatem suam infinitam in creaturis manifestatam; vult ergo manifestationem sua misericordiae et sua iustitiae; vult ergo permissionem peccatorum ut sua misericordia et sua iustitia manifestentur. Ita: Sum. theol., 1, q. 23, a. 5 ad 3m.

137 (g) Quinto alia est fallacia excludenda.

Ex antecessis videtur concedi Deum indirecte velle peccata: sicut vult suam misericordiam et suam iustitiam manifestatam propter suam gloriam, ita vult peccata commissa propter suam misericordiam et suam iustitiam manifestandam.

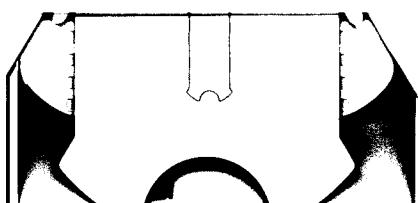
Respondetur distinguendo: ita vult peccata commissa, nego; ita vult peccata permissa permissione prohibentis, concedo.

Quae tamen distinctio ut intelligatur, ad crucem totius quaestionis est penetrandum.

138 Fiat ergo instantia: qui vult peccata permissa etiam vult peccata commissa; nam saltem hoc de Deo valet ubi scientia permittentis non fallitur neque voluntati permittentis resistitur neque actio permittentis deficit.

Respondetur: si datur nexus intelligibilis inter permissionem et commissionem, concedo; si talis nexus non datur, nego.

Iam vero non datur eiusmodi nexus intelligibilis: non datur enim identitas formalis, nam aliud formaliter

est permettere quod a Deo fit, et aliud formaliter est committere quod a peccatore fit; neque datur nexus causae efficientis, nam permissio divina non influit efficienter in commissionem peccatoris; neque datur nexus causae finalis, nam commissio peccatoris non est sive gratia permissionis, sive divinae sive gratia misericordiae divinae manifestandae sive gratia iustitiae divinae manifestandae; neque datur ullus alias nexus intelligibilis.

139 Datur enim nexus intelligibilis inquantum connexa sunt intelligibilia; sed peccatum formale non est intelligibile; ergo peccatum formale non est subiectum cuiuslibet nexus intelligibilis, sive causae efficientis sive causae finalis sive alterius cuiuslibet.

Maior patet. Quod enim intelligibiliter cum alio connectitur, hoc intelligitur; et quod intelligitur, intelligibile est.

Minor est evidens. Peccatum enim non est secundum rationem humanam sed contra dictamen rationis; non est secundum ordinationem rerum intelligibilem a Deo conceptam sed contra hanc ordinationem. Quod directe opponitur tum rationi humanae tum intelligentiae divinae est inintelligibile. Quare insinuavit sanctus Thomas malum culpae esse falsitatem quamdam obiectivam (Sum. theol., 1, q. 17, a. 1 c.).

140 Dices: sed peccatum saltem aliquo modo est intelligibile; intelligimus enim cur homines peccent.

Respondetur: intelligimus cur homines peccent, inquantum ipsum peccatum invenimus intelligibile, nego, inquantum aliquod bonum apparet sed non verum invenimus, inquantum aliquam intelligibilitatem apparentem sed non veram invenimus, concedo.

141 Ad quaestionem, cur angelus, cur Adamus, cur hic vel ille homo peccet, tandem denique semper est respondendum, Non est cur. Si esset cur, intelligibiliter egisset; si intelligibiliter egisset, secundum lumen rationis egisset; si secundum lumen rationis egisset, non peccasset sed bonum fecisset. Peccare enim est agere contra lumen rationis nostrae et contra lumen increatum Dei.

Deus ergo vult permettere peccata, et ita permettere est bonum; sed ita velle nullo modo est velle ipsa peccata sive directe sive indirecte, quia nullus est nexus intelligibilis quo transitur a peccato ad aliud.

Et sic solvit ultimatum totum hoc problema: peccatum non reducitur in Deum tamquam in auctorem quia peccatum non habet illam intelligibilitatem quae supponitur ut in aliud reduci possit.

142 (h) Quaeri potest quid sit "intelligibilitas."¹ Et

¹ See Guide . . . , s. v., Intelligibile.

respondetur quod multipliciter dicitur.

Primo modo, intelligibile est omne id quod concipi potest. Sic nihil absolutum est intelligibile; concipitur enim ut id quod neque est neque esse potest.

Alio modo, intelligibile est omne id quod positive intelligendo concipitur, ubi "positive intelligere" est id quod in acuto frequentissime adest sed in stupido rarissime.

Positiva vero intelligentia est multiplex: est univoca circa obiectum proportionatum intellectus, et sic natura rei materialis est nobis univoce intelligibilis; est autem analogica circa obiectum adaequatum sed non proportionatum intellectus, et sic his in terris intelligimus Deum, directe intelligendo creaturas et indirecte et per proportionem quamdam ad Deum ascendendo.

Iterum positiva intelligentia est vel tou intelligibilis in se vel tou intelligibilis in alio; in se intelliguntur forma et essentia; sed materia intelligitur non in se sed ex consideratione formae; et exsistere contingens non intelligitur in se sed ex dependentia ab exsistere necessario et in se intelligibili.

143 Quando ergo dicitur peccatum esse inintelligibile, non dicitur intelligibile primo modo; peccatum enim sicut et nihilum absolutum concipimus. Sed dicitur intelligibile secundo modo, ut negetur esse in peccato illa ratio positiva quae per actum intelligendi qua talem cognoscitur. Praeterea, peccatum dicitur non intelligibile esse, non eo modo quo materia dicitur non intelligibilis ut tamen in alio intelligi possit; sicut enim peccatum non positive intelligitur in se, ita etiam non intelligitur vere in alio. Praeterea, peccatum dicitur non esse intelligibile, non eo modo quo nihil non est positive intelligibile, scil., per solam motionem intelligibilitatis positivae; sed peccatum non est intelligibile non solum contradictorie sed etiam contrarie; peccatum enim opponitur intelligibili rerum ordinationi tum uti a Deo conceptae tum uti per conscientiam manifestatae. Denique, peccatum non dicitur esse inintelligibile eo modo ut etiam apprens intelligibilitas ei denegetur; adest sane apprens intelligibilitas, quae tamen non est vera sed falsa; quare peccatum formale qua formale est falsitas quaedam obiectiva.

144 12. Positio sancti Thomae et systemata saeculo XVI inventa.

In positione sancti Thomae distingui possunt et methodus et doctrina. Quaenam sit doctrina, consideratum est. Quaenam vero sit methodus, ex ipsa doctrina apparet, nempe, sanctum Thomam non construere speciale quoddam systema circa efficaciam divinam sed supposito systemate suo generali adducere speciales distinctiones ad removendas fallacias et solvendas difficultates quae hanc materiam circumvolant. Quare methodus sancti Thomae circa has

quaestiones dici potest negativa; consistit non in elaboranda speciali quadam theoria sed in demonstrando efficaciam Dei et deinde omnes obiectiones solvendo.

Propius ad methodum sancti Thomae accedunt Banneziani, propius vero ad doctrinam accedunt Molinistae.

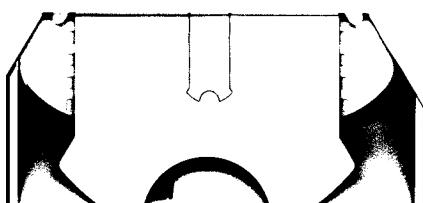
In genere enim methodus Banneziana etiam est negativa: statuit quas credit veritates generales; deinde quantum fieri potest, difficultates oppositas solvere conatur.

Doctrina vero Banneziana in fere omnibus elementis differt a doctrina sancti Thomae.

145 (a) Id quod iure nominatur "praemotio physica" certo docebatur et ab Aristotele et a sancto Thoma. Sed quod ab eis docetur, toto caelo differt a praemotione physica Bannezianorum. Secundum Aristotelem et Aquinatem, si agens interdum agit, requiritur ratio obiectiva cur eo praecise tempore agat quo agit, cur non antea vel postea. Haec ratio obiectiva est motus quidam praevius, sed non praevius natura tantum sed etiam tempore; unde Aristoteles aeternitatem mundi demonstrare voluit (cf. C. gent., 2, cc. 31-38). Hic motus praevius efficit debitam propinquitatem vel aliam habitudinem inter agens et patiens ut agens in patiens influere possit (cf. In VIII Phys., lect. 2, #976). Hic motus praevius non necessario afficit agens sed est "vel ex parte motivi vel ex parte mobilis" (*ibid.*). Exsistit utique differentia inter Aristotelem et Aquinatem de hac re, sed non differentia quae favet Bannezianis; in eo est quod sanctus Thomas, posita providentia causae universalis, considerat omnem praemotionem tamquam effectum intentum a causa universalis; intendere vero et causare praemotionem est applicare agens ad patiens. Unde C. gent., 3, c. 67, et De pot., q. 3, a. 7, demonstrant Deum omnia applicare ex brevi consideratione hierarchiae cosmicae Aristotelicae.

146 Praemotio physica Banneziana non ponitur ad explicationem "quandoque moventium et motorum" sed ad explicationem causalitatis creaturae; non ponitur ut tempore prior sed tantum ut natura prior; non ponitur sive in agente sive in paciente, sed tantummodo in agente; tandem denique positio sancti Thomae demonstrari potest et demonstratur, sed positio Banneziana nullo valido arguento sive auctoritatis sive rationis umquam est stabilita.

Imo, positio Banneziana non concipitur sine serie quadam confusionum. De confusione maxime fundamentali circa duplarem sensum potentiae activae, iam actum est; sed etiam aliae sunt. Dicunt praemotionem esse motum, ens incompletum, ens fluens. Exsistit sane motus in hoc sensu, nempe, actus entis in potentia prout huiusmodi. Sed demonstratur talis motus exsistere non posse nisi in corporibus quantitativis et divisibilibus (In VI Phys., lect. 5 et 12); Banneziani vero eum ponunt in anima spirituali, in intellectu, in voluntate, in angelis. Praeterea, eiusmodi motus non est

causa sed est ipse effectus in fieri: motus localis est fieri tou esse ubi, alteratio est fieri tou esse quale, augmentatio est fieri tou esse quantum (cf. In V Phys., lect. 2-4; In VII Phys., lect. 4-6).

147 Huic confusione additur alia confusio de virtute instrumentalis. Inter motum et virtutem instrumentalem existit analogia, existit coincidentia, sed non existit identitas. Existit analogia: sicut se habet motus ad terminum relate ad esse in termino, ita se habet virtus instrumentalis ad virtutem causae principalis; analogia in eo est quod in utroque casu primum habet rationem incompletam seu esse incompletum secundi. Existit coincidentia: simul et eodem actu communicantur et motus et virtus a causa principali ad instrumentum; non una actione moveo claves machinae dactylographicae et alia realiter distincta actione efficio ut tali et tali ordine litterae exscribantur; sed machina accipit virtutem instrumentalem ad aliquid intelligibile exscribendum inquantum accipit illud quo facit ut litterae debito ordine exscribantur; simul ergo machina accipit et motum et virtutem instrumentalem. Non existit identitas: quilibet potest movere instrumentum sed non quilibet potest dare instrumento virtutem artis, virtutem instrumentalem; optime possum movere claves organi; sed non possum claves movere secundum artem pulsandi organi. Haec omnia sunt adeo clara ut puerulum ea facile intelligere dixeris. Neque dubitare potest utrum sanctus Thomas haec intellexerit: quid praecise sit illa intentio de qua in De pot., q. 3, a. 7 ad 7m, clare explicatur in quaestione de fato in [Sum. theol.,] 1, q. 116, aa. 1-3; est ipsa seriatio, dispositio, relatio causarum secundarum; non est alia vis causalis praeter id quod causae secundae iam habent; etc.

148 (b) Praeter has diversitates circa quandoque moventia et mota, circa ipsum motum, circa virtutem instrumentalem, circa fatum, circa potentiam activam, existit aliud caput diversitatis circa efficaciam.

Uti supra exposuimus, sanctus Thomas docuit Deum infallibiliter omnia scire, irresistibiliter velle quocumque vult, indefectibiliter efficere quocumque fit; quibus tamen positis non sequitur omnia esse necessaria et nihil contingens, quia efficacia divina non est ordinaria sed transcendens. Haec sanctus Thomas, et recte quidem nam haec omnia demonstrari possunt.

Sed Banneziani hanc proprietatem transcendentiae transferunt ad creaturam suam, nempe, praemotionem physicam prout est instrumentum divinae voluntatis et divinae virtutis. De qua translatione tria sunt notanda.

149 Primo, proprietas transcendentiae est exclusive divina. "Hoc autem non potest dici de voluntate humana, nec de aliqua alia causa: quia omnis alia causa cadit iam sub

ordine necessitatis vel contingentiae; et ideo oportet quod vel ipsa causa possit deficere, vel effectus eius non sit contingens, sed necessarius" (In I Peri herm., lect. 14, #22; cf. In VI Met., lect. 3, #1222).

Secundo, proprietas transcendentiae divinae est in signo¹ simultaneo² cum effectu volito vel effecto a Deo. Nihil enim contingens de Deo praedicari potest nisi per denominans extrinsecum reale; non potest vere dici Deum hoc velle vel hoc intendere vel hoc efficere quin realiter ponatur ipsum hoc.

Tertio, Banneziani vel contra primum vel contra secundum supra positum necessario offendunt. Nam ponunt in signo praevio intentionem divinam et praemotionem, in signo subsequenti effectum liberum. Iam vero aut vere habetur intentio divina de effectu per solam positionem praemotionis, et tunc ut praemotio sit denominans extrinsecum sufficiens debet necessario continere ipsum effectum; et sic praemotio qua creatura est causa necessaria et non contingens; vel non vere habetur intentio divina de effectu quando ponitur praemotio, et tunc si praemotio est causa necessaria, effectus non est contingens, sin autem praemotio est causa contingens, tunc praemotio non est efficax.

150 (c) Tertium caput diversitatis est circa libertatem.

Banneziani arbitrantur sufficere ad libertatem actus voluntatis ut consilium intellectus sit conclusio non necessitata a praemissis; et provocant ad [Sum. theol.,] 1, q. 83, a. 1. Hunc locum ergo interpretantur non solum in sensu affirmativo sed etiam in sensu exclusivo. Quae interpretatio certo est falsa si totum opus sancti Thomae consideras. Post enim partem primam conscriptam, ut respondere possit Gentilibus Parisiensibus determinismum voluntatis per intellectum praedicantibus, sanctus Thomas doctrinam suam in De malo, q. 6, et [Sum. theol.,] 1-2, q. 9, perfecit. Docuit voluntatem se ipsam libere mouere in quantum in actu circa finem producit actum suum circa media. Quae libera sui ipsius motio intra ipsam voluntatem clare requiritur ut evitetur determinismus voluntatis ab intellectu. Vide Dom O. Lottin, "Liberté humaine et motion divine," Recherches de Théologie ancienne et médiévale 7 (1935) 52-69, 156-173; brevius apud B. Lonergan, Theological Studies 3 (1942) 533-536.³

¹ See Guide . . . , s. v., Signa rationis.

² See Guide . . . , s. v., Simultaneae veritates.

³ Reprinted in Grace and Freedom . . . (Editor: J. Patout Burns), London: Darton, Longman & Todd, New York: Herder and Herder, 1971, pp. 93-96.

151 (d) Quartum caput diversitatis inter Bannezianos et sanctum Thomam est circa peccatum.

Banneziani admittunt valorem disiunctionis inter Deum agere et Deum non agere. Cur ergo Deus non sit auctor peccati, tandem denique dicunt esse mysterium. Satis constat sanctum Thomam non admittere illam disiunctionem: ". . . sicut creatura decideret in nihil nisi per divinam potentiam contineretur, ita etiam deficeret in non bonum, si non contineretur a Deo. Non tamen sequitur, quod nisi contineretur a Deo per gratiam, rueret in peccatum" (De malo, q. 16, a. 4 ad 22m). Aliud ergo est Deum agere, aliud Deum non agere, et tertium est Deum permittere peccatum.

152 Ad Molinistas transeamus.

Quoad methodum obvia est diversitas inter positionem sancti Thomae et positionem Molinisticam. Sanctus Thomas solvit difficultates; Molinistae vero imaginantur Deum conspicientem omnes mundos futuribiles et eligentem illum mundum in quo Paulus convertitur et Iudas suspenditur; ex hac theoria speciali posita explicare omnia volunt. Finis Molinismi est ut intelligas; finis Thomismi est ut scias obiectiones solvere.

153 Quoad doctrinam autem Molinismus et positio sancti Thomae quoad essentialia fere coincidunt.

(a) In utraque enim positione negatur transcendentia cuiuslibet creaturae: positis omnibus finitis requisitis ad agendum, non adhuc ad unum determinatur effectus contingens.

(b) In utraque positione gratia efficax et gratia mere sufficiens differunt non intrinsece sed extrinsece: apud Molinistas differentia extrinseca est in scientia futuribilium et electione divina; apud Aquinatem differentia est in intentione Dei volentis bonum actum vel permittentis defectum.

(c) In utraque positione requiritur scientia media, scil., alia scientia praeter scientiam simplicis intelligentiae qua cognoscuntur possibilia et scientiam visionis qua cognoscuntur actualia. Sed scientia media Molinistarum est scientia futuribilium; scientia vero media sancti Thomae est scientia illa qua cognoscuntur peccata inintelligibilia.

(d) Circa futuribia, distinguendum est inter nomen et rem. Secundum sanctum Thomam nihil potest esse futurum Deo, nam omnia ei sunt praesentia qui in tempore neque est neque esse potest. Sequitur quod nihil potest esse futuribile Deo. Alia ex parte quod nobis est futuribile, Deo est hypothetice actuale, hypothetice praesens. Neque positio sancti Thomae ullo modo excludit Deum cognoscere hypothetice actualia.

154 (e) Attamen haec cognitio hypothetice actualium non

videtur posse conferre ad solutionem ullius problematis. Si enim exsistit difficultas circa absolute actualia, eadem necessario difficultas exsistit circa hypothetice actualia. V.g., si in ordine actuali Deus nesciret quemadmodum cum homine concurrendum sit nisi habuisset scientiam ordinum hypothetice actualium, sane redit eadem quaestio circa ordinem hypothetice actualem; nam in ordine hypothetice actuali Deus concurreret et sine concursu non haberetur actio hominis ulla; sed antequam concurreret in ordine hypothetice actuali, deberet scire quemadmodum concurrendum sit; ponenda ergo videtur alia scientia de hypothetice-hypothetice actualibus, et ita regreditur in infinitum.

- 155 Difficultas haec non est facta. Videte [H.] Lennerz, De Deo uno, p. 227, #334,¹ ubi admittitur Deus caece concurrere sed negatur caecitas haec esse proprie dicta.

In hac solutione tria sunt distinguenda: primo, scientia Dei circa contingentia est simultanea cum ipsis contingentibus, nam nihil in Deo est contingens et ideo haec scientia vere quidem dicitur de Deo sed tamen per denominans extrinsecum; secundo, haec simultaneitas dat apparentiam caecitatis solummodo si Deus imaginatur tamquam aliquod ens temporale qui futura et futuribilia vel iam conspicit vel nondum conspicit; quae apparentia utique est falsa, nam Deus est aeternus et omnia sunt ei praesentia, nihil vero futurum et nihil praeteritum; tertio, inquantum Molinismus offert positivam problematis intelligentiam et non meram obiectionum solutionem, uti apud sanctum Thomam, necessaria videtur doctrina de futurilibus non tantum qua hypothetice actualibus sed etiam qua Deo futurilibus.

- 156 (f) Alio fine apud sanctum Thomam, alio fine apud Molinam, ponitur in Deo tertia scientia praeter simplicis intelligentiae et visionis. Apud Molinam habetur haec tertia scientia non solum ut excludatur Deum esse auctorem peccati sed etiam ut excludatur hominem necessario velle quodcumque velit. Apud sanctum Thomam solvit problema de contingentibus sine recursu ad tertiam scientiam per solam distinctionem inter necessitatem absolutam et necessitatem hypotheticam; apud sanctum Thomam necessaria est dicta tertia scientia tantummodo ut excludatur Deum esse auctorem peccati.

(g) Denique ut antea dictum est, alia est doctrina sancti Thomae de concursu, alia doctrina Molinae.

¹ In the 3rd edition (1940), pp. 260-261, #365; in the 4th (1948), pp. 255-257, #365; both editions published by the Gregorian University Press, Rome.

Gratia actualis interna essentialiter consistit in actibus secundis intellectus et voluntatis vitalibus, principalibus, et supernaturalibus.

Ad terminos

Gratia: ens reale, accidentale, homini gratis collatum in ordine ad Deum uti in se est possidendum.

Actualis: quae respicit non qualitatem permanentem sed operationem transeuntem.

Interna: recepta in potentiis animae superioribus, non prout hae potentiae ab obiectis moventur, sed prout immediate a Deo gubernantur.

Essentiale constitutivum: id quo posito habetur (1) ipsa res de qua quaeritur, (2) systematica deductio omnium eiusdem rei proprietatum, (3) nulla consequentia inconveniens.

158 Actus: notio primitiva.

Actus secundus: actus simpliciter; opponitur actui primo qui secundum quid est actus et secundum quid est potentia.

Vitalis: qui pertinet ad ordinem viventium qua viventium; puta, nutrire, generare (stricte), sentire, intelligere, assentiri, velle.

159 Principalis: actus secundus est principalis qui non ex parte obiecti sed ex parte potentiae subiectatae se habet tamquam causa efficiens relate ad alios actus in eadem potentia receptos.

V.g., in actum voluntatis quo medium volitur influunt tamquam causae efficientes, ex parte obiecti, consilium intellectus quod actum specificat et, ex parte potentiae subiectatae, ipse actus finem volendi. Quare in voluntate actus secundus principalis est volitio finis. Nisi finem vis, media velle non potes.

Similiter in actum intellectus qui est verbum sive incomplexum (definitio) sive complexum (iudicium) influunt ex parte obiecti phantasma imo etiam quoad iudicium sensus

extiores, sed ex parte potentiae subiectatae influunt actus intelligendi. Quare in intellectu possibili actus principalis est intelligere. Nisi intelligis, non potes definire vel iudicare.

160 Supernaturalis: sive stricte sive late.

Stricte: actus cuius obiectum formale est simpliciter supernaturale, uti in actibus virtutum infusarum.

Late: actus entitative naturalis sed immediate et gratuito a Deo productus, e.g., ut peccator possit totam legem naturalem quoad substantiam observare.

161

Sensus theseos

Quaeritur quid sit gratia actualis interna.

Respondetur gratiam actualem internam essentialiter consistere non in actibus primis sed secundis; non in actibus solius intellectus vel solius voluntatis sed utriusque; non in actibus incompletis vel fluentibus vel intentionalibus sed in actibus vitalibus, nempe, intelligere et velle; non in motibus primo primis neque in actibus derivatis ab aliis actibus in eadem potentia receptis (qui tamen gratiae esse possunt non essentialiter sed consequenter), sed in ipsis actibus principalibus a quibus omnes alii intra determinatam speciem vel genus efficienter causantur; non in solis actibus entitative supernaturalibus qui per se ordinantur in Deum uti in se est possidendum sed etiam in aliis vere gratuitis qui per accidens ita ordinantur.

Respondetur magis positive gratiam actualem internam in intellectu possibili esse quoddam intelligere, puta, lumen fidei in actu secundo, vel illuminatio a Spiritu Sancto fonte intellectus, scientiae, sapientiae, consilii; quod intelligere est actus secundus immediate a Deo in nobis sine nobis causaliter efficientibus productus. Iterum, gratiam actualem internam in voluntate receptam esse actum volendi finem supernaturalem (per accidens, volendi bonum naturale et honestum secus non volitum), qui actus immediate a Deo in nobis et sine nobis causaliter efficientibus producitur.

162

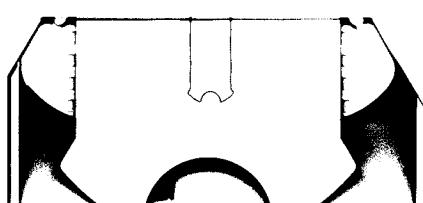
Sententiae

(a) Molinistae.

Gratia actualis interna consistit in actibus vitalibus supernaturalibus intellectus et voluntatis.

Quoad hos actus distinguitur duplex causa efficiens: alia causa est Deus concurrens et producens actum qua gratiam; alia causa est facultas concurrens et producens actum qua vitalem.

Hi actus dividuntur in deliberatos et indeliberatos;

actus deliberatus est gratia adiuvans; actus indeliberatus est gratia excitans; gratia excitans dat vires tum physicas tum morales ad actum deliberatum ponendum.

Actus indeliberatus concipitur, non ut actus principalis, sed ut motus quidam et affectus voluntatis; producitur a voluntate concurrente eo modo quo actus primo primus a voluntate producitur.

(b) Suareziani.

Cum Molinistis concordant quoad caetera; dicunt vero gratiam excitantem dare vires morales quidem ad actum deliberatum, non vero dare vires physicas.

163 (c) Banneziani.

Gratia actualis interna essentialiter consistit non in actu quolibet vitali sed in praecedente quodam motu qui nominatur praemotio physica.

Haec praemotio physica est ens quoddam incompletum, secundum alios in genere qualitatis et secundum alios non in genere qualitatis, secundum alios quid intentionale et secundum alios non quid intentionale.

Haec praemotio physica ad actum supernaturalem et ipsa sit supernaturalis necesse est; quare rite gratia vocatur; et a solo Deo in nobis sine nobis sive causantibus sive vitaliter elicientibus producitur.

Alia est gratia ad posse ponere actum salutarem, et alia ad ipsum ponere actum salutarem; illa gratia est sufficiens, haec vero est efficax; posita praemotione physica, repugnat non dari id ad quod ponitur, utique in sensu composito. Tamen de hac divisione non uno modo omnes auctores huius scholae loquuntur.

(d) Semi-Banneziani.

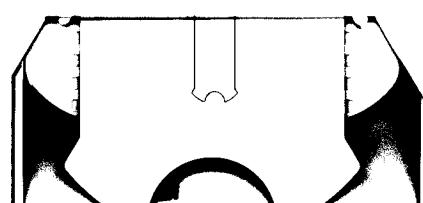
Cum Bannezianis quoad caetera concordant; sed tamen negant notionem de gratia efficaci et sufficienti; et non requirunt praemotionem physicam ad omnem actum sed tantum ad actus principales; quibus habitis, potest homo agere vel non agere sine ulteriori addito.

164 (e) Sententia quam credimus sancti Thomae.

Cum Molinistis concordat inquantum reicitur motus ille fluens, et gratia actualis interna dicitur ipse noster actus secundus et vitalis.

Cum Suarezianis concordat inquantum negatur omnem actum indeliberatum dare vires physicas; sed differt affirmando actus indeliberatos principales dare tum vires physicas tum morales.

Cum Bannezianis concordat inquantum gratia actualis interna sine nobis causaliter efficientibus produci dicitur, sed non inquantum sine nobis vitaliter elicientibus produci

dicitur; vitaliter enim elicere, sicut intelligere, est pati quoddam.

Cum semi-Bannezianis concordat in quantum insistunt in actibus principalibus.

165

Probatio

Probatio triplici gressu perficitur: primo, quod existunt actus secundi intellectus et voluntatis vitales, principales, et supernaturales; secundo, quod hi actus habent omnem proprietatem gratiae actualis internae essentialiter consideratae; tertio, quod nullum inconveniens sequitur ex eo quod hi actus ponuntur tamquam essentialia constitutiva gratiae actualis internae.

1. Exsistunt actus secundi intellectus et voluntatis, vitales, principales, et supernaturales.

Exsistunt eiusmodi actus si exsistit ullus actus supernaturalis formaliter liber.

Atqui exsistunt actus supernaturales formaliter liberi.

Ergo exsistunt eiusmodi actus, nempe, secundi, intellectus et voluntatis, vitales, principales, et supernaturales.

166

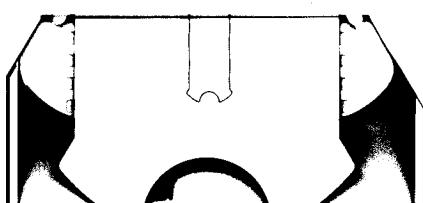
Maior: Sit actus supernaturalis formaliter liber.

Hic actus supponit causam suae specificationis; quae causa est quoddam iudicium practicum in intellectu possibili; quod iudicium practicum est verbum complexum; porro, omne verbum procedit a quodam intelligere tamquam a causa efficienti, et ideo hoc iudicium practicum procedit a quodam intelligere; hoc intelligere aut pendet ab alio intelligere aut non, scil., aut est terminus alicuius ratiocinationis aut non; sed omne ratiocinium supponit aliquod intelligere; et ita tandem denique ad aliquod intelligere primum pervenitur.

Proinde nisi hoc intelligere principale esset supernaturalis, iudicium practicum non posset esse supernaturalis; nisi iudicium practicum esset supernaturalis, volitio ab eo specificata non posset esse supernaturalis; sed supponitur volitio esse supernaturalis; ergo si habetur volitio formaliter libera et supernaturalis, necessario etiam habetur quoddam intelligere principale et supernaturalis. Denique omne intelligere ex natura sua est actus secundus intellectus et vitalis.

167

Sed actus supernaturalis formaliter liber non solum supponit causam suae specificationis sed etiam causam sui exercitii; quae causa est alia volitio magis generalis; fieri potest ut etiam haec volitio magis generalis ab alia volitione generaliori pendet, sed tandem denique necessario sistitur in primo quodam et principali actu volendi qui est

volitio finis. Porro ex natura sua velle finem est actus voluntatis secundus et vitalis; ex argumento est principalis; ex impossibilitate volendi medium supernaturale ad finem naturalem, haec volitio finis est et ipsa supernaturalis.

Minor: Constat inter theologos.

- 168 2. Actus secundi intellectus et voluntatis, vitales, principales, supernaturales habent omnes proprietates gratiae actualis internae.

Probatur per partes, nempe, deducendo proprietates gratiae actualis internae ex conceptu horum actuum.
Brevitatis causa, scribetur "actus SIVVPS."

(a) Prima proprietas: gratia actualis realiter distinguitur a virtute infusa.

Actus enim SIVVPS sunt actus secundi; virtutes infusae sunt actus primi; actus secundus realiter distinguitur ab actu primo.

- 169 (b) Secunda proprietas: ad actum supernaturalem non sufficit virtus infusa.

Virtus infusa est actus primus; actus primus non est principium proportionatum ad causalem efficientiam actus secundi, nam minus perfectum non potest producere magis perfectum.

(c) Tertia proprietas: ad actum supernaturalem non sufficit motio ex parte obiecti.

Obiectum intellectus est per sensum; sed sensus non potest influere in intellectum possibilem sine intellectu agente; et sensus etiam cum intellectu agente non potest influere actum supernaturalem in intellectum possibilem; nam intelligibilitas supernaturalis excedit proportionem intellectus creati (DB 1796).

Obiectum voluntatis est per intellectum; sed intellectus causat tantummodo specificationem actus voluntatis; exercitium actus volendi medium causatur ab actu volendi finem; et volitio finis causatur ab exteriori principio quod est Deus (Sum. theol., 1-2, q. 9, a. 4).

- 170 (d) Quarta proprietas: ad omnem actum supernaturalem requiritur gratia actualis interna.

Actus enim supernaturalis aut est ipse actus principalis aut alias a principali productus; et in utroque casu necessario habetur actus principalis.

(e) Quinta proprietas: gratia actualis interna consistit cum in illuminatione intellectus tum in inspiratione voluntatis.

Actus secundus principalis supernaturalis in intellectu est quoddam intelligere; intelligere vero est lumen qua in intellectu possibili receptum. Actus secundus principalis supernaturalis in voluntate est quoddam velle finem; et velle finem est amorem spirari erga finem.

(f) Sexta proprietas: gratia actualis interna dat vires cum physicas tum morales.

Actus SIVVPS dant vires physicas in quantum sunt actus secundi proportionati ad productionem aliorum actuum.

Actus SIVVPS dant vires morales in quantum sunt et verum supernaturale intelligere et bonum supernaturale velle.

171 (g) Septima proprietas: gratia actualis interna dividitur in auxilium ordinarium (quod ad quemlibet actum supernaturalem requiritur) et auxilium speciale (quod ad posse diu perseverare requiritur, DB 832).

Actus SIVVPS possunt esse tantummodo actuationes perfectionum quae iam in habitibus et dispositionibus intellectus et voluntatis possidentur; et saltem hoc ad quemlibet actum supernaturalem requiritur.

Sed etiam actus SIVVPS possunt esse maioris perfectionis in quantum verum latius vel clarius intelligitur et bonum latius et efficacius volitur in actu secundo quam ex mera actuatione habituum et dispositionum haberetur; et eiusmodi actus SIVVPS recte vocantur auxilia specialia.

172 (h) Octava proprietas: gratia actualis interna includit non solum actus indeliberatos sed etiam actus deliberatos.

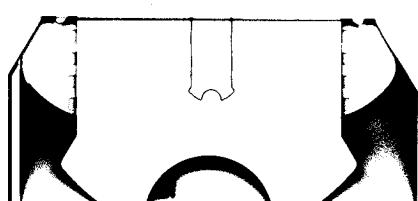
Ipsi actus SIVVPS sunt indeliberati, non eo sensu quod sunt motus primo primi, sed quia sine his actibus iam existentibus impossibile est deliberare; deliberare enim supponit aliquam veri cognitionem et aliquam boni volitionem; deliberare vero ad consilium supernaturale supponit quoddam intelligere ad dicendum verum supernaturale ideoque inspirationem voluntatis.

Etiam actus deliberati sunt gratiae actuales internae, non quidem essentialiter sed consequenter; effectus enim causae assimilatur; sed causa est actus principalis et gratuitus; ergo etiam effectus erit gratuitus.

173 (i) Nona proprietas: gratia dicitur operans in quantum mens nostra movetur et non movet, praecipue quando quis incipit velle bonum quod prius non volebat (Sum. theol., 1-2, q. 111, a. 2 c.).

Actus SIVVPS non possunt a nobis produci sive per virtutem infusam (supra, b) sive per motionem ex parte obiecti (supra, c); et tamen in nobis sunt (supra, de existentia). Relinquitur ergo ut in nobis sine nobis a Deo solo producantur; et ideo quoad hos actus mens nostra

ideoque illuminationem intellectus, et quoddam velle finem supernaturalem

(et intellectus et voluntas) est mota et non movens.

Maxime vero actus SIVVPS sunt gratia operans quando sunt auxilia specialia quibus incipimus verum latius et clarius intelligere et bonum latius et efficacius velle.

- 174 (j) Decima proprietas: gratia dicitur cooperans inquantum mens nostra et movetur et movet (Sum. theol., 1-2, q. 111, a. 2 c.).

Quoad ipsos actus SIVVPS movemur tantum; sed his actibus receptis, habemus principia activa proportionata ad alios actus supernaturales producendos; et sic etiam nos ipsi movemus ad actus supernaturales efficiendos.

(k) Undecima proprietas: eadem gratia est et operans et cooperans sed distinguitur ex diversitate effectus (Sum. theol., 1-2, q. 111, a. 2 ad 4m).

Actus SIVVPS secundum quod recipiuntur in nobis sine nobis sunt gratiae operantes; secundum quod alios actus supernaturales producunt, sunt gratiae cooperantes.

- 175 (l) Duodecima proprietas: gratia dividitur in praevenientem et subsequentem (Sum. theol., 1-2, q. 111, a. 3).

Actus SIVVPS sunt gratiae praevenientes vel subsequentes secundum quod aliis alium tempore antecedit vel subsequitur; maxime vero ponitur haec distinctio relate ad tempora specialia, puta, praecedat quod convertimur et subsequitur quod bonum ita volitum per maiores vires morales in praxin deducitur; ita in ultima caena Petrus erat paratus secundum voluntatem pro Domino mori et tamen ter Dominum negavit, sed in fine vitae Petrus habuit non solum gratiam bonae voluntatis praevenientem sed etiam gratiam efficacis voluntatis subsequentem, et ita factus est martyr.

(m) Tertia decima proprietas: gratia dividitur in excitantem et adiuvantem.

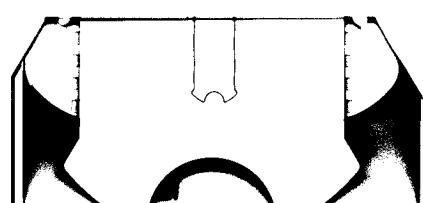
Actus SIVVPS inquantum recipiuntur, nos excitant: illuminati enim verum perspicimus, et inspirati bonum volumus.

Actus SIVVPS inquantum in alios actus supernaturales efficiendos influunt, nos adiuvant.

- 176 (n) Quarta decima proprietas: omnis gratia actualis est vere sufficiens.

Nam actus SIVVPS sunt principia activa proportionata ad alios actus supernaturales producendos.

(o) Quinta decima proprietas: quaedam gratiae actuales sunt efficaces.

Possunt esse efficaces omnes, nam omnes sunt efficientes et sufficietes.

Si vero ad gratiam vere sufficientem accedit intentio Dei ut homo cooperetur, fieri non potest ut homo non cooperetur; repugnat enim infinitae Dei perfectioni ut sua intentio deficiat. Et sic per intentionem Dei gratia vere sufficiens etiam est gratia efficax.

177 (p) Sexta decima proprietas: gratia actualis potest esse vere et mere sufficiens.

Nam actus SIVVPS dant posse agere et quidem complete quin necessario homo cum his actibus gratis datis cooperetur; cooperatio enim hominis est libera; neque semper Deus intendit ut homo cum gratia cooperetur (DB 1093).

Attamen velle finem et non velle media est irrationabile; quae irrationabilitas non reducitur in Deum sive directe sive indirecte agentem vel volentem, nam reductio supponit intelligibilitatem eius quod reducitur; sed haec irrationabilitas praesupponit Deum permittentem, non quidem permissione concessionis sed permissione prohibitionis. (Vide supra, de efficacia divina [##134-141].)¹

Quare illi actus SIVVPS sunt vere et mere sufficietes gratiae quibus accedit permissio divina ut homo cum eis non cooperetur.

178 (q) Septima decima proprietas: gratia actualis efficax et gratia actualis vere et mere sufficiens differunt non intrinsece sed extrinsece.

Gratia enim est efficax quia est principium efficiens vere sufficiens cui accedit intentio Dei ut homo cooperetur.

Gratia vero est vere et mere sufficiens quia est omnino simile principium efficiens cui accedit permissio Dei ut homo non cooperetur.

Tota ergo differentia in eo est quod alii gratiae accedit intentio divina qua est efficax, et alii gratiae accedit permissio divina qua est mere sufficiens. Per se efficacia et inefficacia non habentur ex viribus sive physicis sive moralibus ipsius gratiae; sic enim tolluntur et libertas et meritum iusti, et Deus fit auctor principalis relate ad peccatum iniusti; quare Deus nulli dat gratias incongruas sed per gratiam facit homines congruos Deo et bonis operibus; nec umquam dat Deus gratias quae dant posse agere et non actu agere, qui enim dat vere posse eo ipso dat virtutem actu agendi.

179 (r) Octava decima proprietas: quidquid boni supernaturalis vult et facit homo, hoc ex gratia Dei habet; quidquid vero

¹ See Appendix I, Note to Section 177.

mali vult et facit homo, hoc sine Deo et contra Deum ex se ipso habet homo.

Actus SIVVPS sunt actus principales in nobis sine nobis a Deo producti; per hos actus principales facimus quidquid boni volumus et facimus; et sine his actibus nihil supernaturale velle vel facere possumus. Iam vero causa causae est causa causati,¹ et prima causa magis influit in effectum quam causa secunda. Ergo quidquid boni vult et facit homo, hoc ex Deo habet; libere quidem cum gratia per gratiam homo cooperatur; sed ipsum eius velle cooperari ex gratia est.

Quidquid vero mali vult vel facit homo, hoc sine Deo et contra Deum ex se ipso habet homo. Deus enim per gratiam dat homini et verum intelligere et bonum velle; homo volens finem ex gratia et potens media velle tamen media non vult; quam irrationalitatem Deus prohibet; neque haec irrationalitas in Deum tamquam in causam sive directe sive indirecte agentem reducitur; ergo malum culpae fit contra Deum prohibentem et sine Deo agente ut culpa sit.

Quare dicitur: ". . . sine me nihil potestis facere" (Ioan. 15, 5) et ". . . sufficientia nostra ex Deo est" (2 Cor. 3, 5) et "Deus est enim, qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate (sua)" (Phil. 2, 13) et "Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me traxerit eum" (Ioan. 6, 44) et "Quid autem habes quod non accepisti?" (1 Cor. 4, 7) et "Nemo habet de suo nisi mendacium et peccatum" (DB 195).

Nota bene

180

Quaeri potest quemadmodum differat gratia efficax supra descripta a gratia efficaci Bannezianorum. Banneziani enim non dicunt eorum gratiam efficacem qua creaturam et cum praecisione ab intentione divina esse efficacem.

Respondetur quod duplex maxime est differentia.

Primo, intentio divina efficax Bannezianorum est in signo praevio ad positionem actus liberi; intentio divina efficax sancti Thomae est in signo simultaneo cum positione actus liberi. Quare secundum Bannezianos intentio divina una cum praemotione physica sufficit ad rationem gratiae efficacis, praecisione facta a positione actus liberi. Sed secundum sanctum Thomam non habetur intentio divina ut actus liber ponatur quin realiter etiam habeatur ipse actus liber; nam intentio divina de Deo praedicatur contingenter et ideo per denominans extrinsecum reale.

¹ See Appendix I, Note to Section 179.

Secundo, Banneziani confundunt duplicem sensum potentiae activae, ita ut eorum gratia sufficiens non sit sufficiens; ita enim concipiunt potentiam activam ut re vera nulla potentia activa haberi possit antequam recipiatur praemotio physica; quare, quamvis dicant eorum praemotionem physicam esse efficacem, non qua creaturam sed qua coniunctam cum intentione divina, tamen re vera secundum ipsum eorum conceptum de potentia activa eorum praemotio physica posset esse efficax etiam inquantum est creatura et sine ullo respectu ad intentionem divinam.

181 3. Ex hac positione nullum sequitur inconveniens.

Inconveniens adesse potest sive positive ex eis quae affirmantur sive negative ex eis quae negantur. Atqui neutrum dici potest. Ergo nullum inconveniens adesse potest.

Maior videtur enumeratio completa et minor per partes probatur.

(a) Ex ipsa positione actuum SIVVPS nullum inconveniens sequi potest.

Nam ex eo quod certo existit nullum inconveniens deduci potest. Atqui actus SIVVPS certo existere supra est demonstratum. Ergo ex ipsa positione actuum SIVVPS nullum inconveniens sequi potest.

182 (b) Ex eo quod actus SIVVPS dicuntur in nobis sine nobis causaliter efficientibus a solo Deo produci, nullum habetur inconveniens.

Potest videri quod inconveniens ita adest: implicite enim negatur quod omnis actus vitalis necessario ab ipso actus subiecto efficientia causali producitur.

Sed re vera nullum adest inconveniens sive metaphysicum sive physicum sive morale.

Nullum adest inconveniens metaphysicum. Nulla enim est lex metaphysica secundum quam actus qui non producitur ab ipsis subiecto non est vitalis; lex enim metaphysica non admittit exceptiones, ideoque ubi certo adest exceptio non adest lex metaphysica. Iam vero certum est actum purum esse vitalem et certum est actum purum non produci causali efficientia a se ipso.

Nullum adest inconveniens physicum. Tuto enim quis Aristotelem et Aquinatem concordantes sequitur. Atqui uterque docet sentire produci ab obiecto sensibili, intelligere esse pati, appetitum moveri ab appetibili apprehenso; praeterea in posteriori doctrina Aquinas docuit velle finem quoad exercitium actus produci a principio extrinseco quod est Deus.

Nullum adest inconveniens morale: gratia enim operans

est qua movemur et non movemus; est qua incipimus velle bonum quod prius non volebamus; et supposita hac finis volitione, gratia fit cooperans relate ad actus circa media ad finem (Sum. theol., l-2, q. 111, a. 2 c. et ad 3m).

- 183 (c) Contra, si quis vult actus SIVVPS a nobis efficienter causantibus quodammodo produci, vera inconvenientia sequuntur.

Si enim quis loquitur in sententia Molinistarum, ponit Deum et hominem ex aequo concurrentes simultanei; iam vero concursus simultaneus intelligitur relate ad effectum materialis et quantitativum ubi totus effectus nihil est aliud quam additio vectoralis partium; ita plures homines eamdem navem trahunt. Sed non intelligitur additio vectoralis spiritualis qua homo producit actum qua vitalem et Deus eundem actum producit qua supernaturalem. Quod vero neque in se intelligitur neque aliunde demonstratur, est gratis assertum et gratis negandum.

Si autem quis loquitur in sententia Bannezianorum et semi-Bannezianorum, ponit ante actus SIVVPS motum quemdam qui est ens incompletum et fluens et quodammodo intentio. Et hoc non solum non intelligitur sed est positiva confusio.

Motus enim qui est ens incompletum et fluens est actus existentis in potentia prout huiusmodi; qui motus existere non potest nisi in subiecto materiali qua materiali, quantitativo, divisibili sine fine; et ideo repugnat eiusmodi motum recipi in potentia spirituali sive intellectu sive voluntate.

- 184 Praeterea, etiamsi per impossibile reciperetur non esset principium activum sufficiens ad productionem actuum SIVVPS a subiecto; nam motus non est causa efficiens tou esse in termino sed est ipsum fieri tou esse in termino; e.g., motus ad qualitatem non est causa efficiens qualitatis sed est ipsa qualitas in fieri.

Dices: quamvis motus non sit effectum operans sed ipse effectus in fieri, nihil tamen prohibet unum motum producere alium, unum effectum in fieri producere alium effectum in fieri.

Respondetur: nisi prior motus ad terminum pertingit, non potest posteriorem motum producere ad suum terminum; esse incompletum non proportionatur nisi esse incompleto.

- 185 Praeterea, vanum est effugium ad virtutem instrumentalem, virtutem artis, intentionem de qua De pot., q. 3, a. 7 ad 7m. Quid praecise sit ista intentio requisita ut causa creata actualiter agat, clare dicitur in Sum. theol., l, q. 116, aa. 1-3 ubi de fato quod est participatio providentiae divinae in causis secundis recepta ut effectus producant; hoc fatum est non qualitas neque motus sed relatio (a. 2 ad 3m) et non est principium causale superadditum ipsis causis secundis (a. 2 ad 2m). Iam vero gratia actualis non est sola

relatio; et certo addit principium causale efficiens super naturam et virtutem infusam.

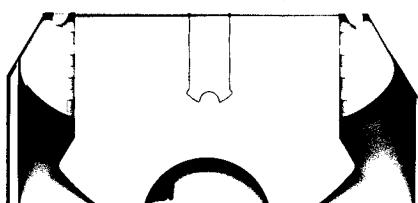
Dices: in sacramentis adest vera causalitas efficiens instrumentalis ad producendam gratiam; haec virtus instrumentalis adest per motum; a pari, Deus producit actus SIVVPS in nobis per gratiam quae est motus et virtus instrumentalis.

Respondeo sacramenta esse signa materialia et ideo subiecta possibilia motus stricte dicti; praeterea, sacramenta causare significando, nam virtus instrumentalis in sacramentis est significatio efficax ex imperio divino. Unde nego paritatem: subiectum gratiae actualis non est materiale; et ipsa gratia actualis non agit significando.

186 Praeterea, contra Bannezianos strictos, qui requirunt hoc ens incompletum, fluens, intentionale ad omnem actum, sequitur sublatio libertatis (nam homo non potest aliter agere), tollitur meritum quod supponit actum liberum (DB 1094), et Deus fit auctor peccati (aut dat motum et homo bene agit, aut non dat et homo peccat).

Praeterea, contra semi-Bannezianos, qui requirunt hoc ens incompletum, fluens, intentionale ad actus principales sed non ad actus deliberatos, adest hoc inconveniens quod ratio cur requiratur tale ens incompletum, etc., assignari non potest. Lex enim metaphysica non admittit exceptiones; si non requiritur ad omnem actum, cur umquam requiratur?

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

APPENDIX I

Notes to Text of De ente supernaturali

Note to Section 5

In the first edition (Montreal, 1946) the whole section under the heading, Principium, was lost, as was the next heading, Proportio; in consequence the text appeared as: "Principium: paritas habitudinum." In the course on divine grace that Lonergan taught at Regis College a year later, he dictated the following for the missing definition of principium: "id quod est primum in aliquo ordine; in ordine quoad se primum est substantia, in ordine quoad nos primum est operatio." In the Roman edition several years later, we find principium defined without explanation, simply as follows: "id a quo aliquid procedit quocumque modo" (we have corrected the spelling). This corresponds to Lonergan's thought and style, but we do not know how it was introduced into De ente

In the text, we have restored the autograph. Notice that the "duplex ordo" here is not the "duplex ordo" of Section 3 (on which see Guide . . .).

Note to Section 9

We have given q. 67, a. 6 as the reference; the autograph gives q. 68, a. 6, but that article refers to the gifts of the Spirit; presumably, Lonergan read "q. 68" from the top of the page on which a. 6 of q. 67 was concluded and q. 68 begun--an easy mistake to make.

Note to Section 18

In the autograph Lonergan had first written: "Censura theologica fundatur in clara et aperta connectione cum veritatis theologicis," with the second line beginning at the word "cum." Then he crossed out "theologicis" and wrote "revelatis" in the margin to replace it; the typist read it as "connectione revelatis cum veritatibus" and this appeared in the first edition. It could be read as a stylistic inversion, but it caused some curious efforts at correction; for example, one student had corrected it to "connectione revelationis cum veritatibus."

Note to Section 26

The references to Denzinger's Enchiridion in the several paragraphs of this number seem to intend the general thrust of

a block of propositions taken from Baius; we have left them as they are in the autograph instead of trying to make the reference more particular.

Note to Section 30

A useful commentary (implicit only) on this analysis of Baius and Jansenius and their relation to Augustine, is found in Lonergan's work on gratia operans (Grace and Freedom . . ., London: Darton, Longman & Todd, 1971, pp. 2-5):

The division of grace into operative and cooperative arose not from a detached love of systematization but to meet the exigencies of a controversy . . .

. . . St. Augustine in the work we are examining does not pay the slightest attention to . . . future development.

. . . to assert a problem of interpretation here [on liberty and sin], involves the assumption that the mens Augustini was a speculative system on the nature of grace and liberty. Now certainly this view has no support in the work with which we are dealing, for the De gratia et libero arbitrio was concerned not with speculation but with dogma.

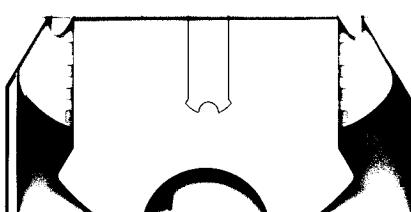
[True] one must affirm the development of speculative theology already to have begun. But, while we think this to be true, we are also inclined to assert that the most legitimate commentary on this initial speculation, the commentary most free from the endless vices of anachronism, is simply the history of subsequent speculation.

Note to Section 34

In the Regis course of 1947-48, Father Lonergan dictated a different formulation of Thesis III. We give it here, adding square brackets to indicate the words added to the original:

[Quia] actus non solum virtutum theologicarum sed etiam aliarum virtutum, inquantum in parte rationali et sicut oportet a Christiano eliciuntur [ab obiecto formalis supernaturali specificantur, ideo] simpliciter supernaturales sunt quoad substantiam et quidem ratione formalis.

It is possible that the last phrase, "et quidem . . . formalis," should be dropped in the new formulation, and it may well be due to a student's error that it was not deleted from the copy followed by the editors.

Note to Section 35

Again in the Regis course of 1947-48, a definition for "inquantum" was dictated to correspond to the new formulation of the thesis:

Inquantum: nam actus, v. g., temperantiae,
dupliciter potest intelligi:
(a) ut actus voluntatis imperantis partem
sensitivam;
(b) ut actus sensitivus imperatus a voluntate.
Non dicimus secundum actum esse supernaturale,
sed primum.

Note to Section 82

At this point both the autograph and the Montreal edition of 1946 proceed as follows:

Inst. Saltem negatur quies in beatitudine naturali.

Resp. Si quis malit dicere naturaliter beatos non proficere in analogica Dei cognitione, dicat, modo hanc positionem tueri possit. Ad obiectionem responderi potest:
Negatur immobilitas beatitudinis divinae et supernaturalis, C.; negatur quies quae ex notione finis demonstrari potest, N.

The objection is not included here, for it was obviously meant to be deleted (and was in fact deleted on Father Lonergan's instructions in the Regis course of 1947-48); it is exactly the same as that which occurs almost at once at the end of the list.

Note to Section 83

In the Regis course of 1951-52, two years after Lonergan's address to the Jesuit Philosophical Association on "The Natural Desire to See God," the following "Notulae" (reproduced here with minor editing) were added at this point:

De desiderio naturali videndi Deum per essentiam Notulae

1. Quod haec quaestio, quid sit, manifestat desiderium. Distingue (1) ipsum desiderium seu principium inquirendi, admirandi et (2) manifestationem desiderii per conceptus et voces.
2. Quod hoc desiderium est naturale.
Non enim est acquisitum, nam fortissimum est in parvulis, neque supernaturaliter infusum, nam sine inquisitione nihil intelligitur. Intelligere vero est naturale homini.

3. Quod se extendit ad quidditatem Dei cognoscendum.
Nam in theologia naturali inquiritur in attributa
Dei determinanda et ordinanda. Quaeritur quid sit Deus.
4. Quod theologia naturalis non explet hoc desiderium.
Manet enim obscuritas, manent quaestiones ulteriores.
Quaerentibus discipulis respondent magistri, Mysterium est.
5. Quod hoc desiderium non expletur nisi per visionem
beatificam.
Quaerere "quid sit" est quaerere cognitionem rei per essen-
tiam; res per essentiam cognoscitur in quantum recipitur
species intelligibilis proportionata ipsi rei; unde sola
ipsa essentia divina potest esse species ad quidditatem
Dei cognoscendum (Sum. theol., 1, q. 12). Et haec est
visio beatifica secundum Thomam.
6. Existit ergo desiderium naturale quod non expletur
nisi per visionem beatificam Dei; quae tamen visio
est supernaturalis.
7. Tamen hoc desiderium non probat nisi potentiam obedien-
tialem, nam actus produci potest a solo Deo tanquam a
causa proportionata. Aliud enim est posse quaerere et
aliud est posse scire. A fool can ask more questions than...
8. Neque hoc desiderium probat exigentiam ad visionem.
Exigentia enim invenitur in potentia accidentalis vel
in potentia essentiali proxima; unde arguit Aquinas C. gent.,
2, c. 79, #6 (#1602).
Exigentia vero non invenitur in potentia essentiali
remota et multo minus in potentia obedientialis. V. g.,
materia lunae posset informari anima rationali sed *hoc*
non exigit.
9. Dices: Ergo non existit beatitudo naturalis. Nam
beatitudo dicit expletionem omnis desiderii, et naturale
hominis desiderium non expletur nisi supernaturaliter.
Beatitudo perfecta explet omne desiderium, concedo; quae
perfecta beatitudo est naturalis Deo, concedo, creaturae,
nego. Beatitudo creaturae naturalis est imperfecta sicut
et ipsa creatura.
10. Ergo lugent parvuli discedentes sine baptismo.
Nemo rationabiliter luget de parentia boni ultra essen-
tialem proportionem suae naturae. Peto probationem ergo
parvulos esse irrationabiles. Etiam peto probationem par-
vulos sine fide posse certo scire se potuisse habere visio-
nem Dei per essentiam.
11. An potuisset Deus creaturam intellectu praeditam pro-
ducere quin eam ad visionem ordinet et vocet?
Utique. Est doctrina catholica, "Humani generis," Acta
Apostolicae Sedis 42 (1950) 570.
Probatur. Potest Deus facere quidquid non implicat
contradictionem. Et nulla adest contradictio in supposito.

There is a reference in no. 8 of these "Notulae" to C. gent., II, c. 79, #6. That paragraph has to do with the natural desire of man to remain forever, and it may seem irrelevant to the point Lonergan is making, viz., that an exigence is found either in accidental potency or in proximate essential potency.

However, the same reference (along with C. gent., II, c. 55, #13 and Summa theologiae, I, q. 79, a. 6 c.) is given in the notes De Sanctissima Trinitate of 1955 (Articulus Tertius, #24) where Lonergan gives his most thorough-going exposition of exigence. And the point becomes clear there too: there is a difference between a natural desire for remaining forever, which is not an added perfection but a continuation of a perfection and one resulting naturally from the essence of the soul, and a natural desire for the vision of God, which vision cannot be concluded logically from the perfection of created intellect nor does it follow naturally from the essence of created intellect.

The reference of the "Notulae" therefore seems to be correct, though the argument is telescoped. (However, the reference in the Trinity notes of 1955 should be to q. 75 of the Pars Ia, instead of to q. 79.)

Note to Section 108

It is one of the little curiosities of history that this Scholion became displaced from its proper position here and migrated to the end of Thesis V, where it is found in all the editions of De ente... that have come to the attention of the editors.

It obviously belongs here as Scholion IV of Thesis IV. In the autograph, Scholion III ends on page 48 (the numbering is in Lonergan's hand), and pages 49 to 61 are given to this Scholion, followed on pages 62 to 72 by Thesis V. Further the sequence of Scholia III and IV is utterly natural: first, "De concursu divino," and then, "De efficacia concursus divini." Again, in Thesis V there is a reference ("Sexta decima proprietas"--#177 in this edition) which reads: "Vide supra, de efficacia divina." This makes no sense in the previous editions, which should read "Vide infra . . .," and were so corrected by some students who noticed the incongruity.

Note to Section 177

On the relevance of this "Vide supra" for locating in its proper place the Scholion, "De efficacia concursus divini," see Note to Section 108.

Note to Section 179

The phrase, "Causa causae est causa causati," which occurs also in ## 89 and 97 of De scientia atque voluntate Dei, is an axiom relevant to mediate causality, and the Loca parallela can be found in the Guide . . ., s. v., Causa-litas efficiens. But the interested reader should also consult the analogous axiom, "Quod repraesentat repraesentans, repraesentat primum repraesentatum," of De notione sacrificii (see #15 of the Regis edition of that work).

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

APPENDIX II

References to D(enzinger)-B(annwart): Enchiridion symbolorum . . ., with crossreferences to D(enzinger)-S(chönmetzer); paragraph numbers are those supplied on the margin of the text by its editors.

<u>DB</u>	<u>DS</u>	<u>Paragraph No.</u>
195	392	179
481	902	15
738	1440	15
798	1526s.	86
799s	1528-31	12
799	1528s.	16
800	1530s.	86
821	1561	16
832	1572	171
1001-1080	1901-1980	22
		23
1001-1020	1901-1920	26
1021- 24	1921- 24	26
1025- 30	1925- 30	26
1031- 38	1931- 38	26
1034- 38	1934- 38	26
1039- 41	1939- 41	26
		26
1042- 44	1942- 44	26
1046- 55	1946- 55	26
1055	1955	26
1056- 61	1956- 61	26
1061- 65	1961- 65	26
1069- 73	1969- 73	26
1074- 76	1974- 76	26
1078 f.	1978 f.	26
1092- 96	2001- 5	22
		23
1092	2001	26
1093 f.	2002 f.	26
1094	2003	186
1351-1421	2401- 71	22
		23
1385	2435	26
1388	2438	26
1389	2439	26
1516- 25	2616- 25	22
		23
1518	2618	68
1519	2619	26

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

<u>DB</u>	<u>DS</u>	<u>Paragraph No.</u>
1522	2622	26
1523	2623	26
1786	3005	23
1789	3008	46
1795	3015	46
1796	3016	15
		17
		30
		33
		46
		169
1806	3026	72
1816	3041	46

INDEX OF AUTHORS

(References are to paragraph numbers)

- Augustine, 30
Aristotle, 38, 71, 182
Baius, M., 22, 26, 30
Bannez, D., Bannezians, 97, 99, 101, 109-11, 144-51,
163f., 180, 183, 186
Beraza, B., 44
Billot, L., 44, 97, 99
Boyer, C., 44
Cajetan, 94, 99
De Lugo, 44
Durandus, 101
Ferrariensis, F. de S., 95
Franzelin, J. B., 44
Garrigou-Lagrange, R., 44
Jansenius, C., 22, 26, 30
Janssens, Laur., 44
John of St. Thomas, 44
Lange, H., 44
Lennerz, H., 44, 155
Lonergan, B. J. F., 106, 150
Lottin, O., 150
Mattiussi, G., 44
Mazzella, C., 44
Molina, L., Molinists, 44, 98f., 101, 109-11, 144, 152-6,
162, 164, 183
Petazzi, 44
Quesnel, P., 22, 26
Ripalda, J. M. de, 44, 65
Salmanticenses, 44, 95
Schiffini, S. P., 44
Scotus, 18, 44, 94, 99
Simon, Yves, 95
Suarez, F., Suarezians, 44, 162, 164
Thomas Aquinas, 68, 99, 106, 111, 144, 148, 152f., 155f.,
164, 180, and see separate index of Loca Thomistica
Tiphonus, 18
Wirceburgenses, 44

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

INDEX OF LOCA THOMISTICA

<u>Locus</u>	<u>Paragraph no.</u>
<u>In Lib. Sent.</u>	
The work as a whole	89
1, d. 38, q. 1, a. 5 ad 4m	122
d. 47, q. 1, a. 1 ad 2m	122
2, d. 33, q. 2, a. 2	66, 79
4, d. 49, q. 2, a. 1	66
d. 50, q. 1, a. 4 sol.	92
<u>C. gent.</u>	
The work as a whole	89
1, c. 25, #236	5
2, cc. 31-38	145
c. 57, #1333	92
c. 76, #1575	39, 92
3, cc. 25-63	66
c. 25	66
c. 48	66
c. 50	66
c. 57	66
c. 63	66
c. 67	145
c. 90, #2654	114
c. 94	113, 118
<u>Sum. theol.</u>	
The work as a whole	124
Pars. Ia, q. 12, a. 1	66, 80
a. 1 c.	77
a. 8 ad. 4m	66
q. 14, a. 13	113
a. 13 ad 2m	122
q. 17, a. 1 c.	139
a. 2 ad 1m	92
q. 19, a. 6	113
a. 8	118
a. 9 c.	113
q. 22, a. 2	113
q. 23, a. 5 ad 3m	136
q. 27, a. 1	79

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

Sum. theol.

	a. 5 c.	92
q.	54, a.. 1-3	6
q.	62, a. 1	66, 79
q.	77, a. 3	39
q.	83, a. 1	150
q.	85, a. 2 ad 3m	92
q.	103, a. 7	113
q.	116, aa. 1-3	147, 185
	a. 1	113
	a. 2 ad 2m	185
	a. 3	122
	a. 3 ad 2m	185
Pars Ia-IIae, the whole part		150
q.	3, a. 8	66
q.	4, aa. 5-8	79
q.	5, aa. 3-6	79
q.	9	89, 150
q.	9, a. 4	91, 114, 169
	a. 6	114
	a. 6 c.	114
	a. 6 ad 1m	114
	a. 6 ad 3m	114
q.	67, a. 6	69
q.	109, a. 6	114
q.	111, a. 2	114
	a. 2 c.	173, 174, 182
	a. 2 ad 3m	182
	a. 2 ad 4m	174
	a. 3	175
Pars IIa-IIae,		
q.	4, a. 1	66
qq.	81 ff	62
Pars. IIIa,		
q.	46, a. 2	122
q.	85, a. 5	114

Comp. theol.

C. 104	66
--------	----

De anima

A. 13	39
-------	----

De malo

Q. 5, a. 3	78,	79,	80
Q. 6	150		
Q. 6, a. 1		89,	91, 114
Q. 16, a. 4 ad 22m		151	
a. 5		114	

De potentia

The whole work	89
Q. 3, a. 7	145
a. 7 ad 7m	147, 185

De subst. sep.

C. 14 (13)	118
------------	-----

De veritate

The whole work	89
Q. 8, a. 1	66
Q. 10, a. 11 ad 7m	66
Q. 14, a. 2	66
Q. 15, a. 2	39
Q. 16, a. 1 ad 13m	39
Q. 22, a. 8	114
Q. 24, a. 12	114
a. 14	114
Q. 27, a. 2	66
a. 5	114

Quodlib.

I, a. 7	66
V, a. 9 ad 2m	92

In Boet. de Trin.

Q. 6, a. 4 ad 5m	66
------------------	----

In Lib. de Anima

II, lect. 6, #305	39
lect. 10, #350	92
lect. 13, #387	92
#393	92

In Peri herm.

I		113
I,	lect. 13	113
	lect. 14	113, 122, 149
	lect. 14, par. 22	118

In Metaph.

VI		113
VI,	lect. 3, ##1202 ff.	113
	#1222	149

In Phys.

V,	lect. 2-4	146
VI,	lect. 5	146
	lect. 12	146
VII,	lect. 4-6	146
VIII,	lect. 2, #976	145

LONERGAN CENTER
REGIS COLLEGE

INDEX RERUM

The numbers refer to the Regis College edition of De Ente Supernaturali, 1973.

(This index was compiled by Rev. Thomas V. Daly, S.J., working at the Lonergan Centre, Regis College, Toronto, in August 1983)

- Accidens 32
 - ontologicum 5
- Actio 62
 - physica 132
- Activitas 90
- Actu agere 178
- Actus SIVVPS 165-185
 - see also Gratia actualis
- Actus attingentes Deum 54
- Actus deliberatus 162, 172, 186
- Actus elicitus 106
- Actus entitative naturalis 160
- Actus formaliter supernaturalis 86
- Actus imperfecti 36
- Actus indeliberatus 164, 172
- Actus intelligendi 159
- Actus liber 89, 96, 115, 166-7, 180
 - A. l. denominative 89
 - formaliter 89
 - virtualiter 89
 - Actus perfecti 36
 - Actus primus 38, 92
 - Actus principalis 159, 163
 - Actus purus 136, 182
 - Actus reflexus 49
 - Actus SIVVPS 165-185
 - see also Gratia actualis
 - Actus secundus 5, 35, 36, 62, 87-8, 158
 - Actus simpliciter supernaturalis
 - formaliter 55
 - virtualiter 55
 - Actus supernaturalis 84, 86, 99, 160
 - Actus virtualiter supernat. 86
 - Actus vitalis 84, 90, 99, 104, 107, 158, 164, 182
 - Actus volendi 88
 - Adamus 2
 - Additio vectoralis 183
 - Adiuncta 43
 - Adversarii 15, 22
 - Aeternitas 124
 - mundi 145
 - Aeternus (Deus) 155
 - Affirmatio 37
 - Agens 63, 145-6
 - proportionatum 61
 - Agere 107, 130
 - entitative sumptum 130
 - terminative sumptum 130
 - Alteratio 146
 - Amicus 9
 - Amor 37
 - Dei 10
 - amicitiae 86
 - sequens visionem 54
 - visionem antecedens 54
 - An est 71-2
 - An sit 2
 - Analogia naturae 15
 - Analysis actuum 45
 - Analysis fidei 51
 - Angelus 146
 - Anima 6, 146
 - Antithesis radicalis 26
 - Appetitus 91
 - Applicare 145
 - Applicatio 105-6, 112
 - Artificiale 69
 - Assensus 50
 - Assimilatio 40
 - Attingentia 39
 - Attingere 7
 - Auctor 178, 186
 - peccati 126-7, 156
 - Auctoritas 2, 37, 50-1, 146
 - Augmentatio 146
 - Auxilium 37
 - ordinarium 171
 - speciale 171
 - Beatitudo 79
 - divina 73
 - naturalis 79
 - Bonitas 9
 - Bonum
 - apparens 140
 - naturale 161
 - praevalens 134
 - supernaturale 179
 - Caecus concursus 155
 - Carentia 130-1
 - ut denominatio extrinseca 130
 - Caritas 9, 14, 17-8, 34, 55, 86-7
 - Causa 126

- Causa causae 179
 Causa
 conditionata 105
 contingens 113
 efficiens 63, 88, 90, 98, 138, 139, 159,
 162, 166, 169, 182, 184, 185
 instrumentalis 63-4
 principalis 63
 finalis 138-9 c. finita 105
 particularis 113
 prima 179
 principalis simpliciter 64
 secunda 179, 185
 universalis 113, 145
 Causae
 omnes 117
 per accidens ordinatae 103
 per se ordinatae 102
 Causalitas 107
 creaturae 146
 efficiens 39, 62, 100, 102
 mediata 100-1
 Cognitio 43
 Christi de se ipso 10
 Dei 10
 analogica 67, 72-4, 81
 intuitiva 81
 Cognitionis fontes 43
 Cognoscibilitas cognoscendi et
 volendi 56
 visionis Dei 77-79
 Commissio 138
 Communicatio 7, 15
 contingens 12
 creata 12
 divinae naturae 4, 8, 16, 18-9, 23-4,
 27, 28, 34, 57
 increata 8, 13-4
 Concessio 134, 177
 Concursus 20, 100-1, 104, 162
 divinus 111
 simultaneus 98, 101, 183
 Conditio 76, 103
 Conditiones extrinseciae 20
 Conformatio vitae 34
 Connaturale 87
 Conscientia 128, 142
 Consensus theologorum 18
 Consilium 150, 172
 intellectus 159
 Contingens 148-9
 praedicatio 149
 Contingentia effectus 118
 Convenientiae argumentum 80
 Conversio 175
 Cooperatio 176-9
 Corpus quantitativum 146
 Creare 105
 Creata 7
 Creatio libera 117
 Creatura 104
 Credere 41
 Defectio 115
 Defectus conformitatis ad legem 132
 Definitio 159
 per aliud 32
 per id ad quod sunt 32
 per id cui insunt 32
 per id quod ipsa sunt 32
 Dei exsistentia 72
 Deliberatio 172
 Denominatio extrinseca 121-3, 130, 149,
 155, 180
 Denominationis extrinseciae categoriae 130
 Desiderium 67-8, 81
 elicitum 82
 intellectus 71
 naturale 68
 videndi Deum 66, 68, 70, 72
 Determinismus 150
 Detrimentum fidei 56
 Deus prout ad extra imitari potest 7, 27-
 uti in se est 7, 27-8
 Dictamen rationis 139
 Dispositio 171
 Disputatio duplex 2
 Distinctiones 144
 Divina 7
 Doctrina 144
 Doctrinae perfectio 30
 Effectus naturalis 106
 virtutis infusae 87
 Efficacia 108-119, 123, 126, 148-9
 absoluta 110-1, 116
 antecedens 109, 111, 116
 consequens 109
 extrinseca 109, 111
 impropriæ dicta 109
 intrinseca 109, 111
 ordinaria 117-8
 prævia 110-1, 123
 præmotionis 110
 relativa 110
 simultanea 110-1, 123
 transcendens 117-8

Efficientia Dei 122
 Electio divina 153
 Elevatio 26, 85, 88, 96-8
 Elicitum 67-8
 Ens 104
 incompletum 163, 183, 186
 positivum ut denominatio ex-
 trinseca 130
 rationis 102
 supernaturale 1
 Entitative 121, 136
 Esse 6, 32, 58, 64, 184
 divinum 13
 Essentia 5
 divina 13
 Essentiale constitutivum 157
 Evidentia 37
 Evolutio speculativa doctrinae 30
 Excellentia ontologica 22
 Exceptio a lege 134
 Exercitium 169
 actus liberi 167
 causalitatis efficientis 107
 Exigentia 22, 61, 76, 81
 immediata 76
 mediata 76
 Explicationes theologorum 2
 Exsistere 7
 Extrinsece 178

 Falsitas 139, 142
 Fatum 147-8
 Fides 37, 46, 50, 54
 naturalis 50
 Fieri 184
 Finis 20, 73-6, 115
 actus 2
 extrinsecus 43
 intrinsecus 43
 naturalis 74-5
 Frustra 77, 82
 Futuribilia 153, 155
 Futurum 153, 155

 Gloria Dei 11
 Gradus inter actus super-
 naturales 54
 Gratia 2, 157, 163
 Gratia Dei 11

Gratia
 actualis 157
 interna 161-5, 168, 170-2, 176-8, 185
 adiuvans 162, 175
 cooperans 174
 efficax 153, 163, 175-6, 178, 108
 et adiuvans 97
 excitans 162-3, 175
 incongrua 178
 interna 157
 operans 173-4
 praeveniens 175
 redemptoris 11
 sanctificans 12, 14, 34, 86
 subsequens 175
 sufficiens 176-8, 180, 153
 et excitans 97
 unionis 12
 Gratia, cur sit gratuita 2
 Gratuitas 2
 Gravitas 38
 Gubernatio 114

 Habitus 171
 operativus 38
 usus 58
 Hierarchia cosmica 145
 Homo lapsus 26
 Hypothetice actuale 153

 Identitas definitionum 20
 Illuminatio Sancti Spiritus 161
 Illuminatio intellectus 179
 Imaginatio 134, 152
 Immediatio
 suppositi 103, 105
 virtutis 103, 105
 Immobilitas 83
 Dei 73
 Imperium
 rationis 53
 voluntatis 49
 Impossibilitas communicationis 31
 Impulsus
 caritatatis 48
 intellectus 74
 spei 48
 Incipere velle bonum 173
 Inconveniens 181-3

Indefectibilis 116
 Indefectibilitas 108, 113, 148
 Infallibilis 116
 Infallibilitas 108, 148
 Infinitum secundum quid 31
 Influxus 100-2
 Infusio habitus 86-7
 Inspiratio 172
 Instrumentum 103, 112-4, 148
 Intellectio 152
 Intellectus 70, 146, 169
 agens 62
 Intelligentia positiva 142
 tou intelligibilis in alio 142
 tou intelligibilis in se 142
 Intelligentia
 problematis 155
 theologica 17
 Intelligere 67, 91, 159, 161, 166, 170
 primum 166
 Intelligibile 142
 contradictorie 142
 contrarie 142
 Intelligibilis rerum ordinatio 142
 Intelligibilitas 141-2
 apparens 140-3
 positiva 142
 analogica 142
 univoca 142
 Intentio 185
 Dei 176, 178, 180
 Intuitive 9
 Irrationabilitas 177, 179
 Irresistibilis 116
 Irresistibilitas 108, 148

Judicium 159
 practicum 166
 Justificatio 86
 Justitia 49, 137
 divina 128

Koinonia 16

Leges
 ordinis naturalis 76
 ordinis supernaturalis 76
 Lex 26
 civilis 49

(Lex)
 metaphysica 182, 186
 naturae 128
 naturalis 160
 Libertas 26, 89, 99, 107, 127, 149, 178,
 186
 Liberum arbitrium 76
 Liberum effectum 150
 Lumen 170
 fidei 48, 161
 gloriae 12, 86
 rationis 141
 naturale 135
 supernaturale 135

Malum 128, 133, 179
 culpae 129, 131, 133, 139
 Martyr 175
 Materia 141-2
 Materialitas animae humanae 6
 Media 115, 177
 Medium 88
 Meritorium per se 55
 Meritum 178, 186
 Metaphysica 6
 Methodus 144, 152
 negativa 144
 Misericordia 136-7
 Mobilitas 74
 Motio 169, 173
 divina 88
 Motivum 37, 48
 credibilitatis 51
 extrinsecum 43
 formale 41
 Motus 36, 146, 148
 coniunctus 53
 localis 146
 primo primi 172
 Mysteria divina 46
 Mysteriorum nexus 15
 Mysterium 33, 78
 a Deo revelatum 56
 a theologis propositum 56

Natura 14, 18
 humana 19
 pura 79
 "Natura," definitio 5

- Naturae
 consequens 20
 constitutio 20
 exigentia 20
 Naturale 20, 67-9
 Naturale -
 excludens actum elicitum 68-9
 excludens supernaturalitatem
 actus eliciti 68
 Necessarium 148-9
 Necessitas 156
 absoluta 119, 120, 122
 gratiae 44
 hypothetica 119, 120, 122
 Nexus
 causalis necessarius 117-8
 intelligibilis 138-9
 Non-ens ut denominatio extrinseca 130
- Obiectum 39, 169, 173
 fidei 46
 formale 34-5, 40
 quo 41, 49
 quod 41, 49
 materiale 40
 Objectiones solvere 152
 (Objectivity is fruit of
 subjectivity 49, 55)
 Omissio 126
 Opera salutaria 44
 Operatio 5, 36-7, 58, 107
 Dei 115
 quoad modum 24
 quoad substantiam 42
 reflexa 37
 Ordinatio
 intelligibilis 139
 materiae 4
 Ordo
 cognoscendi
 compositorum 3
 cosmicus 21
 duplex, cognoscendi et essendi 5
 duplex, resolutorum et com-
 positorum 3
 essendi 5
 resolutorum 3
- Paedigociga praecepta 3
 Parvuli 77, 79
- Passio 92
 Pati 62
 Patiens 146
 Peccare 141
 formaliter 135
 Peccatum 26, 126-8, 139-40, 142, 151
 formale 129, 131, 135, 139
 Perfectio Dei 116
 Permissio 126, 134-8, 141, 151, 177-8
 entitative 134
 prohibentis 137
 terminative 134
 Petrus (S.) 175
 Phantasma 159
 Posse agere 178
 Potentia 58
 accidentalis 5-6
 activa 58, 62-3, 92, 146, 148, 180
 improprie dicta 62, 107
 proprie dicta 62
 agendi 107
 obedientialis 57, 65, 69-70, 85
 passiva 58
 accidentalis 58-9, 62
 essentialis 58-9
 proxima 60
 remota 60
 naturalis 61
 obedientialis 61
 sensitiva exterior 38
 subiectiva 159
 Praecisio 180
 Praedicatio contingens 180
 Praedicatio de Deo 121
 Praemotio physica 101, 104, 145-6, 148-9
 163, 180.
 Praenotatio 97
 Praxis 175
 Principia generalia 45
 Principium 5
 creatum, proportionatum et remotum 4,
 proportionatum 174, 176
 proximum 12
 remotum 7, 12
 Privatio 24, 128-9
 secundum quid 128, 130-1
 ut denominatio extrinseca 130
 simpliciter 128, 130-1
 ut denominatio extrinseca 130
- Processio
 divina 13
 intelligibilis 103
 in infinitum 102
 Productio 90-1, 115, 176

Productio actus 84, 88, 170, 182
 Prohibitio 134-5, 177, 179
 Proprietate 6, 63-4, 67, 99
 naturae 6
 nostrae naturae 2
 Proprietas fundamentalis 19
 Proprietates gratiae actualis in-
 ternae 168
 Proprium 7
 Providentia 114, 145, 185

Quaestio
 disputata 14
 ut tendentia radicalis 71
 ut verbum exterius 71
 ut verbum interius 71
 Quaestionem, modus ponendi 45
 Qualificatio 15
 Qualitas incognoscibilis 56
 Quid est 71-2
 Quidditas Dei 72
 Quies 83
 intellectus 72-4

 Ratio obiectiva 145
 Realitas contingens 12
 Receptio actus 84
 Receptio communicationis 57
 Regressio infinita 154
 Regula virtutis 49
 Relatio 185
 dependentiae 100
 divina 13
 rationis 5
 realis 102
 Religio 52
 Remissio peccatorum 26
 Renovatio hominis 34
 Revelatio 77, 82-3

SIVVPS see Actus SIVVPS
 Sacramentum 185
 Saeculum XVI 144
 Sapiens 18

Scientia 2
 Dei 122
 media 110, 153
 simplicis intelligentiae 153
 simultanea 155
 theologica 18
 visionis 153
 Sensus 169
 compositus 163
 exterior 159
 Sentire 92
 Series actuorum virtutum 52
 Series infinita 85
 Significatio 185
 Signum
 praevium 180
 simultaneum 149, 180
 Specificatio 169
 actus liberi 166
 Spes 47, 54
 Spiratio 170
 Spiritualitas animae humanae 6
 Status infranaturalis 26
 Subiectum 104
 actus liberi 89
 actus vitalis 90-1
 Submissio ad legem 132
 Substantia 6, 32
 finita 19, 27-8
 "Substantia", definitio 5
 Sufficiens 163
 Summum bonum 136
 Supernaturale 21, 35, 72-3
 absolutum 21
 relativum 21
 Supernaturalitas mere entitativa 56
 Systema 144
 Baii 30

 Tendentia 82
 Terminative 121, 136
 Terminus ad extra 125
 Theologorum explicationes 2
 Theorema de supernaturali 30
 Thomas (Aquinas) ut theologus 79-80
 Toleratio 134
 Tractatus
 de Deo fine ultimo 4
 de gratia habituali 4, 15
 de Verbo incarnato 4, 15
 de virtutibus infusis 4, 15

Transcendens 148-9
Transcendentia 153
Transformatio vitae 55
Translatio (sc. proprietatis trans-
cendentiae ad praemotionem
physicam) 148

Unio hypostatica 12, 34

Velle

directe 135
finem 91, 170
indirecte 135, 137

Verbum 91
complexum 166

Veritas revelata 46

Verum nobis proportionatum 50

Videre Deum per essentiam 67

Virtuosus actus 53

Virtus 34, 35
artis 185
formata 55
informis 55
infusa 160, 168-9, 173, 185
instrumentalis 64, 147-8, 185
meritoria per se 55
supernaturalis 86
theologica 34-5

Virtutes 48

aliae 55
ante justificationem 55
infusae 88, 97-8

Vis

causalis 147
moralis 162, 170, 175, 178
physica 170, 178

Visio beatifica 9, 17, 34, 47, 50,
54, 66, 70, 72, 86

Vitalitas 90

Vitaliter elicere 164

Volitio 166

finis 159, 161, 167, 169
medii 91

Voluntas 49-50, 114, 146, 149

Dei 122

Voluntatis motus

naturalis 135
supernaturalis 135